

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ZÜHRE NİNEM

KEMAL BİLBAŞAR

roman

ZÜHRE NİNEM

roman

YAZKO

Nuruosmanliye caddesi

Atasaray, 206.

Cağaloğlu — İstanbul

Vazarın öteki kitapları:

IRGATLARIN ÖFKESİ / öyküler

GEVİZLİ BAHÇE / öyküler

DENİZİN ÇAĞRISI / roman, 2. basım

AY TUTULDUĞU GECE / roman, 2. basım

CEMO / roman, 9. basım

MİMO / roman, 4. basım

YIĞILI OĞUL / roman

HAŞKA OLUR AĞALARIN DÜĞÜNÜ / roman, 2. basım

KÖLELİK DÖNEMECİ / roman

BEDOŞ / roman

YONCA KIZ / roman, 4. basım

KURSAĞA ÇİFTLİĞİ, masal

Bu kitap Ağaoğlu Yayınevi Tesislerinde

dizildi, basıldı, ciltlendi, 27 73 37

Kapak: Nevin Şenkan

İstanbul, 1981

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

ZÜHRE NİNEM

KEMAL BİLBAŞAR

Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi <https://rantey.org>

KULEKAHVELERİ'NDEKİ ŞEHİT

Saat kulesinin gongu vurmağa başladı.

Selanik halkı, saatlerini ayarlamak için, alışkanlıkla kulak kabartıp gonk vuruşlarını ağır ağır saydılar. Ne var ki, gonk sesi dört'te durunca hep şaşırdılar, sonra başlarını salladılar: Demek işgal altında, Beyaz Kule'nin şaşmaz saati bile bozulmuştu. Oysa yanılıyorlardı, neden başkaydı: Birleşik Komutanlık, saatin ezani ayarını, batı saat ayarına göre düzenletmişti.

Saat kulesinin vuruşları dalga dalga yayılarak Koca Kasım Paşa mahallesine ulaştı, Islahhane cadesinde, kapısının üstyanından büyük bir Fransız bayrağı sallandırılmış üç katlı evin perdeleri inik odalarında da yankılandı.

Polis Komiseri Hüsnü Naim Beyin kayınvalidesi Zühre Hanım, konuk odasının penceresi önündeki minderde oturmuştu, endişeli bir yüzle örgüsünü örüyordu. İşgal askerlerinin taşkınlıklarına, müslüman kadınlara reva gördükleri hakaretlere dair komşulardan duydukları söylentiler yüreğini cendere içinde tutuyordu. Damadının güvendirici sözlerine karşın, kapıdaki bir arşınlık bez parçasının canlarını, mallarını koruyacağına bir türlü inanamıyordu. Saat kulesinin gonk sesi odada yankılanmağa başladığında Zühre Hanım, gözlerini örgüsünden kaldırıp konsol üzerindeki dörtken çerçeveli kara saate bakarak, vuruşları saymağa başladı. Tuhaf şey... Akrep on'u gösterdiği halde, saat kulesinin vuruşları dörtte kesilmişti. Zühre Ha-

nım, buna bir anlam veremedi, Zahir, kara dü-
şüncelere dalmış olduğundan saatin önceki vu-
ruşlarını kaçırmıştı. Gene de bu yorumla ye-
tinmedi, sesini yükselterek, yandaki odada yor-
gan kaplıyan kızı Nuriye'ye seslendi:

«Beyaz Kule'nin saati kaç vuruşta mori Nuri-
ye?»

Nuriye Hanım, son hamileliğinde, Çanakkale'-
nin ünlü yorgancısı Rizeli Hasan Usta'ya diktir-
dikleri atlas yorgan üzerine eğilmişti. Onun da
yüzünde tasalı bir anlam vardı. Bu karışıklık
günlerinde, Fransız Konsolosu'na güvenip or-
talıkta üniformasıyla, meciyle korkusuzca do-
laşan kocasının başına bin türlü musibet gele-
bileceğini düşünerek yorganı nasıl kapladığını
bilmiyor, iğneyi aynı yere iki-üç kez batırıp çı-
kardığı oluyordu. Annesinin ünlemesiyle, kor-
kulu bir düştten uyanır gibi doğruldu:

«Hı? Bilmem.. saymadım anne..» karşılığını
verdi.

Çocuklara dahlık eden Musevi kızı **SARİKA**
baptıl gününden beri eve uğramadığından, iş za-
manı, odanın bir köşesinde küçük kardeşlerini
oyunlatmakla görevlendirilen yedi yaşındaki Bur-
han:

«Ben saydım anneciğim!» diye atıldı, «Dört
sefer dan dan vurdu.»

Nuriye Hanım, oğlunun dediklerini annesine
aktardı:

«Burhan, dördü vurduğunu söylüyor, ama
belki iyi sayamamıştır. Saat şimdi dört olur mu
hiç? Nerdeyse ikindi ezanı okunacak.»

İhtiyar kadın, şaşkın gözlerini kara saatten
ayırmaksızın dudaklarını büzdü:

«Tuhaf şey.. Ben de dört saymıştım.. Beyaz
Kule'nin saati mi bozuldu acaba? Dur bakalım,
sonraki vuruşunu islah sayalım.» dedi.

Ev, yeniden sessizliğe gömüldü.

Ne ki bu sessizlik uzun sürmedi, sokak kapı-

sının el biçimi tokmağı birden hızlı hızlı dövölmeğe başladı.

Zühre Hanım da kızı da korkuyla irkildiler. Yüzleri bembeyaz kesilmişti. Naim Beyin evde bulunmadığı saatlerde kapı çalındı mı, kadınların yürekleri ağızlarına geliyordu: Zühre Hanım, evi düşman erlerinin bastığını sanıyordu. Nuriye Hanım'sa birinin kara haber getirdiğini.

Kadınların donup kalmasına karşın küçük Burhan, coşkulu bir sevinçle yerinden fırladı:

«Bey'bam mı geldi acaba anneciğim?» diyerek cumbalı pencereye koştu. Kardeşleri de: «Babacım!» «Babacii.» diyerek ardından seyirttiler.

Nuriye Hanım, cumbaya tırmanan oğluna korkulu gözlerle bakıyor: «Kimmiş?» diye sormak istiyor, ama bir türlü cesaret edip soramıyordu.

Burhan, ardısıra cumbaya tırmanmağa çalışan kardeşlerini geri iterek pencereden uzandı, aşağıya baktı. Kapıda iki çarşafli kadın duruyordu. Burhan, başını geri çevirip sesini alçaltarak:

«Anneciğim, çarşafli iki teyze var kapıda...» deyince genç kadın bir sıçrayışta çocukların ittiikleri cumbalı pencereye vardı, yavrularının başı üzerinden uzanıp baktı: 'Hayırdır inşallah;' diye mırıldanarak pencereden çekildiği sırada annesi Zühre Hanım içeri girdi: «Yunan askerleri mi, yoksa Bulgar askerleri mi geldi?» diye sormadı.

«Kimdir kapıyı çalanlar mori kızım?» diyebilirdi

Nuriye Hanım, kapıya doğru ilerleyerek:

«Bilmem!» dedi, «Çarşafli, tanımadığım iki hanım var kapının önünde. İnip bakayım, kimi istiyorlar.» Kocası hakkında, kötü haber getirmiş kimseler olabilecekleri düşüncesi elini ayağını kestığı halde, kuşkusunu annesinden gizliyordu.

Nuriye Hanım, yüreği çarparak merdivenleri inerken, Zühre Hanım, ardı sıra sofaya çıkıp merdivenlerin üst sahanlığında dikildi.

Kapı, sabırsızlıkla üst üstü dövülüyordu.

Nuriye Hanım, karışıklık günlerinin olağan-üstü ihtiyatlılığıyla kapıyı açmadan sordu:

«Kim o?»

Dışardan kısık bir erkek sesi:

«Ben'im Gelin Hanım, Naim beyin ağabeyi.. Çabuk açın kapıyı...» dedi.

Nuriye Hanım, büsbütün şaşırmış bir yüzle annesine döndü, daha çok dudak kımıldanışlarından anlaşılan fısıltılı bir konuşmayla:

«Bizimkinin ağabeyi Abdüazim beymiş çarşafa gelen..» dedi, kayınbiraderi neden böyle çarşafa bürünerek gelmişti? Peşlerinde komitacılar mı vardı? Yoksa Naim beyin başına bir felaket mi gelmişti? Yüreği daha bir çarpmayla birlikte endişe ve merakın dürtüsüyle, sürmesini çekip kapıyı açtı.

Kapıdaki çarşıflılar hemen içeri daldılar. Nuriye Hanım, gelenleri kovalayan birileri varmış ta, içeri girmelerini önlemek istiyormuşçasına bir telâş ve korkuyla kapıyı örttü. 'Hoş gelmişsiniz.' demeği akıl edemedi. Gelenler, yüzlerindeki peçeleri kaldırdılar. Nuriye Hanım, kayınının yanındakini hemen tanıdı, emektar hizmetçileri Seher Kadın'dı. İkisinin de yüzleri sapsarıydı, gözlerinin halkaları geniş genişti. Abdülazim bey de, Seher Kadın da buraya gelisiye geçirdikleri heyecan ve korkudan takatları kesilmiş gibi, kendilerini merdivenlere bıraktılar. Seher Kadın:

«N'olursun Gelin Hanım, Allah rızası için bir bardak su ver! Çarşaf altında da Beyefendiyi tanıyacaklar diye, yol boyunca ecel terleri dök-tüm hep, dermanım kalmadı.» diye yakıldı.

Nuriye Hanım, bir şey söylemeden, su getirmeğe yöneldiği sırada Zühre Hanım engelledi:

«Sen yorulma Nuriyeciğim, sucazı ben getiririm.» dedi. Sofradaki küpten kalaylı maşrabayla su aldı, masa üzerinde, ağızları dantel örtüyle örtülmüş renkli iki konuk bardağını doldurdu, tepsiye dizdi, basamakları inerek suyu konuklara sundu. O sırada çocuklar da merdüven sahanlığında göründüler, parmaklıklara tutunarak, meraklı gözlerle aşağıya baktılar.

Seher Kadın, teşekkürlerle aldığı bardaklardan birini beyine uzattı:

«Siz de az helecan çekmediniz Beyefendi! Buyurun, şu suyu için!» dedi. Abdülazim bey, bardağı aldı, ama elleri titrediği için ağzına götüremedi, iki avucu arasında tuttu:

«Beni çarşaf içinde görünce çok şaşırdınız, değil mi Gelin Hanım?» diye konuşmağa başladı, «Düşman şehre gireli beri çoluk çocuk bir arkadaşın evine sığındık. Bulgar komitacılarının bizi rahat bırakmayacaklarını biliyordum. Savaştan önce şifrelerini çözüp pek çoklarının tepelenmesine sebep olduğumuz için, arkadaşları bizden öçalmak isteyeceklerdi elbet. Ne tekim haber geldi, Naim'le beni arıyorlarmış. Naim nerede?»

Nuriye Hanım, Kayınbiraderine, korkudan açılmış gözlerle bakarak:

«Öğle yemeğinden sonra Fransız Konsolosu'nun kavası geldi, birlikte Konsolosluğa gittiler.» dedi.

Abdülazim bey, bir kez daha davranıp suyu ağzına götürmek istedi, ama gene eli titrediğinden beceremedi, su içmekten vaz geçti.

«Sivil mi giyinmişti bari?»

«Hayır, sağ olsun, sivil elbisesini hiç giymiyor. Üniforması vardı sırtında.»

Abdülazim bey, paylayan bir çıkışla:

«Çok ihtiyatsızlık ediyor Naim..» dedi, «Söyle ona Gelin Hanım, bu karışıklık günlerinde Fransız Konsolosu'na da güvenmesin, İtalyan Bal-

yoza da.. Ya saklansın, ya da benim gibi, gizlice buradan kaçmanın çaresine baksın! Yoksa sonu felaket olur.»

Zühre Hanım, başını iki yana sallayarak söze karıştı:

«Çerkez damarını bilirsin kardaşının, Abdülazim bey kızanım.. Sağ olsun Naim bey, bizim sözümüzü hiç dinlemez. Bin kerek yalvarıp yakarmışım.' Kendine acımazsan genç karıcığın, maksımcıklarına acı!' derim. 'Gavur milletine inan olmaz, sana kıyarlarsa halımızı köpekler yemez,' derim. Sırtımı okşar: 'Merak etme Valide Hanım, damadının kılına bile dokunamazlar. Cümlemiz Fransız dostlarımızın himayesindeyiz,' der; kapıdaki bayrağa, Fransız Konsolosunun verdiği şu bez parçasına güvenir.. Mori kızanım, yatıra bağlanmış çaputa bile güvenemem ben..»

Abdülazim bey, başını salladı, biraz da kendini savunma çabası sezilen bir heyecanla:

«Doğru söylüyorsunuz Büyük Hanım!» dedi, «Düşman işgali altında Fransız'ın, İngiliz'in dostluğuna güvenerek yiğitlik tastlanmaz. Naim gelince benim tarafımdan söyleyin: Sakın kendisini tanıyacakları bir kılıkla sokağa çıkmasın! Madem Fransız Konsolosu koruyuculuk vadinde bulunmuş, gitsin, sizi Selanik'ten kaçırmaması için ondan yardım istesin. Bu gün de, yarın da İstanbul'a vapur var. Ben çoluğumu, çocuğumu alıp bu gece kalkacak İtalyan vapuruyla kaçacağım. Naim de acele etsin, hiç olmazsa yarınki vapura yetiştirsin sizi; komitacılara fırsat vermesin. Dışarı çıkarken, konsoloshaneye bile gitse, benim gibi çarşaf giysin sırtına.. Can pazarı bu.. Erkeklik taslamanın sırası değil... Tekrar söylüyorum, ağabey sözü dinlesin, Fransız Konsolosuna güvenerek düşman içinde kalmasın! Bu gün, yarın, Selanik'ten kaçırmağa baksın sizi.. Yoksa komitacıların elinde ziyan

olursunuz.»

Abdülazim bey, elindeki bardağı merdüven basamağına koyarak ayağa kalktı:

«Haydin, Tanrıya emanet olun! İnşallah ırkımızdan siz de sağ semalet İstanbul'a gelirsiniz. Adresimi, İstanbul Maarif Müdürlüğünden sorar, öğrenirsiniz, buluşuruz.» dedi.

Abdülazim bey de, Seher Kadın da, ana-kızla helallaştılar. Abdülazim bey, merdüvenleri çıkararak, sahanlıkta dikilen çocukları teker teker kucağına aldı, öptü, Sonra yelek cebinden çıkardığı çil kuruşları ikişer tane koydu avuçlarına:

«Bunlarla çerez alırsınız kendinize.» dedi.

Çocuklar, amcalarının acaip kılığına öyle hayretle bakıyorlardı ki, avuçlarına konan paralara sevinemediler.

Abdülazim bey, Burhan'ın, Mükerrermin yanaklarını okşayarak gülümsedi:

«Gavur içinde kalınca, erkekler de çarşaf giymek zorunluğunu duyarlar böyle işte...» dedi, çarşafının peçesini örttü: «Haydi Seher Kadın, aç kapıyı da gidelim!» Merdüvenleri inmeğe başladı. «Karanlık basmadan eve ulaşamazsak, devriyeler bizden kuşkulanırlar, maazallah peçemizi açtırmağa kalkışırırlar ki, halimiz duman olur.»

İki çarşafılı, kapıdan çıkıp eteklerini uçurarak uzaklaştılar. Nuriye Hanım, arkalarından kapıyı sürmeledi.

— 2 —

Ortalık iyice karardığı halde Naim bey hâlâ eve dönmemişti. İki kadın, türlü kara düşüncelerle için için kavruldukları halde ışığı yakmıyorlar, avunmak için kendilerine türlü iş icad ediyorlardı. Nuriye Hanım yorgan kaplamasını bitirmiş, yüklüğe kaldırmıştı. Şimdi yemek oda-

sında akşam için masayı hazırlamağa çalışıyordu.

Zühre Hanım, kendisini örgüsüne veremediği için, örgü torbasını minderin şiltesi üzerinde bırakarak mutfağa inmiş, etli fasülyeyi mangala oturtmuş, maltızda pilav hazırlığına girişmişti. Damadı fasülyenin helmelenmişini, pilavın yeni pişmişini severdi. Fasülye-pilavı, önüne, sürünce Naim bey pek keyiflenir, kendisine türlü iltifat yağdırarak ellerini öperdi. Zühre Hanım, içinde o eski mutluluğu duyamıyordu, damadının kendisine bir daha böyle iltifatlarda bulunamayacağı kuşkusu yiyordu içini.

Nuriye Hanım, tabakları, çatal-kaşıkları bir bezle silerken birden ayak sesi duymuş gibi, elindekileri masaya bırakıp bir koşu oturma odasına geliyor, babalarının yolunu gözlemek için cumbaya doluşmuş olan çocukların başları üzerinden uzanarak soğğa bakıyor, ne ki alaca karanlıkta sokağı daha da ıssız görerek, düşkırıklığıyla pencereden çekiliyor, ama dermansız kollarını güçlendirmek, yüreğini ısıtmak istercesine yavrularını kucaklayıp öpüyor:

«Uslu uslu oturun, e'mi yavrularım!» diyor-du, sonra Burhanı uyarıyordu: «Sen de ağ'bileri. dikkat et te kardeşlerin içeriye yuvarlanmasınlar. Bey'banın köşeyi döndüğünü görünce de hemen bana seslen! Gidip kapıyı açayım. Bilirsin, babacığın sağ olsun, kapıda bekletilmekten hiç hoşlanmaz.» Burhan da iki koluyla kardeşlerini sarmağa çalışarak:» Merak etme anneciğim!» yanıtını veriyordu.

Ne ki, Nuriye Hanım, oğlundan, içindeki kayguları silip götürecekt bu müjdeli ünleyişi bir türlü duyamıyordu.

Cumbada oturan çocuklar da aynı özlem içindeydiler, gözlerini sokağın başından ayırmıyorlardı. Burhan:

«Bey'bamız şimdi gelecek, bize şeker, çikolata

getirecek.» dedi.

En küçük kardeşi Kemal, her akşam yemeğe alıştığı şekerlemelerin tadını ağzında duyarak:

«Ben keker, çuku ham ham..» diye ellerini çırpı.

Kız kardeşi Mükerrerem, ayrıcalık görmeğe alışkın birinin onurlu kasılışıyla;

«Bey, bacım bana gıcırılı sakız da getirecek.» dedi.

Burhan, yaltaklıkla mükerrerem'i öptü:

«Gıcırılı sakızından bana da bir çiğnemlik vereceksin değil mi kardeşim?» dedi, «Karşılıklı şişirip patlatırız sakızlarımızı bir güzel.»

Ama Mükerrerem, bu hevese kaptırmadı kendini. Çok bilmiş bir kız çalımıyla başını arkaya attı:

«Veremem a'bicim!» dedi sesine koruyucu bir melek yumuşaklığı verneğe çalışarak ekledi: «Kardeşiz, sana kötülük edemem. Sakız çiğneyen oğlanların büyüdüğünde bıyıkları çıkmazmış, öyle söylüyor Zühre Nine'm...»

Burhan omuzlarını silkip: 'Çıkmazsa çıkmazın:' diye direneceği sırada, babasının ay-yıldızlı komiser kalpağı, ışıyan kılıcıyla sokağın başında belirmediğini, bitiz bir yürüyüşle taştan taş sekerek geldiğini gördü, coşkuyla bağırdı:

«İşte Bey'bamız geliyor anneciğim!..»

Burhan'ın sevinç çılgılığıyla, görünmez bir yükün ağırlığı altında eziliyormuşçasına omuzları çökmüş görünen kadınlar birden dirilip toparlandılar, kuş gibi hareketlendiler. Nuriye Hanım, aydınlanmış bir yüzle fırfırlı önlüğünü çıkarıp bir yana fırlattı. Üstünü başını çekip tirip saçlarını düzene koyarak dışarıya seğırtti, mutfakta takırdayan annesine seslendi:

«Naim bey geliyor anne!»

Zühre Hanım, Burhan'ın sevinç çılgılığını duymuş, rahatlamıştı, öyleyken becerili parmaklarla yıkanmış pirinci kaynayan suya boşaltır-

ken, mustu haberini kızından öğrenmiş gibi:

«Öyle mi?» dedi coşkulu, dualı bir sesle, «Gözümüz aydın mori kızım! Sağ salim kavuştun gene kocacığın.. Hadi koş, çabuk aç kapıyı!» Sonra alçak sesle dualar mırıldandı, babalarını yavrucuklarına bğışladığı için Tanrısına yürekten şükranlarını söyledi.

Nuriye Hanım, idare lâmbasını yakıp merdüven başına koyduktan sonra sokak kapısına indi, kapının sürgüsünü çekti, rezesini eliyle tutarak açma zamanını bekledi. Yüreği ne kadar da hızlı çarpıyordu. Kalp atışlarını kulaklarında duyuyordu sanki. Bu uğultudan kocasının kapıya yaklaşan ayak seslerini işidemecek diye korktu. Oysa meç şingirtisinin tempo tuttuğu adımların sekerek kapıya yaklaştığını, çocukların cumbadan:

«Babacı, babacii!»

«Hoş geldiniz Bey'bacığım!»

«Gıcırlı sakızımı getirdiniz mi Bey'bacığım?» diye bağıştıklarını duydu. Naim Bey, her zaman olduğu gibi, el biçimi tokmağı kapıya üç kez vurunca rezeyi kaldırdı, kapıyı açtı:

«Buyurun, hoş geldiniz!» dedi heyecanlı, kısık bir sesle..

Komiser Naim Bey, içeri girip kapıyı örttükten sonra karısını kucakladı:

«Nasılsın Nuriş? Karanlık, yüzünün güzelliğini görmeme engel oluyor. Yanakların gene penbe penbe mi, yoksa kendini korkuya kapılarak onları soldurdun mu gene?» diye takıldı.

Nuriye Hanım, kocasının soluklarından içki kokusunu aldı. Elleri de, yanakları da ateş gibi yanıyordu erkeğinin. Demek Konsoloslukta içirmişlerdi kocasına.. Oysa Naim Beyin böyle bir alışkanlığı yoktu. Evlendiklerinden beri bir kez, hürriyet ilân edildiği gece eve serhoş gelmişti, bütün gece de kusmuştu.

Naim Bey, kollarıyla sardığı, öpüp kokladığı

karısıyla merdüvenleri tırmanırken:

«Neye konuşmuyorsun Nuri bey? Eve geç geldiğim için darıldın mı yoksa bana?» diye sordu.

Nuriye Hanım, teslimiyet ve sevgi dolu bir sesle:

«Size darılmak haddim mi Naim bey?» dedi, «Ne var ki, gecikmeniz türlü kötü kuruntular getiriyor aklıma, elim ayağım kesiliyor. Az daha gelmeseydiniz, kederimden ölecektim.»

Naim Bey, karısının çenesini okşadı:

«Fransız Konsoloshanesinde olduğumu biliyordun, kuruntun neye?» dedi, «Oraya Konsolosun arabasıyla gittim. Kim dokunabilirmiş bana? Meğer Konsolos bu gün işgal komutanlarına kabul düzenlemiş. Bütün yabancı devletlerin konsolosları, ataşeleri oradaydı. Yenildi, içildi, sohbet edildi. Fransız Konsolosu, kordiplomatik önünde işgal komutanlarını uyardı: 'İşgal, askeridir. Barış imzalanasıya değin sivil idarenin Türkler elinde kalması, devletler hukuku gereğidir. Askerlerinizin sivil halka kötü muamele etmeyecekerini, komutanlığınızın da Türk yönetimine saygılı davranacağını umarım. 'diyerek kulaklarını büktü. Dağılmazdan önce komutanlar ve Türk konuklarına armağanlar dağıttı.» Naim Bey, sözünün burasında, elini cebine sokarak, ince, altun bir sigara tabakası çıkardı: «Konsolos'un 'bana armağanı da bu zarif tabaka işte... İçindeki Fransız sigaraları pek nefis.. Yemekten sonra karşılıklı tüttürürüz, değil mi Nuriş?»

Bu sırada çocuklar, çığlık çığlığa geldiler, babalarının bacaklarına sarıldılar. Naim Bey, karısından çözülerek, çocuklarını kucakladı, ilkin kızını, sonra Burhan'ı öptü; Kemal'i kucağına aldı:

«Padişah gözlü oğlum benim!» diyerek öpüp kokladı, sonra Kemal'den başlayarak, hepsine

kâğıda sarılı, çubuk biçimi şekerler dağıttı:

«Çikolatalarınızı da sonra vereceğim!» dedi.

Mükerrem, başını babasının dizlerine kedi gibi sürterek:

«Bana gıcırılı sakız getirmediğiniz mi Bey'bacı-ğım?» diyerek Naim Bey'e sabahki siparişini hatırlattı.

Naim Bey, eğildi, kızını da koluyla sarıp kaldırdı:

«Getirmez olur muyum hiç, sultan kızım? Senin gıcırılı sakızın da cebimde.» dedi.

Oturma odasına girdiler. Naim Bey, çocuklarını yere indirerek mindere ilişti, sonra her zamanki sorusunu sordu:

«Bugün annenizi. ninenizi üzdünüz mü? Öğle uykusuna yattınız mı?»

«Üzmedik Bey'bacığim!» dedi Mükerrem.

«Yattık Bey'bacığim!» dedi Burhan..

Naim Bey:

«Aferin size! Çikolatayı hak etmişsiniz öyleyse...» diyerek ceketinin yan cebinden kâğıda sarılı üç çikolata çıkardı. Çikolatasını ilk kapan Kemal oldu. İki eliyle sımsıkı tutarak göğsüne bastırdı. Naim Bey karısına gülümsedi:

«Bu köftehor, ileride payını kimseye kaptırmayacak.» dedi.

Burhan'la Mükerrem, paylarını alırken, belletilmiş biçimde teşekkür ettiler. Naim Bey, ikisinin de başlarını okşadı, sonra öteki cebinden çıkardığı iki sakız paketini Mükerrem'e uzattı:

«Bunlardan biri senin, biri de annenizin... Hadi, götür ver annene sakızını.»

Mutlu bir gülümsemeyle, yüreği titreyerek bu tatlı buluşmayı izleyen Nuriye Hanım, kocasının kendisine de sakız getirmiş olmasından çok duygulandı, gözleri yaşardı, yanakları kızardı, teşekkür sözcükleri mırıldandı. Birden çocukların babalarına bugün kayınbiraderinin geldiğini yumurtlayabileceklerini anımsayarak

kımıldadı. Yemekten önce Abdülazim beyin getirdiği kötü haberi işidip adamcağızın iştihası kaçmamalıydı.

«Burhan, Mükerrerem! Çikolatalarınızı, şekerlerinizi dolaba koyup benimle gelin.. Sofraya öteberiyi taşımada bana yardım edin!»

İki kardeş: «Peki anne!» diyerek koşuştular, söyleneni yaptılar. Mutfağa girdiklerinde Nuriye Hanım, büyük lâmbayı yaktıktan sonra çocukları omuzlarından tutup baskı altına alarak:

«Bana bakın! Babanıza yemekten önce, bugün amcanızın çarşaf içinde bize geldiğini sakın söylemeyin, söylerseniz ağzınıza büber koyarım, anladınız mı?» dedi. Çocuklar, gözleri kırpışarak, olumlu biçimde baş salladılar. Nuriye Hanım, bu kez annesini uyardı:

«Sen de anneciğim, ağzını sıkı tutu ta, çok sevdiği fasülye-pilav zehir olmasın adamcağıza...»

Tavaya sade yağ koymakla meşgul olan yaşlı kadın:

«Merak etme mori kızım!» dedi, «Erkeğe bir haberin ne zaman verileceğini çok iyi bilirim ben...»

Nuriye Hanım, boş sürahiyi Burhan'a uzattı:

«Bunu küpten doldur, yemek odasına götür!» dedi. Oğlan sürahiyi alıp gitti.

Genç kadın, bu kez bir baş soğanı havlu içinde, havan eliyle ezip kabuklarını soyarak, küçük bir tabağa koydu:

«Sen de bunu yemek masasına götür!» dedi Mükerrerem'e...

Az sonra Nuriye Hanım, kapaklı bakır sahanla fasülyeyi masaya koyarken kocasına sesleniyordu:

«Sofra hazır Naim Bey, buyurun!»

Kucağında küçük oğluyla yemek odasına giren Naim Bey:

«İki kadeh içki ne de iştah açarmış meğer

Nuriş, içim kazınıyordu açlıktan vallahi... Sağ olasin!» dedi.

Nuriye Hanım, koşup Kemal'i, kocasının kollarından aldı.

Naim Bey, masanın başındaki koltuğuna yerleştikten sonra:

«Bakalım, bugün ne pişirmiş Valide Hanım bize?» diyerek merakla sahanın kapağını kaldırdı:» Ooov! Büberli kuru fasülye pişirmiş.. Eli dert görmesin!»

O sırada pilavın yağını haşlayıp mangal kenarında dinlenmeğe terk eden Zühre Hanım da yemek odasına giriyordu. Onun geldiğini gören Naim Bey:

«Yaşa be Valide Hanım! Konsoloshanedeki kabulden sonra bu fasülye yahnısı, değdi doğrusu.. Gel, o kınalı usta elcağzını öpeyim!» diyerek kalktı, övgü tekerlemeleriyle kaynanasının elini öptü, ihtiyar kadına yorgunluklarını unutturdu.

Nuriye Hanım, çocuklarını yemek masasındaki yerlerine oturttukten sonra, ilkin kocasının tabağını yahnıyla doldurdu, sonra annesinden başlayarak yavrularının tabaklarına yemek koydu. Sahanın dibini de kendisinininkine boşalttı.

Naim Bey, ağzı yemekle dolu olarak sordu:

«Pilavın yanına ne hoşafı yaptın Valide Hanım?»

Zühre Hanım, her fırsatta damadını memnun etmeğe çalıştığını gösterir bir özenle:

«Kayısı hoşafı yapmışımdır mori kızanım!» yanıtını verdi.

«Oh oh oh!» diye ellerini keyifle oğuşturdu genç komiser, arkasına yaslandı:

«Bugün hep hoşâ gidecek şeyler duyuyorum.» dedi, bir şey anımsamış gibi toparlandı, üniformasının yakasını açtı, peçetesiyle ağzını sildi: «Sahi!» dedi, «Size söylemedim daha o haberi...

Çok önemli... Makedonya ile Selanik yüzünden Bulgar, Yunan, Sırp devletlerinin arası açılmış.. Ya... Kabulde yanyana oturduğum Alman Konsolosu verdi bu haberi... Berlinden gelen konsolosluk katibi söylemiş. Manastır dolaylarında ilk çatışmalar başlamış bile, Bulgar'la Yunan arasında.. Balkanlı düşmanlarımız birbirlerine girerlerse, çabuk toparlarız kendimizi Valide Hanım!. Ama daha önce İtilafçıları devirmemiz gerekir.. Onlar başımızda kaldıkça savaşı sürdüremeyiz.» Kadınların yüzünde umduğu sevinci göremeyen Naim Bey: «Bakıyorum, verdiğim habere pek sevinmediniz.» dedi.

Nuriye Hanım, soruya yanıt vermekten kaçınırcasına başını iyice tabağına eğdi. Zühre Hanım'sa başını dik tutarak:

«Nasıl sevinelim mori kızanım?» dedi, «Gâvur içinde yaşıyoruz, her saat yürek oynamasıyla elimiz, ayağımız boşanır.. Nasıl sevinelim? Onlar birbirleriyle tepişirlerse halımız daha da beter olur, ayakları altında kalır, ezılırız bre komiser damadım!»

Naim Bey, sağında oturan kaynanasının sırtını, yatıştırma isteyen el devinimleriyle, okşadı:

«Merak etme Valide Hanım! Korktuğun olmayacak.» dedi, «Onlar birbirleriyle tepiştiklerinde sağdan soldan öyle tırpan atacağız ki gavurlara, kaçacak delik arayacaklar.. İttihatçı komitacılar ne zamandır bu hazırlık içindeler. Bu gece Fırka'nın ileri gelenleri toplanıp son durumu görüşeceğiz.»

Bu beklenmedik toplantı haberi, Nuriye Hanımı öyle heyecanlandırdı ki, elinde olmadan: «Bu gece mi?» diye korkuyla bağırdı, az kalsın yemek boğazında kalacaktı. Bereket su dolu bardağına çabuk davrandı, üst üste yudumlayarak tıkanmaktan kurtuldu. Yüzü kızarmış, gözlerinden yaş gelmişti.

Naim Bey, karısının bu haliyle eğlendi:

«Nə o Nuri Bey? Elinde olsa, hiç kuşkusuz, beni eve hapsedeceksin... Dışarı çıkacağım, dedim mi, hop kalkıp, hop oturuyorsun. Neden bunca telâşlanıyorsun karıcığım?»

Nuriye Hanım, birkaç kez öksürüp boğazını temizledikten sonra:

«Nasıl telaşlanmam Naim Bey?» dedi, «Gavur içinde yaşıyoruz. Her gün düşman askerlerinin müslüman kanı akıttıklarını, birçok masmus kişilerin ırzına, namusuna tecavüz ettiklerini işitiyoruz. Eski günlerde değiliz. Herkes kan ağlıyor. Sizin başınızsa büyük, Naim Bey; düşmanınız çok.. Bulgar komitacılar fırsat kollayorlarmış.»

Zühre Hanım da başını sallayarak kızın doğruladı:

«Yaa, mori kızanım seni araylarmış.» dedi üzüntüyle.

Naim Bey, ciddileşti, kızgın bir sesle:

«Nerden duyuyorsunuz bu saçma sapan haberleri?» diye bağırdı, «Kim uyduruyor bu yalanları? Selanik'te idare, bu güne bu gün bizim elimizde. Askeri işgal komutanlarının bize karıştıkları yok. Şehre girerken düşman askerleri birkaç müslümanı öldürdüler. Bu tevatürler ordan galat. Şimdi kimsenin kılma dokunmuyorlar. Fransız Konsolosu Türkleri himayesine aldı. Öteki konsoloslar da Fransızları destekliyorlar. Tecavüze kalkışmak hadlerine mi düşmüş?»

Nuriye Hanım, kayınbiraderinin bu günkü ziyaretini daha fazla gizlemeği gereksiz gördü:

«Söylediklerimiz dedi-kodu değil Naim Bey! Bu gün ağabeyinizin ağzından duyduk. İkinci vakti çarşafa bürünmüş olarak bize geldi, sizi aradı. Komitacıların eline düşmemek için bir arkadaşının evinde saklanmış bugüne değin. Bu gece de çoluğunu, çocuğunu alıp Selanik'ten

kaçacakmış. Gitmeden sıkı sıkı tenbih edip size şunları söylememi istedi: 'Naim'e söyleyin, gavurdan dost olmaz, kimseye güvenmesin!' dedi, 'Komitacılar bizi arıyorlar,' dedi. 'Sakin üniformayla sokağa çıkmasın,' dedi, 'Komitacılar aman vermez, elini çabuk tutsun!' dedi, 'Yarınki vapura yetiştiresin sizi!' dedi.

Naim Bey, ağzını sinirli ellerle sildi:

«Ağbeyim korkağın biridir zaten.» dedi, Onu dinlerse insan, yürek oynamasından ölür. Şuna bak! Utanmadan çarşafı örtünmüş te gelmiş. Yuf senin erkekliğine be!»

Zühre Hanım, pilavla hoşafı getirmek üzere kalktı, masadaki boş sahanı alırken:

«Böyle konuşma bre kızanım!» dedi, «Su uyur düşman uyumaz, demişler. Abdülazim Bey, çok iyi yapıyor, kendisini de, çocuklarını da selamete ulaştırıyor. Düşman içinde kalanların başına neler geleceğini kimse bilemez. Fransız gavuruna da, İngilizine de güvenme! Gavur bu.. Hiç müslümana acır mı? Boşuna mı biz iki muharebede de malımızı, mülkümüzü bırakıp muhacir olmuşuk? Kalanlara ne Rus'u acıdı, ne Bulgar'ı.. Hepsini doğradılar. Balkan muharebesi başlar başlamaz gene kaçalım istedim, ama sen bırakmadın! Balkanlı gavurları sokmaz bizim ordu Selanik'e.' dedin, ama işte görürsün, gavur içinde kaldık.. Bare bu son fırsatı kaçırmaalım! Büyük sözü dinle.. Toplantının sırası değil şimdi... Gençliğine acı, genç karıcığına, çöcüklerine acı, bana acı!. Madem Fransız Konsolosu seni severmiş, sayarmış; öyleyse git ona mori kızanım: Reca et, bizi sağ salim pindirsin vapura, ağabeyin gibi biz de kaçalım burdan...»

Naim Bey, ihtiyar kadını yatıştırmak isteğiyle kalkıp yanaklarından öptü:

«Valide Hanım: Damadının da, sizlerin de kılınıza dokunamaz kimse, bana inan!» dedi,

«Hem böyle işgal zamanı, müslüman hemşeh-rilerimi bırakıp nasıl kaçır, giderim burdan? Ben komiserim, Valide Hanım! Halkımın güven-liğini, asıl böyle günde korumaktır vazifem.. Hay Allah müstehakını versin! Korkak ağabe-yim, senin gibi Balkanlı, yiğit kadını bile yıl-dırmış. Onda bu yürek varken korku veremine kararsa, şaşmam.» Yeniden sarılıp kaynanasını yanaklarından öptü: «Biliyorsun ki, benim ko-lay kolay ölmeğe niyetim yok, Valide Hanım; bin yıl yaşayacağım ben... Yazacağım bir kitap ba-na bu ömrü sağlayacak. Eserimi bitirmeden kimse öldüremez beni.. Haydi, yüreğinden bu kuşkuyu at! Şu kınalı elcağızınla pişirdiğin pi-lavı, hoşafı getir de, karnımızı ağız tadıyla do-yuralım:»

— 3 —

Naim Bey, yemekten sonra çalışma odasına kapanıp her akşam yazmağı âdet edindiği bi-çimde, o günkü anılarını kırmızı kaplı defteri-ne not etti. Çocuklar, yatmağa giderken odaya uğrayıp kendisine iyi geceler dilediler. O da yavrularını öpüp kıçlarına, sevgi gösterisiyle birer şamar vurarak aynı dileği tekrarladı, on-ları kapıdan uğurladı.

Genç adam, günlük notlarını tamamlayınca, defterini çekmeceye koydu, yazı masasını dü-zenledi, sonra kalktı, meçini kuşandı, kalpağı-nı giydi, kadınların yalvarmalarına yakarma-larına aldırmadan ittihatçı arkadaşlarıyla bu-luşmak üzere sokağa çıktı. Arkadaşları kendisi-ni Kule Kahvelerinde, Kristal Kiraathanesinde bekleyeceklerdi.

Naim Bey, polis devriye kollarıyla güvenlik altına aldırıldığı yollardan rıhtıma inerken rast-ladığı devriye postalarını selamlıyor, bir vuku-at olup olmadığını soruyor, sonra başarılı ça-

lışmalar dileyerek yoluna devam ediyordu. Genç komiser, fenerlerin yarı aydınlığında uzaklaşırken polisler, geceyi karısının koynunda geçireceğine, görev aşkıyla kendilerini denetlemeğe çıkan âmirleri hakkında övgüler sıralıyorlar:

«Baba adam:»

«Yürekli adam!»

«Böyle âmir öl, dese ölür insan.» diyorlardı.

Naim Bey, rıhtım boyuna indiğinde, deniz kıyısını normal akşamlardaki gibi kalabalık buldu. Deniz havası almağa ıkmaş bastonlu ihtiyarlar, taşkın bir neşeyle şakalaşan, şarkı söyleyen kızlı erkekli Rum gençleri, üniformalı Yunan, Bulgar, Sırp subayları bir aşağı, bir yukarı dolaşıyorlar; körfezdeki sandallardan mandolin seslerine karışan Rumca şarkılar yükseliyordu. Bu kalabalık arasından Naim Bey, beyaz eldüvenli eliyle meini tutarak ilerledi. Ağır, güvenli adımlarla yürüyüşü, piyasa edenler üzerinde saygı uyandırıyor, müslümanı da, hıristiyanı da kendisine yol veriyorlardı. Dişlerini tamir ettirdiğı Rum dişçi ile karısı eğilip selamlayarak kendisine hayırlı akşamlar dilediler. Genç komiser de onlara karşılık verdi.

Kristal Kiraathanesinin önü de, salonu da müşterilerle doluydu. Arkadaşlarıyla Kiraathanenin salonunda buluşacakları için, dışardaki masalarda onları aramak gereğini duymadı, doğruca içeriye girdi. Kapının önünde biran dikilerek bakışlarını, tavana asılı avizelerle aydınlatılmış salonda gezdirdi. Kiraathanenin geri plânındaki masalardan birine oturmuş olan arkadaşları, kapıdan girer girmez onu görmüşlerdi. Avukat Satı' Bey, ayağa kalkmaş, el sallayarak, bulundukları yeri ona göstermeğe çalışıyordu. Naim Bey, hemen gördü Satı' Beyin el salladığını, yanlarına gitmek üzere kestirmeden yürümeğe başladı. Masalardaki müşterilerin çoğunluğu Rum ve Musevi hemşehrilerdi.

Önlerinde peynir, salam, ya da leblebi-fıstıkla dolu tabaklar ve buğulanmış duble bira bardakları vardı. Ayrı ayrı yerlerde kümelenmiş, taşkın bir neşeyle kadeh tokuşturan üniformalı Bulgar, Yunan, Sırp subayları göze çarpıyordu.

Naim Bey, masaya yaklaşıncı arkadaşları ayağa kalktılar:

«Hoş geldin Naim Bey!» diyerek elini sıktılar ona aralarında yer gösterdiler. Hal-hatır sorma faslı biter bitmez avukat Satı' Bey:

«Eee!» dedi, «Yediğin içtiğin senin olsun, Fransız Konsolosluğunda gördüklerini, duyduklarını anlat bize bakalım!»

Naim Beyin yüzünü birden coşkulu bir sevinç kapladı:

«Önce bira sipariş edelim! Bu akşam size vereceğim haber kutlanmağa değer çünkü..» dedi, dönüp yanından geçmekte olan garsona seslendi:

«Delikanlı!, Bize soğuk bira getir tezelden..» dedi.

Garson eğilip:

«Oriste pasam! Meze de istersiniz?» yanıtını verdi.

«Fındık, fıstık ta getirirsen memnun oluruz.»

Garson, çevik adımlarla uzaklaştı.

Genç Komiser, arkadaşlarını meraka düşürmenin keyfiyle, gözlerini yüzlerinde dolaştırarak susuyordu.

Avukat Satı' Bey, dayanamadı, patladı:

«Ne susuyorsun birader? Meraktan çatlatmak mı bizi meramın? Neymiş bu kutlanacak haber?» diye bağırdı.

Komiser Naim Bey, dinginliğini bozmadı:

«Sabırlı ol Satı'cığım. Biralarmız gelsin hele!» dedi bekleyişle.. Ötekiler de asıldılarsa da, Garson buğulanmış köpüklü bira dublelerini masaya sıralamadan konuşmadı Naim Bey. En

sonu önündeki bira bardağını kavrayıp kaldırarak:

«Şimdi tamam!» sıkı durum dedi, «Bilmiş olarsınız ki, Selanik yüzünden müttefik Balkan devletlerinin arasına kara kedi girmiştir. Bu müjde şerefine içelim arkadaşlar!»

Ama kimse birasını yudumlamadı. Naim Bey de kadehini ağzına götürmedi: «Zaten,» diye konuşmasını sürdürdü, «Son zamanlarda şehrimizin vukuat bülteninden anlaşıyordu aralarının açıldığı... Sık sık Bulgar, Yunan, Sırp subayları arasında kavgalar çıkıyordu. Bugün Alman Konsolosunun bana söylediklerine bakılırsa çatışmalar ordularına da bulaşmış. Manastır dağlarında Bulgar ve Yunan birlikleri çarpışmağa başlamışlar.»

Bu açıklama, Naim beyin coşkulu sevincini ötekilere de bulaştırmıştı. Kendilerini tutamayıp, Selanikli erkeklerin pek rağbet ettikleri küfrü patlattılar:

«Desene s.....k analarını bundan böyle!» dediler, sonra kadehlerini tokuşturdular, içtiler.

Satı' Bey, mendiliyle bıyıklarını silerek:

«Şimdi yapacağımız iş,» dedi, «bozgundan sonra dağlarda eşkıya gibi dolaşan askerlerimizi, çeteler halinde örgütlendirme işini hızlandırmaktır. Onlar birbirlerini kırarken, bizim de arkadan tırpan atmamız için bu çetelere çok ihtiyacımız olacak. İki ateş arasında kaldıklarında bizim balkan bozgununda uğradığımız perişanlığa bu kez onlar düşecekler.»

Masada oturanlardan otuz-otuzbeş yaşlarında, sakalları uzamış bir adam olan Nafi Bey, ağır temkinli bir konuşmayla sözü aldı:

«Sevinç bizi kör etmemeli,» dedi, «Hiç kuşkusuz düşmanlarımızın birbirlerine düşmesi bulunmaz nimettir. Ne var ki, durumdan yararlanmamız için bizim burada çeteler kurmağa çalışmamız yetmez, ordumuz da toparlansın lâzım. Hükümet, Filistin - Elipsde keldiğçe, su-

bayların çoğunluğu Fırkamıza bağılı da olsalar, ordumuzu harekete geçirmek, savaşa sokmak mümkün olmaz. İlkın ne yapıp edip hükümeti ele geçirmeliyiz. Adam salıp bu konuda Merkez-i Umumiye uyarmamızda büyük yarar görürüm. Padişahı mı zorlarlar, yoksa hükümet darbesi mi göze alırlar, bilmem artık. Bildiğim şey, hükümetin ittihatçılar eline geçmesini sağlamak, ilk yapılacak iştir.»

Naim Bey, uzanıp Nafi Beyin masa üzerinde duran elini okşadı:

«Benim de müjdeli haberi duyduğumda ilk düşündüğüm şey bu oldu, Nafi'ciğim.. Evet.. hükümet her ne bahasına olursa olsun, İtilâfçılardan kurtarılmalıdır. Hiç şüphe etmiyorum, bu haberi duyduğunda Talat ta bizim düşündüğümüzü düşünecektir. Ama gene de güvenilir biriyle uyarımızı yapmalıyız. Söz gelişi ağabeyim Abdülazim'e bu vazifeyi verebiliriz. Saat kaç şimdi?»

Hepsi cep saatlerini çıkarıp baktılar:

«Üç (*)» dedi Nafi 'Bey.

«Evet, benimki de üç'ü gösteriyor.» dedi Satı' Bey

Komiser Naim Bey, bir gözünü kısarak:

«İyi...» dedi, «Geminin kalkmasına daha saatler var.» Arkadaşlarının bu sözlerden bir şey anlamadıklarını görerek açıkladı: «Ağabeyim bu gece sabaha karşı kalkacak İtalyan bandıralı vapurla İstanbul'a kaçacakmış. Eve gelip bizimkilere duyurmuş kaçacağını. (Ağabeyinin korkaklığını açığa vurmak istemediğinden, onun eve çarşafı geldiğini söylemedi.) Bundan yararlanabiliriz. İstanbul'a varır varmaz Talat'ı ziyaret edip bu önerimizi duyurmasını isteriz ondan. Uygun görürseniz limanda görevli sivil memurlarımızdan biriyle bir pusula gönderiyim kendisine..»

(*) Ezani saat ayarına göredir.

Nafi' bey, masadaki kır saçlı arkadaşlarına bakarak:

«Hayır!» dedi, «Reşat Bey kardeşimizin gemiye giderek Abdülazim Beye uyarımızı şifahen bildirmesi daha muvafık görünüyor bana., Reşat Bey gümrük memuru olduğundan kimsenin dikkatini çekmeyecektir. Ne dersin Reşat Bey?»

Reşat Bey yanıt vereceği sırada, kalın, tehdit dolu bir ses yükseldi salonda, konuşmalar bıçak gibi kesildi. Herkes gibi Komiser Naim Beyle arkadaşları da sesin geldiği yana dönüp baktılar. Üniformalarından Sırp oldukları anlaşılan bir gurup subayın toplandığı masa üzerindeki iri-yarı, saç sakalı simsiyah subay, bağırıyordu. Yunan ve Bulgar subaylarının toplu olarak oturdukları masalara doğru elini kolunu sallayarak sert bir tonla konuşuyordu.

Öğrenimini Sofia Üniversitesi'nde yapmış olan Komiser Naim Bey, İslav dillerinin yabancıtı değildi. Sırp subayının söylediklerini dinledikçe çeneleri kısılıyor, yüzü sertleşiyordu.

Avukat Satı' Bey:

«Ne diyor bu Sırp gavuru?» diye sordu.

Naim Bey, dişleri arasından:

«Ne diyecek, Yunanlılarla Bulgar'ların Selenik'e sahip çıkmalarına içerlemiş, ver yansın ediyor.» diye söylendi. Bir kulağı subayın konuşmasındaydı. Duyduklarından müthiş etkilendiği bakışlarındaki yakamozlardan anlaşıyordu. Bir ara dayanamadı, bir küfür savurdu.

Nafi' Bey, uzanıp Komiser Naim Beyin elini tuttu:

«Kendine gel Naim'ciğim! Sakin ol. Burada olay çıkarmak işimize zarar getirir!» diye uyar- mak istedi.

Naim Bey, ıslıklı bir sesle:

«Ben kendimdeyim, ama şu alçak gavur iyice zıvanadan çıkmış. Baksanız a ne diyor: İşte, dünyaya ilân ediyormuş Selenik'i büyük dede-

leri Makedonya kralı Filip kurmuşmuş, sevgili kızı adına.. Selanik aslen Sırpmiş, Sırp olarak kalacakmış. Yidiği boka bak!»

Nafi Bey, genç Komiserin çabuk parlayıveren, ona olmadık çılgınlıklar yaptıran ataklığını bildiğinden endişeyle baktı arkadaşına. Salonunda müttefik subayları arasında bir patırtı kopacağını sezinleyip dışarı çıkmağa başlayan bazı müşterileri görerek, kendilerinin de kalkmaları gerektiğini düşündü:

«Anlaşıldı, bu gavurlar birbirlerine girecekler.. Hadin, ortalık karışmadan biz de kalkalım!» dedi.

Bu kez daha uzakta kümelenmiş oturan Yunan Subaylarından biri fırlamıştı masanın üzerine.. İnce çerçeveli gözlükleri olan kibar görünüşlü bir subaydı, Bozuk bir Slavca'yla, fazla bağırmadan konuşarak, Sırp subayının iddialarına yanıt veriyordu:

«Müttefik silah arkadaşımın, tarih gerçeklerini iyi bilmediği anlaşıyor. Makedonya'lıların henüz Çoban bir millet oldukları yüzyıllarda bu topraklar bize Olimpos Tanrılarınca armağan edilmiş, Yunan uygarlığıyla yoğurulmuştur. Selanik, oldum bittim bir Yunan kentidir ve de Yunan kalacaktır. Uğrunda ölümleri göze alız.»

Dışarıda oturan müşteriler merakla kapılara, pencerelere yığılmışlardı. İçkili, kızgın subayların çevresindeki masalardan kaçanlar bu kalabalığı yarıp geçemiyorlar, çıkış kapısındaki yoğunluğu arttırıyorlardı.

Naim Bey, Yunan subayının sözlerini de arkadaşlarına çevirmek istediye de, Nafi' Bey, ayağa kalkarak ona engel oldu:

«Bırak şimdi çevirmeyi Naim! Bu serhoşlar tartışmasının sonu nereye varacağı besbelli. Kalkın gidelim!»

Naim Beyin yanında oturan Gümrük Memu-

ru Reşat Bey, Nafi' Beyin önerisine uyararak kalkmak istediye de, genç komiser, setresinin eteğinden çekerek, onu oturmağa zorladı:

«Etrafına bak! Kadınlar bile istifini bozmadan yerlerinde otururken bizim kalkıp savuşmamız erkekliğimize yakışır mı?» dedi.

Avukat Satı' Bey de Nafi' Beyi oturmağa zorlamıştı. Böylece masalarında kaldılar.

Bu kez, saç sakalına karışmış, komitacı görünüşlü, kaba-saba giyinmiş bir Bulgar subayı fırlamıştı masa üzerine. Toplu tabancasını çekmiş, tehditle sallayarak bağırıyordu:

«Ben Makedonyalıyım. Ömrümü Osmanlı zaptiyeleriyle vuruşarak geçirdim. Kitaplar ne yazar, bilmem.. Hiç te merak etmemişim. Ama bunun dilinden anlarım. Son söz hep bunun olmuştur. Demek isterim ki, bu savaşta yükün ağırlığını hep biz çektik. Osmanlı ordusunu biz çökerttik, Selanik'e de ilkin biz girdik. Selanik ne Sırbındır, ne Yunanıdır. Selanik bizimdir, bizim kalacaktır. Şu tabanca üzerine işte namus sözü: Bu kenti kimseye kaptırmayacağız.» Bulgar subayı, meydan okurcasına baktı Sırp ve Yunan subay topluluklarına. Onlar da çatık kaşla, elleri tabancalarının kabzalarında, homurdanarak kasıldılar.

Tam bu sırada Naim Beyin öfkeli erkek sesi gürlledi salonda. O da, arkadaşlarının engel olmağa çalışmalarını, çevik devinimlerle etkisiz bırakarak, çevresinde oturmakta oldukları masanın üzerine sıçramıştı, hiddetinden titriyordu. Yıllarca Bulgar, Yunan, Sırp komitacılarına Makedonya dağlarını dar getiren Komiser Naim Beyin milli gururu ayaklanmıştı. Temiz bir Bulgarca ile müttefik subay kümelere ayrı ayrı seslenerek:

«Hey bre gaydacılar! Hey bre Makedonya haydutları! Hey bre Arkadia çobanları!» diyordu, «Ashınızı, neslinizi ne çabuk unuttunuz?

Beşyüz yıllık efendiniz ölmüş mü ki, mirasını paylaşamıyorsunuz? Açın kulaklarınızı, iyi dinleyin beni! Size özgürlük kazandıran yeni efendileriniz, bugünkü askeri işgalin geçici olduğunu, Selanik'in sivil Osmanlı yönetiminde kalacağını daha bu gün, komutanlarınız önünde dünyaya ilân etmişlerdir. Evet, Selanik, beşyüz yıldanberi Türk olarak yaşamıştır, bundan sonra da Türk kalacaktır.»

Üniformalı bir Osmanlı komiserinin bu haykırışı, ilkin, sivil asker tüm salondakileri şaşkına çevirdi. O ana değin birbirine düşmanca bakan müttefik subaylarının hayretle açılmış gözleri, şimdi ona çevrilmişti. İçlerinde kendini ilk toparlayan komitacı görünüşlü Bulgar subayı oldu, silah arkadaşlarını, müşterek düşman karşısında birleşmeğe çağırır gibi haykırdı:

«Hey bre arkadaşlar! Ordularını perişan ettiğimiz barbar Osmanlıların hâlâ böyle yüksek pededen konuşmasına izin verecek miyiz?»

Bu kışkırtıcı sözler, üm müttefik subaylarını şaşkınlıktan ve uyuşukluktan kurtardı, bir anda hep birlikte ayağa fırladılar, hâlâ masadan inmemiş olan Komisere aynı kızgın gözlerle bakıyorlardı.

Bu ürkütücü omuz omuza dikiliş bir an sürdü, sonra toplu biçimde saldırıya geçtiler: Sandalyeler, kıraathaneyi aydınlatan büyük avizelere uçtu, tabanca namlılarından ateşler saçıldı. Salonda bir süre feryatlar, koşuşmalarla büyük bir panik egemen oldu.

Ortalık yatıştığında garsonlar, lambaları yakarlar. Devrilen masaların, sandalyelerin arasında birkaç yaralı ile bir şehit buldular. Bu şehit, kurşunla delik deşik edilmiş, kanlar içinde yatan Komiser Naim Bey'di.

Z Ü H R E N İ N E M

— 1 —

...böylece birbuçuk yaşımdayken babadan yetim kalmışım. Bunun üzerine Fransız Konso-losunun kayırmasıyla Selanik'ten kaçıp Çanakkale'ye gelmişiz. (Oysa göçmenlerin çoğu Ege kıyısı limanlarına gitmişler.) Rahmetli babamın birkaç yıl önce Çanakkale'de polis komiserliği yapmış olması bizi çekmiş oraya. Kentin halkınca çok sevilen babamın şehit düşmüş olmasına acıyarak komşularımızın bizi sevecenlikle bağırılarına basacaklarını ummuş annemle ninem. Oysa hiç te umdukları gibi çıkmamış; eski canciğer komşularımız bile, ev bulasıya, bizi konuk etmemişler. Bize yardım elini uzadan tek kişi, İmroz'lu gavur ebem olmuş. Bizimkiler sonraları bunu her anımsadıklarında, saygılı toparlanışla:

«Dini ile dinlensin, gavurdu ama mert bir kadındı.» derlerdi. Ne var ki, çocuk acımasızlığıyla hayvanlara eziyet ettiğimi gördüklerinde de:

«N'olucak, ebesi gavur olandan başka ne beklenir?» diyerek bu mert kadına söz değdirmekten de geri durmazlardı.

Babamın sağlığında evimizin ayak hizmetlerine koşan bekçi Osman ağa'yla karısı da bizden yardımlarını esirgememişler,' Çok iyiliğini gördük rahmetli Naim Bey'in, ne yapsak hakkını ödeyemeyiz,' derlermiş. Oysa Zühre Nine'-

me göre onların bize daha çok hakkı geçmiş. 'Osman ağa kurtarmıştır seni ingenelerin elinden. Koşu alanına giderken seni o ingene karısının sırtında görüp tanımasaydı, şimdi sen kim bilir hangi erge de sepet orecektin şoparcıklar arasında,' derdi. Zühre Nine'min bu kaçırılma olayını her anışında, kınalı ellerden yükselen acı kına kokusu burnumu yakar, iri gözlü, kara saçları düz taranmış, kulağı üzerine kırmızı sardunya çiçeği sokulmuş bir ingene kadının hayali canlanıp sner belleğimde..

Dul annem, cenazesini görmediği için, kocasının öldüğünü bir türlü kabul edememiş, amcam gibi onun da Selanik'ten gizlice kaçmış olacağına inanarak, yedi yıl umutla yolunu gözlemiştir babamın. Avunmak için gece-gündüz komşularla düşüp kalktığından beni Zühre Nine'm bakıp büyütmüş, ölüm döşeğine değin koynundan ayırmamıştır. Kazık kadar oğlan sayıldığım yaşlarda bile, geceleri buruşuk memelerini ağzıma verip masal söyleyerek beni uyuttuğunu hatırlarım. Çocuklarla koşup oynarsam, terleyip hastalanırın korkusuyla beni sokağa salmazdı, ancak kapının eşiğinde oturup oynayanları seyretmeme izin verirdi. Eşikten ayrılmayayım diye de beni, çocukları iğneli fıçı'ya atan, kan içici, torbalı ocuk hırsızlarıyla korkuturdu. Çarşıya da, tekkeye de, camiye de gitse beni birlik götürürdü. Yolda sık sık elini enensemden sokarak sırtımı yoklar, tenimi biraz nemli görse, yanından hiç eksik etmediği yumuşak bezlerden birini arkama sokar, sonra da beni omuzlarına bindirirdi. Kışa girirken soğuktan korunmak için giydirdiği pamuklu hırkayı, dutlar yeşil anterilerine bürünmeden sırtımdan çıkarmazdı. Öyleyken kış ayları sık sık boğaz olur, ateşler içinde yatardım. O zaman da gece-gündüz başucumdan ayrılmaz, mangalda srl duran mavi emaye çaydanlık-

tan bardak bardak ıhlamur, hatmi, mürver çi-
çeği demi içirerek, başıma sirkeye batırılmış
bezler koyarak beni iyileştirmeye çalışırdı. Ate-
şim düşmezse, bağırsaklarını temizleyecek,
portakal şurubu adını verdiği, hintyağı karışım-
bir müshil içirir, çıplak tenime, sirkeye batı-
rılmış ıslak gömlek giydirirdi.

Bildim bilesi Zühre Ninem, sokağa çıkışla-
rımızda başını, şami dediği ak yaşınakla örter.
sırtına yeşile çalan soluk kara bir ferace gi-
yerdi. Ayaklarına yazın kırmızı yemeniler, kışın
kara kaloşlar geçirirdi. Rumeli'den göçmen ola-
rak gelmiş tüm kadınların sırtında bu giysileri
gördüğümünden Zühre Ninem, bu kılığıyla, belle-
ğimde göçmen simgesi gibi kazılmıştır. Zaman
zaman geçmiş günleri hüznün ve özlemle anım-
sayarak anlattıklarından, sütlaç kaymağı buru-
şuk yüzü, dipleri ak ak görünen kınalı saçlarıyla
Zühre Ninem'in, öküzler tarafından çekilen
bir arabada, bitip tükenmez bir göç yolculuğu
yaptığını düşlerdim. Bana göre Zühre Ninem,
oldum olası bu görüntüde yaşlı bir kadındı.
Onun da bir zamanlar çocukluk ve gençlik yıl-
ları geçirmiş olabileceğini düşünemezdim. As-
lında o çağda tüm insanlar bana, belli görün-
tülerinde, değişikliğe uğramaz birer yaratıl-
gibi görünürlerdi: Çocuklar her zaman çocuk,
gençler her zaman genç, yaşlılar her zaman
yaşlı olarak kalacaklar sanırdım. Ninemin ba-
zan çamaşır değişirken, buruşuk göğüslerini
avuçlayıp, kınalı seyrek saçlarını çekiştirerek,
ağlamaklı bir sesle:

«Hey mori Zühre, hey mori güvende! En sonu
sen de kocadın ha? Hani o kiraz ağacına tırma-
nıp şol karşıki dağda aman bir kuzu meler! tür-
küsünü çığırın deli kız? Nerde o, aşka gelip piş-
tovlarını grav grav! patlatan koç yiğitler?» diye
sızlandığında, şaşkın şaşkın bakardım yüzüne.
Böyle olayların geçmişte yaşanmış olabileceğini

kavrayamaz, onları ninemin anlattığı masallarla karıştırırdım. Bazen geceliğimi giydirip beni yatağa yatırdığı, yorganın uçlarını bastırıp saçlarımı okşadığı sırada:

«Şimdi benim sana baktığım gibi, büyüdüğün zaman sen de bana bakacak mısın bre puşlavat? Yoksa sen de dayıların gibi, karını, çocuklerini alıp bir yerlere savuşacak mısın?» diye yakınlımalı sorular sorardı. Ne var ki, büyüüp dayıların gibi olmayı da aklıma sığdıramazdım. Ben hep böyle çocuk kalıp Zühre Nine'min yanında yatacağım kanısındaydım. Oysa sonraları: «Nerde o eski bolluk günleri?» diye başlayarak özlemle anlattıklarından, Zühre Nine'min de tatlı-acı bir çocukluk ve gençlik yaşamı olduğunu öğrendim:

Sofiya-Vidin yolu üzerinde, Çin Seddi'ni andıran ve basamak basamak ovaya inen kalkerli dağların koruyuculuğuna sığınmış Vraça kasabasında, görkemli Ayan konağında açmış gözlerini dünyaya, Zühre Nine'm. Düriye Tete'mi saymazsam, Konaklı Emine Hanımın ilk kocasından doğurduğu onbir evlâdın sonuncusuymuş. Bir av şenliğinde vurulan Ayan babası, dişi bitmemiş yetim bırakmış onu. Oğlunun konak yönetimini ele almasına değin kurulu düzenin korunması kaygusuyla Emine H., bir yıl sonra kahyasıyla evlenmiş. Ne var ki, akılları erecek yaşta olan ablaları, Kahya Ramazan ağa'ya hiçbir zaman baba demediklerinden, Zühre Nine'min içindeki baba özlemi, ömrü boyu yara gibi kanamış. Annem de ben de, babalarımızı hiç bilmediğimizden Zühre Nine'm sık sık bu özleminin acısını dile getirmek fırsatını bulurdu: «Anacığının da, senin de yüreciğiniz benimki gibi, kıyametecek yanacaktır baba hasretiyle. Tanrı Taala, Nuriyeciğimi de, seni de benim kütü ikbalımla yaratmış!» derdi.

Ne ki, bu özlem, âyan konağının bolluk ve re-

fahı içinde, sütninelerle, dadılarla büyütülen Zühre Nine'min vaktinden önce serpilip güzelleşmesine engel olmamış, özellikle örgü araları koyu koyu ışıyan gür sarı saçlarının alımına, zekâ pırıltılarıyla çakmaklanan bal rengi gözlerinin büyüüne kapılmayan yokmuş. Konağın yüksek duvarlarla çevrili büyük bahçesi, Hıdırelles'lerde genç kız kahkahalarıyla çınlarken, martıfal manilerini hep ona söyletirler, şakrak Rumeli türkülerini hep ona çağırtırlarmış. Nakşın en karmaşığını, oyanın en süslüsünü o yaparmış.

Kasabada güzelliği kadar akıllı da öğülürmüş Zühre Nine'min. Konaklı Emine Hanımın Zühre kızı, tüm yetişmekte olan kasaba kızlarına örnek gösterilirmiş. Konağın Harem dairesinde başı sıkılanlar, hep ona akıl danışırlarmış. Sorunlara bulduğu akıllı çözüm yollarıyla hem hizmetliler, hem ablaları üzerinde saygınlık yarattığından Emine Hanım, onüçüne bastığında harem dairesinin yönetimini ona terk ettiği gibi, hazine ve kiler anahtarlarını da onun beline sarmış. Emine Hanımın şımarık büyütülmüş olan biricik oğlu, İstanbul Kafeşantanlarının Frenk yosmalarıyla düşüp kalkmaktan vakit bulup hukuk eğitimini tamamlayarak bir türlü Vraça'ya dönemediğinden, Zühre Nine'min saygınlığı konağın Selâmlık bölümüne de yayılmış; âyanlığın Naibi Kadısı, Müftüsü İmamı buyrukları ondan alır olmuşlar. Kentin iti uğudsuzuyla uğraşmak ta ona düşermiş. Bu ilişkiler, doğal olarak Zühre Nine'min davranışını ve dilini etkilemiş, erkek gibi sövüp saymağa, kesin buyruklar vermeğe alışmış.

Ama gene de toy bir kız, ne denli akıllı da olsa, âyanlığın tapulama işlerinde döndürülen dolapları sezecek kadar deney sahibi değil. O nedenle âyanlığın sarıklı madrabazları, Zühre Nine'min toyluğundan yararlanarak uğrulukla-

rını rahatlıkla yürütürlermiş. Arpalıkları, özellikle mutakataa arazisini zenbile düşürüp, elaltından satarak küplerini doldururlarmış.

Günlerden bir gün, dedem Ağuş ağa'ya, onaltı yaşına karşın Sivastopol Savaşı'nda gösterdiği yararlık yüzünden mukataa arazisinden verilen çiftliğe de el atmaları, Zühre Nine'min yaşamında yeni bir dönemin başlamasına neden olmuş: Sarıklı madrabazlar, elkoymağa çalıştıkları çiftliğin, yirmiyedi yaşında, gözünü budaktan sakınmaz, deli bir silâhşora ait olduğunu bilseler, hiç kuşkusuz böyle eğri bir işe kalkışmazlardı. Birileri onları yanıltmış olmalı. Belki de onların gadrine uğramış bu kişiler, öç almak için, ad benzerliğinden yararlanarak, dedemin emekli hizmetlilerinden seksenlik Ağuş ağa'yı, oranın sahibi bildirmişler. Onlar da çekinmeden yutulacak bu yağlı lomayı zenbille düşürmek için hemen kolları sıvayıp işe koyulmuşlar, düzmece belgeler hazırlayıp dedemin çiftliğini, rüşvet karşılığı, yeni sahibine tapulamışlar.

Malını teslim almağa gidenleri dedem, silâhlı adamlarıyla çiftliğe sokmamış, ertesi günün de bu haksız topu intikalini yapanlardan hesap sormak üzere Tatar, Arnavut, Çerkez silâhşorlardan derlenmiş bir bölüğü ardına alarak âyanlık konağını basmış. Ne ki, olanları işidip başlarına gelecekleri sezinleyerek bir yerlere savuşmuş olan kadı ile Naibi makamlarında bulamayınca kızgınlığı artan Ağuş dedem, bu kez hesabı Konaklı Emine Hanımdan sormak hırsıyla atını mahmuzlayarak, konağın merdüvenlerinden yukarı tırmanmağa başlamış, az sonra şiddetle açılan Harem kapısında Zühre Nine'min ateş saçılan gözleriyle karşılaşınca da gemlere asılmak zorunu duymuş.

Zühre Nine', dik bir sesle bağırmış:

«Böyle selâmsız, destursuz nereye at koştursun bre kavat? Kişi hod be hod han kapı-

sından bile böyle at sürerek giremez. Sen hangi soysuz tayfanın başısın ki, Emine Hanımın konağına zorbalıkla girmeye kalkışırsın? Kavaslarımızın böylesi haddini bilmezleri yakalayıp sorusuz sualsiz darağacına astıklarını hiç kimse duyurmamış mı soysuz tayfanıza?»

Aguş dedem, Zühre Nine'min bal rengi gözlerinin büyüünden çabuk kurtarmış kendini:

«Ya sen kimsin eksik etekli kancık? Kime güvenirsin de, böyle boyundan büyük lâflar edersin?»

Küçük yaştan saygı görmeğe alışkın olan Zühre Nine'm, bu saygısız konuşmadan celallanarak, tükürük saçan bir öfkeyle bağırmış:

«Bre uğrular tayfasının başı! Konaklı Emine Hanımın kızına soru sormak sana mı düşmüş? Hemen atının başını çevirip adamlarınla savuşup gitmezsen, seni konak önündeki çınara astırırım.»

Bu sözleri duyan Aguş dedemin yüzü, çok keyifli bir gülüşle aydınlanmış. Atından atlayıp iki sıçrayışta ninemin yanına varmış:

«Padişah fermanıyla verilmiş arpalığımı düzmece tapuyla rüşvetçi bir soysuza satan Kadı ve Naip'ten hesap sormağa, haram parayla küplerini dolduran bu soysuzları çatısı altında barındıran Vraça âyanlık konağını yakınağa gelmiştim. Ama gözlerinin yalını baskın çıktı. Kararımdan vaz geçtim. Diyet olarak seni terkime alıp götüreceğim. Konaklı Emine Hanım, kendisine damat olduğumu öğrenince sevinecektir.» diyerek Zühre Nine'mi kucakladığı gibi atının eğerine oturtmuş, kendi de sıçrayıp ardına yerleşmiş, genç kızın haykırıp tepinmesine aldırmadan, atını merdüvenlerden aşağı sürüp adamlarıyla birlikte yel gibi uzaklaşmış Vraça'dan. Daha o akşam, imamı getirdip Zühre Nine'mi nikâhlamış, pencerelerine tahta kalaslar çaktırdığı bir odaya kilitlemiş. Oysa Konaklı

Emine Hanım, kızını geri almak için hiçbir girişimde bulunmamış,' Kızının nasibi böyleymiş. Damadım olacak o hayduda söyleyin, ne zaman isterse el öpmeğe gelebilir.' diye haber göndermiş. Ne ki, Aguş dedem, marazi kıskançlığı nedeniyle üç yıl gökyüzünü göstermemiş Zühre Nine'me.. Bir oğlu dünyaya gelmeden de kaynanasının elini öpmeğe gitmemiş.

Büyük Bozgun'dan önce Zühre ninem, nurotopu gibi iki oğlan daha doğurmuş. Aguş dedem, birbirinden güzel bu oğlanların herbirine, bir peygamberin adını vermiş. Ne ki, en büyükleri Salih dayım bir yana bırakılırsa, bunların hiçbiri, peygamberlerin günahsız yaşamını sürdürmemiş.

— 2 —

Zühre ninem, o büyük bozgunu, korkulu bir düş gibi anımsardı:

«Tanrım öyle bozgunu kimselere göstermesin bir daha.» derdi. Bir ana-baba günüymüş o bozgun. Eşya yüklü arabalar insanları, atlılar sürü hayvanlarını çiğneyerek kaçarlarmış. Durup dinlenmek yokmuş. Duranın eşyası yağmalanır, hayvanları uğrulanırmış. Kadınlarla çocuklar ağlaşırlar, sığırlar koyunlar böğürür meleşirlermiş. Tüm yaratıklar can kaygusundaymış. Kimsenin kimseye yardım elini uzatacak hali yokmuş. Adamlarının herbiri bir yana savuştuğundan, ninemin haydadığı öküz arabasını, at üzerinde Aguş dedem kendisi gözedirmiş. Ne ki, gecenin karanlığında bir kargaşa sırasında nasılsa arabayı gözden yitirdiğinde deli divane olup bir ileri bir geri at koşturmağa başlamış. Her rastladığına Konaklı Emine Hanımın kızını görüp görmediğini sorarmış. Oysa kimin kimi görecektir hali var o kargaşa karanlıkta. Dingili kırılıp hendeğe devrilen arabanın yanından; 'Zühre, Zühree!' diye haykırıp at koşturarak geçermiş te, onların kendisine seslenişlerini

duymazmış. Sabah, ortalık aydınlandığında, ağlaşan çocuklar yola çıkıp babalarına seslenmiş de, Aguş dedem kendine gelebilmiş. Attan inip yavrularını, karısını bağrına basmış, göz yaşlarıyla, dua mırıldanarak koklamış öpmüş onları. Arabanın devrilmesinden hiçbirinin burnu kanamamışsa da, eşyalarının çoğu yağmalanmış gelip geçenlerce.. Sadakamız olsun, diyerek karısı ve çocuklarıyla öküzleri kaldırıp arabayı hendekten çıkarmayı başarmışlar. Arabanın kırık dingiline teker yerine bir sırk bağlayarak, Sofya'ya değin bununla idare etmişler. Orada bir kese altın verip uğrulardan bir at arabası satın almış Aguş dedem. Böylece kaçışlarını Köprülü'ye değin bu arabayla sürdürmüşler. Köprülü'de göçmenleri camilere, medreselere yerleştirmişler. Dedem bir ev tutmuş bizimkilere.

O günlerde Plevne türküsü yanık yanık söyle-nirmiş:

TUNA NEHRİ AKMAM DİYOR
ETRAFIMI YIKMAM DİYOR
ÜNÜ BÜYÜK OSMAN PAŞA
PLEVNE'DEN ÇIKMAM DİYOR

Oysa düşmanın İstanbul'a vardığı biliniyor-muş. Söylentilere bakılırsa Ruslar; İstanbul'a girmişler, müslüman ahaliyi kılıçtan geçirmişler, Padişahı esir almışlar. Bulgarya'da bir kı-rallık kurmuşlardı. Daha sonra gelen haber-lerden İngilizin, Fransızın araya girdikleri, Ala-manın başkentinde bir barış konferansı toplan-dığı, Rus'un askerini geri çektiği, Bulgarya'nın gene padişaha bağlandığı öğrenilmiş. Barış topları atılmış. Göçmenlerin çoğu geldikleri yer-lere dönmeğe başlamışlar, ama Aguş dedem: 'Moskof'un arkaladığı Bulgar kafirini müslü-man kanı tutmuştur. Bundan böyle kuduz kö-pek gibi saldırır, rahat yüzü göstermez bize; di-

yerek Köprülü'de kalmış, bir çiftlik satın alarak orada yerleşmiş. Zühre ninem, İlyas dayımla annemi bu çiftlikte dünyaya getirmiş. Dört oğlandan sonra bir kızının olması Aġuř dedemi öylesine keyiflendirmiş ki, bir hafta kazanlar kaynadıp d  ġ  n dernek ettirmiş. MAYADAĞ'DAN ALKAR KAZLAR-AL TOPUKLU BEYAZ KIZLAR havasını vurdurup gençlerle birlikte oyuna kalkmış.

Makedonya karışasıya değin Köprülü'de yaşamış bizimkiler. Çocuklar büyümüş. Salih dayım Usk  p medresesinde molla olmuş. İsmayıl dayımla Mustafa dayım s  byan okuluna yazılmışlar. Ne ki, kaçıp kaçıp Vardar boyunda haytalık ettiklerinden okumayı ağır götürmüşler. Salih dayım medreseyi bitirip Köprülülü bir kızla evlenerek Katerin kasabasına imam tayin edildiğinde onlar daha Rüştiye sınıflarına ancak erişmişler. İkinci hürriyet il  nına yakın günlerde Bulgar, Sırp, Yunan komitacıları Makedonya'da kargaşalık yarattıklarından Aġuř dedem, yeni bir kıyamet kopmadan Köprülü'deki çiftliğini satıp Edirne iline g   meğe karar vermiş, heybesini altınla doldurup yola çıkmış. Edirne ilinde satılığa çıkarılmış devlet malı çiftliklerden birisini beğenip satın almış. Oysa Havsa'daki bu çiftliğin topraklarını ora zenginleri daha doksan    savaşı sırasında aralarında b  l  şm  şlermiş. Aġuř dedem, birkaç adamı ve de kahyasıyla Havsa'ya varmış, malını teslim almak istemiş. Kasabanın eşrafı, Aġuř dedemi sureta saygıyla karşılayıp ağırlamışlar, iyi komşuluk gösterisiyle çiftlik topraklarını gezdirmişler. Ne var ki, gece kahveden çıkıp hana giderken de adamcağızı t  fenk  ilerine kurşunlatmışlar. Yapılan koğuşturmada Aġuř dedemin yanlışlıkla, birine benzedilerek öldürüldüğü saptanmış. Altun dolu heybesi, giysileri h  k  met  e Eytam sandığına yatırılmış. Bunların ne oldu-

ğunu hiçbir zaman araştırmamış Zühre ninem.. Parayı memurlarla avukat erkek kardeşinin yediğini söylermiş akrabaları...

Böylece henüz bir baltaya sap olmamış üç oğlu, birbuçuk yaşındaki kızı Nuriye ile ortalıkta kalmış zavallı Zühre ninem. Büyük oğlu Salih hoca, kıt gelirli olduğundan ailenin sorumluluğunu alamamış üzerine. İsmayıl dayımlı Mustafa dayımsa, miras davacısı olarak ninemin boyundaki altınlara gözdikmişler. İsmayıl dayım o sırada Cinci Ali Hoca'nın sarı kızı Letafet'e tutkun olduğundan, evlenebilmek için bir ev, bir dükkan parası istermiş. Hovardalarla düşüp halkan Mustafa dayımınsa, lambaları altın ışıltılı bir faytonda gözü varmış. Zühre ninem birkaç takısını bozdurup, hayırsız oğullarının bu isteklerini yerine getirmiş.

En küçük oğlu İlyas'ın, askeri üniformaya tutkunluğu, onun Selanik Askeri Rüstiyesine yollanmasına neden olmuş. Bir var ki, İlyas dayım, çok yakışıklı bir delikanlı olduğundan, kadınlar tarafından rahat bırakılmamış, okulu bitirmeden tez vereme kararak genç yaşta toprağa girmiş.

İsmayıl dayım birkaç yıl içinde sermayeyi kediye yükleyerek dükkanı satmış. Rüstiye iki'ye kadar okuyabildiğinden, avukat dayısının iltimasıyla polis mesleğine girmiş, böylece karısını ve çocuğunu alarak Selnik'a göçmüş. Birkaç ay geçmeden, arabacılığın Selanik'te daha kazançlı bir iş olduğuna inandırarak, Mustafa dayımı da ayartıp Selanik'e göçürmüş. Ama ağabeyisinin ardı arkası kesilmeyen borç istemeleri yüzünden, Mustafa dayımın iki yakası bir araya gelmemiş. Günün birinde sabrı tükenip para istemeğe gelen ağabeyini kovmuş. İki kardeş yıllarca küs kalmışlar. Ne ki, Mustafa dayım, kendini içkiye, hovardalığa kaptırmış tümünden.

Zühre ninem, o günleri anımsadığında.

«Oğlum olacak puşlavatların hiçbiri beni düşünmedi. Oniki yaşındaki kızcağızımla Köprü-lü'de garip koyup savuştu, gittiler.» derdi. Doğal olarak bir süre sonra Zühre Nine'm de yalnızlığa dayanamamış, eşyalarını sarıp Katerin'deki büyük oğlunun yanına göçmüş. Ne ki, sadakayla yaşayan oğluna yük olmamak için ayrı bir evde oturmuş. Katerin, Selanik'e yakın olduğundan bayramlarda dayılarım, bir birleriyle karşılaşmamayı kollayarak, analarının elini öpmeye gelirlermiş. Her gelişinde İsmayıl dayım, Zühre ninemden birkaç meci diye harçlık koparırmış. Bir seferinde bu dayım, bir polis arkadaşını da birlikte getirmiş Katerin'e. Polis Naim efendi, avukat dayılarının kayınbiraderi olduğundan bu akraba ziyareti evde doğal karşılanmış. Birkaç ay sonra Naim efendi İsmayıl dayımın çağırısıyla annemi Selanik'e götürmek üzere tekrar gelmiş Katerin'e.

«Nuriye'ciğim o yıl onüçüne basmış, çarşafa bürünmüştü. Bin tenbihle emanet ettim kızcağızımı Naim efendiye. Meğer Kızımı kısmetine teslim edermişim de haberim yok.»

Yol boyunca trende, elinin ucunu bile göstermemiş annem, rahmetli babama. Ama büyük dayımızın evinde Çerkes yengemiz, annemin çarşafını, başörtüsünü alarak saklamış.' Akrabalar arasında kaç-göç olmaz!' diyerek annemi, Naim efendinin yanına başörtüsüz çıkarmış. Naim efendinin ablasına kızı çok beğendiğini söylemesi üzerine, avukat dayımız, ailenin en büyüğü sıfatıyla, Zühre nineme danışma gereğini duymadan, kendi aralarında yaptıkları bir törenle, iki genci birbirine nişanlamış. Törende hazır bulunan İsmayıl dayıma, çöpçatanlık başlığı vermeği de unutmamış.

Katerin'e döndüklerinde Polis Naim efendi, Zühre ninemin elini öpmüş:

«Büyüğümüz nişanlanmamızı uygun gördüy-

se de, eğer Allahın emri, Peygamberin kavliyle kızınızı bana vermedi reddederseniz, nişanı hemen geri veririm valide hanım. Ama beni evlâtlığa kabul ederseniz, kızınızla birlikte ömrüm oldukça sizi aç ve açıkta bırakmayacağım ama namusum üzerine ant içerim.» demiş.

Zühre ninem bu olayı anlatırken şöyle derdi: «Oldum olası gökgözlü kişilerden hiç hoşlanmamışım, böyleleri Moskof gavuru gibi görünür gözüme. Öyleyken o sarı saçlı, gökgözlü Çerkese birden kanım kaynadı, kucaklayıp bağırma bastım onu: 'Nuriye'ciğimi verdim sana evlâdım!' dedim, 'Tanrı bahtınızdan güldürür inşallah!'»

O yıl nikâhlanmış annemle babam. Ninem derdi ki: 'Kadı huzurunda iskemleye oturduğunda kızcağımızın ayacıkları yere değmiyordu. Kadı ef. bunu görünce:' Olmaz! Bu hanım kızın kemicekleri pekişmemiş daha, nikâh kıyılması caiz değildir!' diyerek dışarı çıktı. Yanımda dikilen İsmayıl dayın hemen kulağıma eğildi: 'Ana.. Kadı efendi verdiğimiz parayı az buldu. İki çeyrek lira daha ister. Vermezsek nikâhı kıymaz, rezil oluruz.' dedi. Damadımın ona kadı hakkı olarak üç meciדיye verdiğini bildirdim. Demek benim para canlısı oğlum, kadı efendiye hepsini vermemişti. İçimden beddua okuyarak istediği parayı kıstırdım avucuna. Gitti, kadı efendiye geri getirdi, nikâh kıyıldı.'

— 3 —

Yedi yıl mutlu bir yaşam sürmüş annemle babam, Zühre ninemi de yanlarından hiç ayırmamışlar. Burhan ağabeyim dünyaya geldiğinde gizli İttihat ve Terakki derneğinin önerisiyle babam, İstanbul polis okuluna gönderilmiş. Yıldız'da, Veliaht Yusuf İzzettin efendinin konağı karşısındaki evde oturmuşlar. 'Sık sık Veliahtın

hanımına komşuluk ziyaretine giderdik, o da bize gelirdi. Çok alçak gönüllü bir hanımdı. Burhan'cığın ceplerini çil kuruşlarla, sonradan dünyaya gelen Mükerrermin beşiğini türlü armağanlarla doldururdu.' diye anlatırdı o günleri Zühre ninem..

Okul bitince Çanakkale'ye tayini çıkmış babamın. Rütbesi komiserliğe yükselmiş. Ben Çanakkale'de dünyaya gelmişim. 'Topaç gibi bir bebektin.' derdi ninem, 'Gavur eben seni babanın kucağına verirken, Padişah gözlü, tosun gibi bir oğlun olmuştur komiser beyim.. Bakışımı bolca isterim.' demişti. O günden sonra ne zaman sevmek için seni kucağına alsa: 'Padişah gözlü oğlum benim: 'diyerek hoplatırdı seni rahmetli baban.'

Bir yıl sonra bu kez Selanik'e çıkmış tayini babamın. Ser komiser olarak çalıştığı o yıllarda, Makedonya'da faaliyetleri artan komitacıların birer birer yakalanıp asılmasında büyük başarısı görülmüş babamın. Özellikle Bulgar komitacılarının şifrelerini ustalıkla çözmüş. Bu nedenle Çerkes Komiser, korkulu bir düş olmuş Balkan komitacıları arasında. Ne var ki, Selanik'in işgali sırasında babamın, Kristal Kiraathanesinde onlarca şehit edilmesine de neden olmuş.

Manastır'da, despot Padişaha karşı, Enver ve Niyazi beylerin ayaklanmasıyla gerçekleşen İlân-ı Hürriyet gecesi, Selanik'te büyük şenliklerle kutlanmış. 'Babacığını ilk kez o gece serhoş görmüşümdür kızanım. İçkinin damlasını koymazdı ağzına rahmetli. Hürriyetin geri gelmesi onuruna o gece sabaha kadar hep öğürüp kusmuştur biçare.. Devrisi gün gelen kara haberle ben de kanlı gözyaşı dökmüşümdür: Kızını isteyen serhoşun biri, vermedi diye, bıçaklamıştı Salih'ciğimi. O sabah Naim Bey, yanıma bir polis katarak, tirenle gönderdi beni Ka-

terin'e.. Ne yazık ki, son nefesine yetişip helallaşamadım bile Salih'ciğimle.. Çenesini bağlamışlardı Katerin'e vardığımızda, Naciye'ciğimi ondört yaşında, çeyiz sandığıyla yetim bırakarak girdi kara toprağa evlâtçığım..'

Gelini, Katerin'de kalmamış, eşyalarını satıp saşmış, köprülü'deki anasının yanına dönmüş. Yalnız yetim Naciye'nin çeyiz sandığını Zühre nineme emanet etmiş. 'Sandığı ananın yanına götürsem kardeşlerim, yengelerim yağmalarlar kızçağızımm çeyizliklerini. Ne zaman evlenecek o zaman getirirsin torununun çeyiz sandığını..' demiş. Ne var ki, Balkan savaşı patlayasıya değin Naciye'nin başı bağlanamadığından bu çeyiz sandığını, Zühre ninem Selanik'ten kaçarken yanında götürmek zorunda kalmış.

— 4 —

Selanik'ten Çanakkaleye göçmen olarak gelişimizi hiç anımsamıyorum. Çok küçükmüşüm. Ama üç yıl sonra, 1915'te boğazı zorlayan düşman gemilerinin bombardmanı üzerine Çanakkale'den kaçışımız film gibi canlıdır gözlerimin önünde: Bir yelkenli içinde, kara feracesine bürünmüş, titreyen ellerle arada bir şamisinin bozulan düğümünü sıkılayan ninemin kucağındayım. Çoluk çocuk, kadın erkek tüm göçmenler, gelişi güzel istiflenmiş denkler, sandıklar üzerinde oturmuşlar. Büyükler sağımızda, solumuzda mavi sulara gömülen güllerin fışkırttığı dev fısıkiyelere korkulu gözlerle bakarak, yüksek sesle dua okurken, ninem hem salavat getiriyor, hem de: 'Gene macir olduk, gene dağıldı yuvacığımız.' diye sızlanarak iki yana sallanıyor: 'Bu maksımların yüzü suyu hürmetine aklıktan, yoksulluktan sen koru milleti allahım!' diye tanrıya yakarıyordu.

Oysa çocuklar, bayram yeri arabasına bin-

miş yaramazlar gibi pervasız rüzgârın yüzlerine serptiği fıskiyelerin tuzlu sularından gıdıklanarak şakrak kahkahalar atıyorlardı. Ben bağırsak hummasından yeni kalkmışım, güçsüzüm, ninemin göğsüne yaslanmışım. Ama Burhan ağabeyim, çocuklarla birlikte gülüp söylüyor. Benden iki yaş büyük kız kardeşimi, benim tutulduğum hastalığa kurban verdiğimizden Zühre ninem, ağbeyimin şakımasına içerliyor, bunu yasımızı umursamazlığına veriyor, bacağını çimdirek onu uyarınağa çalışıyor: 'Kız kardaşçığını gömdüğümüzü unutmuş musun bre puşlavat! Soytañ gibi ne gülersin büzüktaşlarına uyup durmadan böyle?'

Gelibolu'da yelkenli, bizi, güvertesinde göçmen kaynaşan küçük bir vapura aktardı. Denkleer üzerinde, ya da çergelerde oturan kadınların çoğu kara yeldirıneli, ak başörtülüydü. Tümü de yakın zamanda Rumeli'den kaçmış göçmenlerdi. 'Mori yengecim, macirlik bizim alın-yazımızmış meğer. Düşman yüzü görmeyelim diye dördüncü kez dağıtmışız te gene evcağızımızı.' diye yakılıyorlar, İstanbul'da Trakyalı göçmenlerden cami ve medreselerde yer kalmadığını, macirların sokaklarda ziyan zebil olduklarını birbirlerine söylüyorlardı. Zühre ninem de onlara katılıp sızlanmağa başlayınca annem:

«Meraklanma! Kaynım bizi Tophane'den karşılayacak, elbet başımızı sokacak bir yer bulur bize..» dedi.

Daha önce, Çanakkale'de olduğumuzu öğrendiğinde amcam bizi alınağa gelmişse de, annem:

«Aslan gibi kardeşin sağken eltim, kıskançlığından, Burhan'cığımı merdövenden yuvarlayıp nerdeyse sakat edecekti. Onun yokluğunda belki de boğar, öldürür yavrularımı.» diyerek kaynıyla gitmeğe razı olmamış, amcam da karşı gelememiş. Biliyor çünkü karısının ne mal

olduğunu: Çanakkale'den Selanik'e Serkomiser olarak geldiğinde babam, iyi bir ev bulasıya bir süre için ağabeyinin evinde konuk kalmayı doğal saymış. Ne ki, penbe beyaz tenli fındık kurdu gib taze eltisini kocasından kıskanan elleri ayakları kocaman, kolları bacakları aşırı uzun Çerkes yengemiz annemi, babamın gözünden düşürmek, onda çocuklarını bakamıyor sanısını uyarmak için, Burhan ağabeyimi merdünden aşağı yuvarlamış. Bir raslantı eseri olarak amcam o anda kapıdan içeri girmiş. Karısını suçüstü yakaladığından bir temiz dayak çekmiş ona, ama o gece kardeşine:

«Naim!» demiş, Gelin hanının huzuru, yavru-
larının selameti için bir ayak önce bu evden çı-
kın kardeşim. Bu akılsız, kıskanç karının onla-
ra daha ne kötülükler yapabileceğini kestire-
meyiz.»

Annemin geçmiş bu olayı anınsatması üzeri-
ne amcam:

«Haklısın gelin hanım!» demiş, «Ama artık
burada da kalamazsınız. Düşman Gelibolu ya-
rımadasına asker çıkardı. Savaş gemileriyle
durmadan bombarduman eder buraları. İstan-
bul'a gelmek istemezseniz, sizi Eskişehir'e gön-
dereyim. Zühre Hanının kız kardeşi Dürye Te-
te, evlâtlarıyla orda yerleşmiş. Köprülü'den, İş-
tip'ten, Üstrumiça'dan, Selanik'ten çok muha-
cir gelmiş oraya. Belki aralarında ağabeyleriniz,
akrabalarınız da vardır.»

Amcamın tahmin ettiği gibi düşman gemile-
rinin bombardumanı arttırması, hekimin de
hastalıktan kurtulmam için hava tebdilini saa-
lık vermesi yüzünden bizimkiler amcamın öğü-
düne uyup yola çıkmışlar.

Gelişimizi önceden bildirdiği için, annemin
umduğu gibi, amcam bizi Tophane rıhtımından
karşıladı, bir arabayla Beşiktaş'ta, göçmenlere
ayrılmış viran hana götürüp bir odasına yer-

leştirdi. Kendi evlerine g t rememesine özür koşarak:

«Rahmetli kardeşim polis okulundayken bu semtte oturduğunuzu söylemişti. Yabancılık  ekmezsiniz umuduyla size bu misafirhanede yer ayırttım.» dedi.

Hanın her odasında birkaç aile barınıyordu. Amcamın hatırına bir odayı bize tüm olarak vermişlerdi. Odamızın bağdadi sıvaları dökülmüş, kafesleri   r k  arıktı. Annemle Zühre ninem, amcamın yanında oda hakkında yorumlarını açığa vurmadılar, ama denkleri çözüp çarşıdan yiyecek tedarik ettikten sonra: ‘Bu gece istirahat edin, yarın gelip dul ve yetim maaş d zdanlarınızı çıkarmak üzere sizi defterdarlığa götüreceğim.’ diyerek amcam yanımızdan ayrılınca, eşyaları yerleştirmeği bırakan anakız, birbirlerine sarıldılar:

«Naim Bey, yattığın yerden kalk ta g r halimizi... Ağabeyin bak bizi nasıl bir viraneliğe attı.» diye ağlaştılar.

Z bre ninemle erkenden yatağa girdik. Buruşuk memeleri avucumda, fısıltıyla sordum:

«Demin ağlarken, Naim Bey, yattığın yerden kalk ta g r halimizi, diyordun nineciğim. Nerde yatıyor ki benim babam?»

Ninem de fısıltıyla karşılık verdi:

«Tanrının cennetinde yatıyor, kızanım!»

«Nerde bu cennet nineciğim?»

«Gökyüzünde, kızanım!»

«İyi bir yer mi cennet?»

«Elbet te.. bağlık, bahçelik, güllük g l stanlık bir yer kızanım!  eşmelerinden, pınarlarından boyalı şerbetler akar, ağaçlarında her zaman türlü taze yemiş bulunur, kızanım!»

« yleyse babam, niye bizi de birlikte götürmedi o cennete nineciğim? G t rseydi bu göçmenlik sıkıntısını  ekmezdik, babacığım da yalnız kalmazdı orada.»

Zühre ninem yutkundu, sevecenlikle okşadı başımı:

«Babacığın yalnız değil ki orada, kızanım... İlyas dayıcığın, Ağuş dedeciğın, Mükerrerrem ablacığın var yanında. Az kalsın melekler seni de götürceklerdi oraya.. Bereket versin, Allah Baba dualarımı kabul etti de, seni bağışladı bize..»

Mükerrerrem'in çeşmelerden boyalı şerbetler içmesini, ağaçlardan meyvalar toplayıp yemesini kışkandım:

«Keşki dua etmeseydin de, ben de gitseydim cennete, nineciğim! Şimdi ben de orada Mükerrerrem ablam gibi bol bol boyalı şerbetler içer, kiraz, zerdali, elma, armut.. sonracığıma üzüm, şeftali, portakal yerdim.» dedim.

Zühre ninem, bağrına bastı beni:

«Üzülme kızancağızım!» dedi, «Neneciğın seni hiçbir şeyden mahrum etmez. Sabah ola, hayır ola! Beşiktaş pazarından sana şefteli de alırım, alma da.. Boyalı şerbetler de içiririm. Şimdi başçağızını sok koynuma da, uyu!»

Ne var ki, ertesi gün amcam erkenden gelip bizi defterdarlığa götürdüğünden Zühre ninem vaadini tutamadı. Akşama kadar defterdarlığın avlusunda, bizim gibi maaş çıkarınağa gelenlerle bekeştik. Ağızları asma yaprağına sarılmış çam kozalağıyla tıklı destilerde su satanlardan su; bir sopanın iki yanına dizilmiş gevrekleri satan simitçilerden gevrek alıyorlardı analar, babalar çocuklarına. Bize de aldılar imreniriz diye. Burhan ağabeyim akranlarıyla avluda oyun oynuyordu. Ben ninemin kucağındaydım, duvar dibinde oturuyorduk, simit geveleyerek onları seyrediyorduk. Kovalamaca, saklambaç oyunu oynuyorlardı. Derken oyunu Hırsız-Polis'e döktüler, birbirlerini kovalayarak büyük camie doğru uzaklaştılar. Çocukların ortadan kaybolmaları, anaları babaları telâşlandırdı. Bi-

zimkiler de:

«Burhan, Burhan!» diye dövünmeğe başladılar. Buranın yabancıları olan göçmenler, kaybolacakları korkusuyla çocukları aramağa gidemiyorlardı. Vilayet kapısında bekleyen polislerden yardım istediler. Bir polis memuru, babalardan birkaçını ardına katarak, çocukları aramağa çıktı. Uzunca bir süre sonra, kulakları çekilmekten kızarmış kaçakları önlerine katmış, döndüler. Gülhane Parkı'nda bulmuşlardı onları. Ceylanı dişleyen kaplan heykelinin üzerinden birdir-bir atlıyorlarmış.

Polisin işe karıştığı bu kaybolma olayı, ağabeyimin aramızdan ayrılmasına neden oldu:

Parmak basmaları için maaş kaatlarını annemlere getiren amcam, olayı duymuştu. Annemi bir kenara çekti: 'Korkarım bu haşarı oğlanla başedemeyeceksiniz gelin hanım! Yaramazlıklarıyla her zaman yüreğinizi ağzınıza getirecek. Uygun görürseniz onu Dar-üş-Şafaka'ya yerleştiririm. Yatılı okullar böyle haşarı çocuklar için iyi bir terbiye ocağıdır. Bu sayede oğlanın boğazını, üstünü başını düşünmekten de kurtulursunuz. Merak etmeyin, yokluğunuzda her perşenme günü onu alır, bize götürürüm.» dedi.

Zühre ninem, Burhan ağabeyimi bizden ayıracak bu öneriyi duyduğunda şiddetle karşı çıktı:

«Süt gibi çocuk, ana kucağından nasıl koparılıp alınır? Orda nasıl korur kendini yalnız başına bu kızan? Hastalanıp ölürse, kıyame-tecek yanmaz mıyız mori Nurye?»

Ama ninem sözünü dinletemedi. Annem, aldığı terbiye gereği, baba yarısı amcama karşı itaatsizlikte bulunmak istemiyordu. Birkaç gün sonra Burhan ağabeyimi birlikte götürdüler Dar-üş-Şafaka'ya.

Maaş işlerimiz sonuçlanıncaya değin, iki hafta kadar, Beşiktaş'taki göçmen konuk evin-

de kaldık. Zühre ninem, tüm gün evde otur-
maktan sıkılırdı. Çoğu kez yeldirmesini giyer,
şamisini örter, beni omuzlarına bindirip paza-
ra, ya da yıldız bahçesine götürürdü. Babamın
sağlığında oturdukları evin önünden her geçi-
şimizde durur, ak yaşınağının ucuyla gözlerini
kurulayarak, özlem dolu bir mırıldanışla, ba-
bam hakkında övgüler söylerdi: 'Yiğit adamdı
senin baban. Ağabeyisine hiç benzemezdi, gö-
zünü de budaktan sakınmazdı. Nur içinde yat-
sın, beni çok sever, sayardı. Valide hanım, der
de, bir daha demezdi.'.. 'Çok titiz adamdı senin
babacığın. Ütüsüz üniforma giymezdi sırtına..
Kılıcı, potinleri, apoletleri her zaman pırlı pı-
rıldı. Yağmur olsun, çamur olsun, akşam eve
döndüğünde bir damla çamur görmezdi potin-
lerinde.. İnşaallah sen de ona çekersin..' ..'Boğa-
zına çok düşkün adamdı babacığın. Olur olmaz
yemeği beğenmezdi. Yumurtaya bulanıp yağda
kızartılmış pirzolaya, nohutlu pilavla zerdeli
hoşafına bayılırdı. Açlığa hiç dayanamazdı rah-
metli.. Ramazan'larda iftarı zor ederdi. İşten
eve döndüğünde herzman sofrayı hazır bulmak
isterdi, nur içinde yatsın!..'

Maaş cüzdanlarımızı, birikmiş aylıklarımızla
birlikte alınca yol hazırlığına giriştik. Birkaç
aile birarada kalmakta olan komşularımız, gi-
dişimizi çabuklaştırmak için, eşyalarımızın top-
lanmasına, denklerin sıkılmasına yürekten yar-
dımcı oldular. Yola çıkmazdan bir gün önce,
Milli Eğitim Müdürlüğünde müfettiş olarak ça-
lışan amcama vedaa gittik. Annemle Zühre ni-
nem, yola çıkmadan ağabeyimi görmek istedik-
lerini söylediler:

«Ama Burhan, bizim Eskişehir'e gideceğimizi
bilmesin. Biz gittikten sonra alıştırma alıştırma
söylersiniz.» dedi annem.

Amcam, kendisi götürdü bizi Dar-üş-Şafaka'-
ya.. Sultan Selim camii arkasında kocaman bir

binaydı ağabeyimin yatılı okulu. Büyük kapısındaki bekleme kulubesinde, içeri giren çıkanları denetleyecek iki kapıcı vardı. Amcam, bizi bekleme kulubesinde bırakıp kendisi müdürle görüşmeğe gitti. Çok geçmeden Burhan ağabeyim, okul kıyafetiyle, koşarak geldi. Hepimize ayrı ayrı sarıldıktan sonra annemin göğsüne kapanıp ağladı.

«Neye ağlıyorsun yavrum? Bak, sana ne cici elbiseler, ne sağlam fotinler vermişler Saray gibi bir okulda yaşıyorsun. Daha ne istersin? Tanrı amcana uzun ömürler versin, onun sayesinde bu devlet kuşu kondu başına..»

Burhan ağabeyim, boğuk boğuk hıçkırdı:

«Burası sandığın gibi saray değil anneciğim, kimsesiz çocuklar hapishanesi.. Her tarafa yasak levhaları asılmış. Helaya gitmeğe bile korkuyor insan. Yatakhane koğuşunda gece uyku girmiyor gözüme.. N'olur, burada bırakma beni anneciğim, al götür!»

Yaşmağıyla gözlerini kurulayan Zühre nine-me kalsa, biliyorum, bir dakika tutmayacak onu burada. Ama annem diyor, ağabeyimi dizlerine oturtarak mendiliyle yaşlarını kuruyor, büyük adammış gibi konuşuyor onunla:

«Seni amcan yerleştirdi buraya Burhan, ona karşı gelemem, Baba yarısıdır o. İleride ona dua edeceksin, biliyorum. Hatırım için burasını sevmeğe çalış yavrucuğum. Dişini sıkarsan, çok yakında gülüp oynayan şu arkadaşların gibi sen de alışırsın buraya.. Büyük tatilde..» soluklandı, 'Seni Eskişehir'e aldırırım.' dememek için dudaklarını ısırdı, «Evet, büyük tatilde sen de yanımıza geleceksin. Her zamanki gibi beraber olacağız. Ama hiç kuşum yok, o zaman da okulunu özleyeceksin! 'Ah, şu okullar bir açılsa!' diye günleri iple çekeceksin!»

Annem bunları söylerken bez bir çanta içinden, getirdiği kutuyu çıkardı:

«Şimdi al bunu! İçinde leblebi-üzüm var, şeker var. Her sabah birazını afiyetle yersin!» diyerek verdi. Ninem de koynunda getirdiği beze sarılı, teninin sıcaklığında yumuşamış koz helvasını çıkarıp uzattı:

«Al! Bu koz helvasını ye de, ağızcağızının tadı yerine gelsin! Ucundan kemal'cığıma da tattır! İmrenip bir yerciği şişmesin!» dedi, cebine birkaç gümüş kırkık ta koydu.

Ağabeyim, annemin kucağından indi. Helvasından bana ısırtırken dargın gözlerle bir an anneme baktı, sonra koşarak içeri kaçtı. Ardımız sıra ağladığını görmemizi istememişti herhalde

— 5 —

İlk kez tiren yolculuğu yaptığımdan mı bilmem, o yolculuğun coşkulu sevincini hâlâ duyuyorum yüreğimde. Şimdilerde taşkömürü dumanın kokusunu aldığımda bir özlem sızlar içimi. Bu koku bende gezi hevesleri, bilmediğim ülkelere gitme istekleri de uyarır, İzmit körfezi kıyısını izleyen tirenin trik-trak'larına ayak uyduran seferberlik yıllarının türküleri yankılanır kulaklarımda:

Gemi gelir yanaşır
İçi dolu çamaşır
Şu zamane kızları
Koca diye ağlaşır

Recebim sarı lira vereceğim

Ya da:

Yavuzg eliyor Yovuz
Denizi yara yara
Kız seni alacağım
Başına vura vura

Ya da:

Ayşem kunduranı tek tek bas
Dostumsun ister öldür ister as

Ya da:

Telgrafın tellerini arşınlamalı
Yar üstüne yar seveni kurşunlamalı

İzmit istasyonunda Zühre ninemin kınalı avuçlarından yediğim pişmaniye'nin tadı ne eşsizdi. Sapanca'dan aldığımız, yimeğe kıyamadığını için boynuma asılı duran ipe dizilmiş al yanaklı elmalarım ne tazeydi.. Sabanca gölünde martı gibi uçuşan ak yelkenlilerin bıraktığı salyangoz izleri ne parlaktı..

Tirenimiz uzun uzun düdük çalarak ilerliyordu. Hayvanların otladığı çayırlar, yemiş ağaçları, bağ kulubeleri, girdaba kapılmış gibi dönerek uzaklaşıyorlardı. Onlarla birlikte yeşil dalları vagon pencerelerini yelpazeleyen akasya ağaçlarının, uğuldayan telgraf direklerinin geriye doğru kaçışlarını görmek beni şaşırtıyordu; biz duruyoruz, onlar gidiyorlar sanıyordum. Bir ara bunu nineme de söyledim.

«Hep böyle sanır da aldanır insanoğlu, kızanım! Giden biziz neneciğim, giden biziz.. Kalansa hep o fani dediğimiz dünyadır.» yanıtını verdi.

Eskişehir istasyonunda bizi Dürve Tete'imizin büyük oğlu Yusuf Ali ağabey karşıladı. Yusuf Ali ağabey, başındaki mor fesi, belindeki geniş sarılmış kırmızı kuşağı, sanki ayağına acele geçirdiği için arkası basık kunduralar, usturayla kazınmış başı, ağzını örten, uçları yukarıya kıvrılmış kara bıyıklarıyla bıçkın bir külhanbeyi görünümündeydi. O tür kişilerin kendilerine özgü çarpık saygı gösterisiyle eğilip Zühre ninemin elini öptü, hal hatır sordu, sonra yüzü peçeyle örtülü anneme döndü:

«Sen de hoş gelmişsin Tetem' kızı!» dedi. Be-

nim de yüzümü okşadı. Elleri buz gibiydi. Bizi istasyon önünde duran, içyüzü al atlas kaplı, fenerleri altın gibi ışıyan faytona bindirmek istedi. Ama Zühre ninem:

«Eşyalarımızı almadan mı gideceğiz bre Yusuf Ali?» diye dikildi.

Yusuf Ali ağabey, bazı sözcüklerin üzerine basarak:

«Anbara indirmeden bagajları vermezler Zühre Tete'ciğim!» dedi, «İndirmelerini beklersek öğleye kadar ayrılamayız istasyondan. Yorgunsunuz, dün gece Allah bilir uyumamışsınızdır tirende.. Onun için bir ayak evvel götürmek isterim sizi eve.. İki kız kardeş yıllardır hasretsiniz birbirinize.. Anam dört gözle bekler yolunuzu.. Şimdi götüreyim sizi, ben sonra Hamdi'yi gönderir, aldırırın eşyanızı.. Bagaj kaatlarınız nerde?»

Annem:

«Bende...» diyerek çantasından çıkarıp uzattı bagaj kaatlarını...

Yusuf Ali ağabey, annemin sevimli çukurcuklar oluşturan ak ellerine yenecek tatlı bir şeye bakar gibi baktı, sonra uzanıp aldı kâğıdı:

«Tamam! Dört parça eşya vermişsiniz bagaja..»

«Evet!» dedi Zühre ninem, «Çuvala sarılı iki sandığımız, kilimle sıkılmış iki dengimiz var. Sandıklardan biri Naciye'ciğindir. Bilirsin değil mi Salih Hocanın yetimciğini? Ceylan derisi kaplı sandık oncağızındır. Çeyizleri vardır içinde.. Bana emanettir onlar Yusuf Ali... Bir ziyanlık gelirse torunumun emanetine, kıyame-tecek yınarım.. Yok yok. Bekleyelim, eşyamızı alalım da, öyle gidelim tetem..»

Yusuf Ali ağabey, dişleri arasından uzağa tükürük fırlattı:

«Meraklanma sen Zühre teteciğim, istasyon anbarı karakoldan daha emin yerdir. Bir şey ol-

niiz eşyanıza.. Sandıklar kilitli mi?»

Ninem, yaşmağını sıkıladı:

«Kilitli olmasına kilitlidir bre evlâdım, ama insanlara kilit mi dayanır? Hepimiz çiy süt emmişik.. Bakarsın biri sandığı açar, çalar öksüzün çeyizliklerini.. Ben taa Katerin'den bura' taşımışım bin zahmetle o sandığı... Gâvur içinden sağlam çıkarayım da, kendi vatanımızda mı yağmalatayım onları? Olmaz bre Yusuf Ali, olmaz bre tetemm..»

Yusuf Ali ağabey, ninemin bu direnişi karşısında, la havle çekerek, iki istasyon hammaıyla gidip furgondan eşyalarımızı aldı, bir tatar arabasına yükledi. Biz de faytona bindik. Ben annemle Zühre ninemin arasında, arka kapede oturmıştım. Yusuf Ali ağabey karşımıza geçti. Benim iki kadın arasında sıkışıp kaybolduğumu görerek, eğilip kucaklamak istedi:

«Gel aganın! Seni arabacının yanına oturtayım da, rahatça seyret etrafı..» Sarmısak karışımı bilmediğim bir koku hohlandı yüzüme, korkuyla Zühre ninemin eteğine sarıldım. Ninem, geniş yenli feracesiyle korudu beni:

«Bırak tetem!. Arabacının yanında oturmağa alışık değildir o.. Düşer de, maazallah, kafacığını kırar. Mustafam'a bile emanet edememişimdir ben onları.. Kaç sefer Burhan'cığımı, Ke'mal'cığımı paytonunda yanına oturtmak istemiştir de, vermemişimdir. Bırak otursun yanımızda torunum..»

Yusuf Ali ağabey direnmedi.

Arabamız dört köşeli taşlar döşeli caddeden. arkamız sıra gelen yük arabasının hızına uyarak ilerliyordu. Atların birbirine uyumlu nal sesleri, cadde boyunca sıralanan binalarda yankılanıyordu. Hiç bilmediğimiz bir kente gelmenin merakıyla bakınıyorduk çevremize.. Evlerin arasından, kıyısında sağlıklı kavak ağaçları

yükselen durgun bir ırmak görünüyordu.

«Vardar kadar büyükmüş buranın ırmağı da.. Nedir adı bu suyun bre tetem?» diye sordu Zühre ninem.

«Porsuk'tur adı..» dedi Yusuf Ali ağabey. «Vardar'a çok benzer.. Kışın azgınlaşıp taşar. Zemheride de donar.. Şehrin havası da Küpür-lü'nün havasına benzer. Kuru soğuğu aman allah, burun koparır.. Kapının demir tokmağı-nı çıplak elle tuttun mu, yapışır avucun o-saat. Bu benzerlik yüzünden Urumelinden İz-mir'e, Aydın'a, Bergama'ya göçmüş, olan Küpür-lü'lü macırlar, birer ikişer bura' gelip yerleşiy-ler..»

«Kimler geldi bre Yusuf Ali? Tanadıklar var mı?»

«Olmaz mı tetem! Başta Pırserek mahallesinin Halidi Şeyhi Yahya efendi geldi. Sonra bakkal Hacı Recep'ler, tabak Hasan ağanın tayfası gel-diler..»

Yusuf Ali ağabey. Köprülü'lü göçmenleri say-dıkça Zühre ninem, umulmadık bir karşılaşma coskusuyla sevinç ünlemleri atıyordu. Birden Yusuf Ali ağabeyin elini tuttu, umutla sordu:

«Ma'cırlar, Mustafa'mla İsmayıl'ımdan bir-hangi haber getirmişler midirler bre Yusuf Ali?»

«Elbet te..» dedi Yusuf Ali ağabey, «Mustafa yeğenim İzmir'de bir beyin yanına girmiş, ara-bacısı olmuş. İsmayıl yeğenim de Kuşadası'n-daymış. Bekçilik yaparmış..»

Zühre ninem, ne zamandır yitirdiği yavrula-rını yeniden bulmuş gibi şakıdı:

«Aman bre Yusuf Ali! Doğru mu söylersin? Çok sevindirdin beni.. Adreslerini de öğrenmiş misin puşlavatların? Öğrenmişsen hemen birer mektupçuk yazıp çağıralım onları da buraya.. Kış gelmeden bir araya toplanırız inşallah, de-ğil mi tetem?»

Yusuf Ali ağabey, anneme bakarak aynı coşkuyla yanıtladı ninemi:

«Elbette Zühre teteciğim! Porsuk kıyısında konak gibi ermeni evlerinden birini kiraladık mı, hepimiz aynı çatı altında toplanırız, çektiklerimizi unutup şu yalancı dünyanın tadını çıkarırız.»

— 6 —

Ne var ki, Yusuf Ali ağabeyin bu önerisini. ev içinde belindeki anahtarları şıkırdatarak dolaşan, kulakları çok ağır işiden Dürye tete de, şiş karnında dert olan kocası terzi Kuman ağa da, yılların özlemine karşın, geçim sofrasında üç kaşık daha katılmasından duydukları tedirginlikle, pek sıcak karşılamadılar. Soyumuza katıldığında adına deli lâkabı eklenmiş gelinleri, üç çocuklu Bahriye ise: 'Ben evimi dağıtamam. Kim isterse gitsin otursun o konakta.. Ben buradan bir adım bile ayrılmam! diye- rek öneriye açıkça karşı çıktı. Hele kardeş çocukları arasında kaç-göç'e gerek olmadığı savıyla annem, kalçalarını döğen gür saçlarıyla ortalıkta dolaşmaya başlayınca, eteklerini keme- rine sıkıştırarak, bizi evden bir ayak önce uzaklaştıracak önlemler almağa bile girişti: Sofanın bir yanındaki odayı bize vermişlerdi. Öbür yanındaki odada karısı ve çocuklarıyla Yusuf Ali ağabey yatıyordu. Sofadaki minder İstanbul'da, Heybeliada Bahriye Okulu öğrencisi onyediyahşındaki Hamdi ağabeye aitti. Tatil dolayısıyla ailesi yanına gelmişti. Bahçedeki mutfak odasında Dürye tete, kocası, aile içinde Muto diye çağrılan geri zekalı en küçük oğlu Mustafa; onun yanındaki kiler odasındaysa kocası ölünce iki yavrusuyla baba evine sığınan Firdevs abla kalıyorlardı. Bahriye yenge, ilkin Muto'nun bahçede süsen çiçekleriyle silâhlendirip askercik oynattığı biz çocukları birbirine katmakla

işe girdi. Ben çelimsizliğim yüzünden her zaman kavga dışı kalırdım, oysa Bahriye yenge, kavgayı hep benim çıkardığımı, ama kabahati başkalarına yıktığımı söylerdi. Suçlamakla yetinmeyip beni dövmeğe de kalkardı. Ne ki, her seferinde ninem, tüm koruyuculuğuyla Bahriye yengemin karşısına dikilirdi. Bir gün ağzıma indirdiği tokatla dudağımın yarılması üzerine ninem çok kızdı:

«Yetti mori güvende, yetti artık. Biz sustukça sen azıtıyorsun. Orospi düzenbazlıklarıyla parmak kadar çocukları birbirine kattığını görmey miyiz sanarsın? Bir de kalkıp yetimimi kıyasıya döversin ha? Yoo, bak, bir daha ona bir fiske vurduğunu görmeyeyim. Görürsem, şu kaloşun topuğuyla, kırarım kafanı senin. Duydun mu? O kadar söylerim sana..» diyerek Bahriye yengeyi tartakladı. O da, tüm şirretliğiyle, başına kaloş yemiş gibi haykırarak, kendini yere attı, tepindi, sonra da bayıldı.

Bu olayın gerginliği uzunca sürdü. Gündüzleri kadınlar odalarından çıkmadılar. Salt akşam yemeklerinde biraraya geliniyordu. Sonra sonra ortalık yatıştı, barış geri geldi. Ne ki, çok geçmeden, Bahriye yengenin düzenlediği fesatla evin içinde bir sabah, yeniden kızılca kıyamet koptu:

Olaydan birkaç gece önce, evin havasındaki yumuşama sonucu ocaklı odada, giderini Zühre ninemin ödediği birşölen verilmişti. Yemekten sonra şölenin keyfiyle, minderin başköşesine kurulan terzi eniştemiz, çubuğunu tüttürüp arada bir yellenerek, eski mutlu günlerin anısını eşelemeğe başladı. Dürye tete'yle Zühre ninem de ona yardımcı oldular. Odadakilerden Büyük Bozgun'dan önceki yılları yalnız Fidevs ablayla Yusuf Ali ağabey anımsıyorlar, arada sırada onlar da lâfa karşıyorlardı. Eski günlere özlem, öyle duyulandırıyordu ki yaşlıları, çatlak ses-

lerini umursamadan türküler bile söylüyorlardı. Muhabbet, bozgundan sonraki zor yılların anısına daldığında üzüntü, keder egemen oldu odaya. Konuşmalar, iç çekmelerle, ah'lar, of'larla vurgulanıyor, ölenlere gözyaşı dökülüyor, ağıtlar söyleniyordu. Bu arada rahmetli babamın şehit edilmesi olayı da tüm ayrıntılarıyla dile getirildi. Ondan yadigar kalan bir komiser üniforması, iki meç, bir altın sigara tabakası, çerçevelenmiş diplomasıyla bir fotoğrafı, el yazısıyla doldurulmuş kırmızı kaplı birkaç defteri ortaya çıkarıldı. Kadınlar, bunları yaşlı gözler ve kutsayan ellerle okşayarak ağıtlı övgüler söylerken, erkekler rahmetliye ait kişisel anılarını ortaya döküyorlar, abartıp renklendirmede birbirleriyle yarışıyorlardı. Dürye Tete'nin oğulları Yusuf Ali ile Hamdi, babama olan hayranlıklarının karşılığı onun eşyalarından birini edinme hakkını kendilerinde görmüş olacaklar ki, biri annemden babamın altın tabakasını, öbürü bir meçini istediler. Annemin 'kıçından donunu bile çıkarıp verecek' cömertlikte olduğunu bilen Zühre ninem, onun yanıtlamasına fırsat bırakmadan atıldı:

«Bre puşlavatlar! Sizde hiç akıl iz'an, saygı denen irfan yok mu? Yetimciklerime babacıklarından yadigar kalan bu eşyacığı nasıl istersiniz? Ya biz nasıl veririz onları size? Burhan'cığımla Kemal'cığım büyüdükleri vakit haklarını aramazlar mı bizden?» dedi.

Ninemin bu haklı uyarısı karşısında Yusuf Ali ağabey isteğinden vaz geçti. Ama gösterişe pek düşkün olan Hamdi ağabey, yakarısını inatla sürdürdü. Hiç olmazsa okula gidinceye değin meçlerden birini takınasına izin verilmesini istedi. Zühre ninem de şölen gecesinin iyimser havasını bozmamak için buna karşı çıkmadı. Böylece Hamdi ağabey, sabahları giyinir giyinmez odamıza gelip meçi alıyor, beline bağ-

layıp günboyu gösteriş yapıyordu. Akşamlarında meçi getirip bizim odanın duvarına asıyordu.

O sabah Hamdi ağabey odaya meçi almağa geldiğinde deli Bahriye'nin ben akran kızı Şevket te ardından usulca süzölmüş içeriye. Ninem nafile namazı kılıyordu Ben bahçenin öbür ucunda, kapısı çuval perdeden olan ayakyolunda hem işimi görüyor, hem de kuburda kaynaşan uzun kuyruklu tombul kurtları merakla izliyordum. Heladan dışarı çıktığımda Şevket, ocaklı sofanın bahçeye açılan kapısından beni karşıladı. İki yumruğunu bana doğru uzadıp birbirine vurarak:

«Oh yacık, oh yacık! Hamdi amcam içerde aneni öptü yacık!» diye beni kızdırmağa başladı. Şevket, komşu çocuklarının yemişlerimden kendilerine vermediğimde kızıp dul annemin namusuna söz değdirmelerinden alınarak onları taşıdığımı biliyordu. Onun bu görgüye dayalı suçlamasına daha çok bozuldum:

«Benim annem öyle şey yapmaz, iftiracı!» diyerek büyük bir öfkeyle o güne değin yapmadığım şeyi yaptım, üzerine atıldım, saç saça baş başa sofanın kilimleri üzerinde yuvarlanmağa başladık. Gürültümüze etraftan koşuştular. Bahriye yenge kızını altımdan alıp beni mindere yuvarlarken, Dürye tete bahçe kapısında dikilerek neden kavga ettiğimizi sordu. Bahriye yenge, hem sesini sağır kaynanasına duyurmak, hem de bir ayıbı evin köşesine bucağına ulaştırmak isteyen dellal ünleyişiyle:

«Neden olacak?» diye bağırdı, «Anasının kaynımla içerde paralaştığını müzevirlemiş diye, piçkurusu, düvmeğe kalktı kışçağzımı.» Bana döndü: «Bir daha Şevket'e dokanırsan kırarım ellerini senin!» dedi.

Dürye tete, Bahriye yengenin bağıra bağıra söylediklerini iyice duymamıştı. Elini kulağına

götürüp başını uzatarak yeniden sordu

«Kaynın, Kemal'in anasından para mı istemiş, dedin?»

Bahriye yenge, pis pis sırtıp gözlerini anlamlı anlamlı döndürerek:

«Ne istediğini ben söylemeyeyim de, sen anla anacığım! Hamdi efendi, bu piçin oynak anasını üpmiş, üpmiş!» diye bağırdı.

Dürye tete, dişsiz damağıyla parmağını ısırarak kala kaldı, bir şey söyleyemedi.

Deli Bahriye'nin suçlayan haykırışı, evde ne kadar insan varsa bir anda hepsini ayaklandırmıştı. Bir bölümü avluya açılan kapı ağzında, Dürye tete'nin ardında birikmiş, bir bölümü ocaklı sofanın içine doluşmuştu. Yalnız annemle Zühre ninem odamızdan çıkmamışlardı. Suçlamanın utancıyla annem dışarı çıkınağa cesaret edememiş olmalıydı. Ninem de nafile namazını bitirememişti herhalde. Ama Hamdi ağabey, kireç gibi ağarmış bir yüzle gülle gibi girmişti sofaya. Belinden sarkan babamın ıslıl ıslıl meçi, devinimin hızıyla yıldırımlar çakıyordu. Odanın ortasına gelince dikildi, bir eli meçin kabzasında, çakmaklanan gözlerini sofada dolaştırdı, tanınmaz bir sesle:

«Nerde o küçük güvende?» diye homurdandı, annesinin eteğine sarılmış Şevket'i görünce şahin gibi atıldı üzerine. Bahriye yengenin anaç kuluçka gibi yavrusunu korumağa çalışmasına karşın koparıp aldı onu elinden. Yüzüne, duvarlarda kamçı gibi saklayan iki tokat indirdi, kızın ağzı, burnu kan içinde kaldı.

«Hayde, içerde ne yapmışım, bir daha söyle de herkes duysun!»

Şevket, kollarıyla ko. unmağa çalışarak:

«Valla' ben bir şeycik söylemedim Hamdi amcacığım! Billah' söylemedim.» diye kekeledi. Bahriye yenge, koşup aralarına girdi:

«Bırak kızı Hamdi efendi!» diye bağırdı, «Dayakla korkutarak işlediğiniz rezilliği örtbas ede-

meyecesin.. Her şey ortada, ayan beyan.. Aranızda kavilleşmeseniz sabahın köründe biraraya gelmezsiniz. Kocasının kılıcını esirgemeyen aşifte, yanağını da esirgemez elbette dostundan. Kızım gözleriyle gürmiş n'aptığınızı.. Bağıra çağıra süledi, hepimiz kulacıklarımızla duyduk. Nafile gizlemeğe kalkışma!»

Herkes susuyordu, ama kınayan gözler Hamdi ağabeyin yüzünde dolaşıyor, Şevket'in iddiasını doğrulayacak somut bir kanıt arıyordu.

Hamdi ağabeyin yüzü bu kez kıpkırmızı olmuştu, ne söyleyeceğini bilemiyordu:

«Allah kahretsin senin gibi yağlı karayı! Yengem olmasan ayaklarım altında çiğnerdim seni...» diyebildi.

Bu sırada nafile namazını bitiren Zühre ninem, anneciğimin utanç gözyaşlarının cazırdattığı bir kızgınlıkla girdi sofaya:

«Mori güvende, mori Vlah çingenesinin orospı kızı! Allahtan korkmaz, peygamberden utanmaz mısın sen ki, gül gibi temiz kızının namısına dil uzadır, canını atarsın? Bare yırtayım o çirkef kusan ağzını, koparayım o yılan dilini de, bir daha kimseye çamur atıp zehir kusmayasın!» diyerek Bahriye yengenin üzerine atıldı, tırnaklarıyla ağzını, burnunu parladı. Araya giren Dürye tete, zor kurtardı gelinini ablasının elinden. Zühreninem, soluyarak söyleniyordu:

«Şu utanmaza bakın hele! Elinin karasıyla, Konaklı Emine Hanının gül gibi ak torununa kara çalacak.. Yirmi yaşında dul kalan Nuriye'ciğimi gavur içinden temiz pak çıkarmışım ben, burada mı kirlettireceğim onu size? Koynumdan bir gece bile ayırmamışım kızçağızımı. Her gece sağımda yetimciğim, solumda Nuriye'ciğim yatar. Ben sağ iken ona paşalar, beyler bile el uzadamamıştır, Haındi puşlavatı mı kalkışacak o boki yemeğe? Ama kabahatın büyüğü Yusuf Ali'de.. Bu kancık köpeğin terbiyesini verseydi, böyle kuduz gibi saldırmazdı sağa sola.. Timar-

sız kalınca azmış güvende. Bu densize temiz bir dayak ataca'sın ki, aklını başına devşirsin!»

Bu sözler üzerine gecelik entarisi, başındaki takkesiyle külhanbeyliğini tümünden yitirmiş görünen Yusuf Ali ağabey, birden erkekliğini anımsayarak kımıldadı. Şevket'i saçlarından tutarak karısının yanına getirdi. Kızgınlığını gizlemeğe çalışarak, tatlılaştırılmış bir sesle

«Doğruyu söyle Şevket!» dedi, «Doğruyu sülersen, birşeycik yapmam sana... Süle! Bu yalancı anan mı öğretti sana?»

Küçük kız, kendisini onca tedirgin eden bir gizden kurtulacağı coşkusuyla ağlamağa başladı, başıyla da babasının sorusunu doğruladı. Bunun üzerine Yusuf Ali ağabey, kızını bırakıp karısını saçlarından yakalayarak odasına sürükledi, kapıyı çarparak örttü. Çok geçmeden kıyasıya dövülen Bahriye yengenin uluması doldurdu evin içini...

Terzi Kuman ağa, dertli şiş karnını uğuşturup birkaç kez yellendikten, oh oh oh! dedikten sonra, olaydan duyduğu üzüntüyü belirtti. Zühre ninemden, annemden özür diledi:

«Adı üstünde, gelinim kıskanç delinin biridir. Bundan sonra daha ne şirretlikler yapacağı bilinmez. Eyisi mi, ağzımızın tadı hepten kaçmaktan tez günde iyi bir ev bulsun Yusuf Ali size, oraa taşının, başka çare yok!» dedi, mutfaktaki odasına çekildi.

Annemle Hamdi ağabey, gürültü patırtı sonunda aklanmışlarsa da, evin içinde gene herkes onları gizliden gizliye izlemekteydi. Bu yüzden Hamdi ağabey, kitaplarını toplayıp vaktinden erken döndü okuluna. Biz de ev bulmayı çabuklaştırdık. Birkaç gün sonra Hoşnudiye mahallesinde bir ev bulup taşındık. Ne ki, deli Bahriye yengemiz sayesinde, annemin kıldığı cevizler hakkında akraba ve de hemşehriler arasında uzun süre söylentilerin ardı arkası kesilmedi.

Hoşnudiye Mahallesi'nde

— 1 —

Hoşnudiye mahallesi, Zincirlikuyu yoluyla İstasyon caddesi arasında, tabanı demiryoluyla çizilmiş üçgen biçimi bir yerleşim yeri idi. İstasyon caddesine bakan evler yanaşık düzende iki katlı, arkadakilerse bahçeli tek katlı evlerden oluşuyordu. Bizim evimiz köşe başındaydı, küçük bir avlusu vardı. Konuk odamızın pencereleri iki sokağı da görürdü. Yağışlı havalarda ya da kuru soğğun egemen olduğu günlerde Zühre ninemle pencere önünde oturur, yolun iki yanından gelenleri sayardık. Belli bir süre hangimizin tuttuğu yandan daha çok yolcu geçerse, bahsi o kazanırdı. Ninem kazanırsa yanaklarımın iki öpücük alırdı, ben kazanırsam kesesinden bir metelik çıkararak çömlek kumbarama atardı.

«Kumbaranı kırınca, birikmiş paranla bana koz helvası alacak mısın bre puşlavat?»

«Alacağım nineciğim!»

«Alırsın elbet.. Helvasını emip cevizlerini mendilde sana saklayacağımı bilirsin, değil mi küçük sıçan?»

Gülerdim. Aslında dişsiz ağzında salyayla ıslanıp yumuşamış bu cevizleri yiyemez, ona göstermeden çöp tenekesine ya da helaya atardım.

Mahallemizdeki komşuların çoğu Ermeni yurttaşlardı. Tümüyle de iyi komşuluk ilişkilerimiz vardı. Başı sıkılan, çekinmeden komşusunun yardımını arardı. Bitişliğimizdeki meyhaneci

Boğos efendilerle bahçelerimizi alçak bir tahta perde ayırırdı, ama tahtalardan ikisi, üstyanlarından eğreti olarak çivilenmişti, iki yana kolayca açılırdı. Şişman bir kadın olan madam Azniv, buradan kolayca geçemediği için, işlerin bittiği saatlerde, kahve içmek üzere hep bizimkileri kendi bahçelerine çağırırdı. Biz de —benden bir yaş küçük olan kızları Takuhi ile— kâh bizim avlumuzda ağaç dalına bağlanmış sallıncakta sallanır, kâh onların bahçesindeki kümesin yanında evcik oynardık. Mahalle arkadaşlarımızın kopuğu Tüyübozuk, Azniv adını, arabacıların istasyon kahvelerinde oynadıkları oyun adına benzettiğinden, Takuhi'nin annesine Madam Domino derdi. Küçük Takuhi, annesine Domino denmesine nedense çok bozulurdu:

«Mayrığimin adı Azniv'dir, yaniya Narin demektir. Nerden Domino oloor?» diye karşı çıkarırdı. Tüyübozuk, bu savunmayı da diline dolardı:

«Annen Domino değilse Narin hiç değil... Seksen okkalık kadın Narin olur mu be? Olsa olsa çamyarması ya da kütük olur.» der, Takuhi'yi, kendisini taşla kovalamak zorunda bırakırdı.

Hıristiyan komşularımızın hükümette görülecek işlerine çoğu zaman annem aracılık ederdi. Erkekleri savaşta olan müslüman komşularımız da erzak ve tayın karnesi çskarmak, çocuklarını aşlatmak, okula yazdırmak v.b. konularda onun yardımından yararlanırlardı. Eline aldığı her işi başarıyla sonuçlandırırđı annem. Bunu, resmi binalara korkusuzca girip çıkmasıyla, düzgün serbest ve haktan yana konuşmasıyla mı sağlardı, yoksa gençliği, kadınlığı ile memurları etkiler de ondan mı başarılı olurdu, kestiremem... Kına gecelerinde, düğünlerde, sünnetlerde yapılan kadın eğlentilerinin elebaşısı da annemdi. Çıkarılan oyunlarda, mum isinin karasıyla bıçkın bıyıkları çekip mor fesini yana eğerek: 'Var mı bana yan bakan!' diye naralanarak, kırmızı

kuşığına elini bastırıp dişleri arasından tükürük fırlatan; tulumcu ağzıyla şarkı söyleyen; toy damat beceriksizliğiyle gerdeğe giren; çevresini sallayarak Rumeli horalarının başını çeken; birlikte söylenecek türkülerini bulup çıkararak hep annemdi. Düğün evlerinde eğlentinin onsuz tadı çıkmayacağını bildiklerinden, daha birkaç gün öncesinden recacılar evimizin kapısını aşındırmağa başladılar, Zühre ninemin rızasını almağa çalışırlardı. Tanımadığı, güvenmediği kimselerin recasını geri çevireceğini bildiklerinden, aracılığa, ninemin saydığı sevdiği kişileri gönderirlerdi. Akraba düğünleri dışında bu eğlentilere kendisi nadiren katılırdı. Hava soğuk ve yağışlı değilse annemle birlikte benim gitmeme de izin verirdi. Çünkü eğlentilerin yapıldığı perşembe akşamının kutsallığı içinde bir başına ibadet ve zikirle meşgul olmayı pek kutlardı. Soğuk kış günlerinde geceyarısı, sıcak evden çıkıp gelirken, yolda üşüyüp hasta olacağım korkusuyla beni evde alakoymak ister:

«Bu gece hava çok soğuk neneciğim! Sen benimle kal! Bak sana ne masallar anlatacağım!» diye dil dökerdi. Ninemin masallarını, düğün evinden daha çekici bulurdum. Ne ki, belli etmezdim. Ninemden daha başka ödünler de koparına hevesiyle:

«Hayır, ben de gideceğim annemle..» derdim, «Tüyübozuk söyledi, bu gece orada kaynanmış kestaneyle birer külah talkan* dağıtacaklarmış çocuklara.. Cevizli kabak tatlısı da ikram edeceklermiş.»

«Biz de mangalda kompir** gömeriz bre neneciğim. Sana cin mısırı da patlatırım. Yarın sabah para da veririm. Gider leblebiciden iki külah leblebi unu da alırsın!»

(*) Talkan: Leblebi unu.

(**) Kompir: Patates

«Ama leblebi şekeri de isterim.»

«Olur, leblebi şekeri de alırsın!»

«Keçiboynuzuyla iğde de isterim.»

«Olur, keçiboynuzuyla iğde için de iki metelik veririm.»

İsteklerimi doymazlıkla sürdürdüğümde dayanamaz, komik biçimde kaşlarını çatarak:

«Yeter bre puşlavat!» diye paylardı beni,» Dayıların gibi senin de meramın beni soymak mı?»

Gece yalnız kaldığımızda, aramızdaki mangalda patatesler, arada bir tıslıyarak pişerken, ninem masallarını anlatmağa başlardı, ama gözlerini, konsolun üzerinde duran, 'babacığının yasını tutar o da' diyerek rengini anlamlaştırdığı kara çerçeveli dikdörtken biçimi saatten ayırmazdı. Annem, sözleşilen vakitte dönmemişse, telaşla feneri yakar, beni pamuklu hırkalarla sarıp sarmalayarak sırtına bindirirdi anneyi almağa giderdik.

— 2 —

Ninemin anlattığı masalarda her zaman kendi halinde iyi insanlara eziyet eden kötü, zalim bir yaratık bulunurdu. Bu, bazen dev, kimi zaman derebeyi, kimi zaman da padişah ya da üvey ana Hanım Sultan olurdu. Ne ki, soluğuyula evleri harmanlayıp savuran, her gün üç çocuk yiyen o güçlü dev, fakir bir değirmencinin oğlu kılıçla yere sererdi. Zalım derebeyinin askerlerini, dimate dikote diye kırbaçladığı, canavar görünüşlü ecinni iki kedi koşulmuş savaş arabasıyla öksüz bir Keloğlan dağıtırdı

Ninemin en sevdiğim masalı Nar Hatice'ydi. Nar Hatice peri kızları gibi güzel, öksüz bir bey kızıydı. Analığı onun güzelliğini kışkandığından, sadık bir adamına para vererek onu, kartalların akbabaların barınağı ıssız bir kayalığa attırırdı. Nar Hatice, akbabaların kartalların

pençesine düşmemek için, kayalara oyulmuş büyük bir mağaraya sığınmıştı. Mağarada kırk iskemleli, çanağı kaşığı kirli ve de darmadağın bir yemek masası, duvar boyunca sıralanmış kırk karyola bulunduğunu görürdü. Karyolalar it yatağı gibi perişandı. Nar Hatice, akşama değin çalışarak yataklara, yemek masasına düzen verir, çanakları kaşıkları tertemiz yıkar, kurular; masaya dizerdi. Akşama doğru dışarda at kişnemeleri nal seslerine karışan erkek homurtuları duyunca korkar, bir dolaba girip saklanırdı. Mağaraya gelen haramiler, içerdeki düzeni, temizliği görüp şaşırırlardı:

«Biri bizim sığınağımıza girmiş.»

«Yatağımızı, yemek masamızı düzene koduğuna bakılırsa, bu bir kadın olmalı.»

Haramilerin başı, sesini yükseltirdi:

«Ey hanım! Eğer buradaysan saklandığın yerden çık! Bizden sana kötülük gelmez. Büyüğümüzsen ablamız, anamız ol! Küçüğümüzsen bacımız sayar, bağrımıza basarız seni.»

Bu güvence üzerine Nar Hatice, saklandığı yerden çıkardı. Başkanlarından başlayarak cümlesinin elini öper, bacıları olurdu.

Artık sabahları haramiler yol kesmeğe gittiklerinde Nar Hatice türkü söyleyerek ev hizmetlerini görürdü. Ortalık işinden sonra akşam için bir kazan da yemek pişirirdi. Haramiler, her akşam sığınaklarına döndüklerinde bacılarına ipekli giysiler, zarif kunduralar, gerdanlıklar, küpeler taşırlardı.

Berri yanda analığı, Nar Hatice'den kurtulmanın sevinciyle süslenip püslenir, tavus kuşu gibi kaçarıp dolanırdı konakta. Ayın ondördü olduğunda gece balkona çıkıp aya seslenirdi:

«Ayım ayım, ay paresi! Sen mi güzelsin, ben mi güzelim?»

Gecenin sessizliği içinde ayın yanıtı yankılanırdı:

«Sen de güzelsin, ben de güzelim, ille Kırk Haramilerin bacısı Nar Hatice daha güzel!»

Üvey ana, ölmediğini öğrenince Nar Hatice'ye daha da kinlenerek harekete geçerdi: Cadı kadın kılığına girip mağaraya varır, dil döke-rek kıza, sihirli bir yüzük armağan ederdi.

Akşam soygundan dönen kırk haramiler, bacılarını yere serilmiş soluksuz bulurlardı. Öldüğünü sanıp yasını tutarlar, sonra abanozdan bir tabut yaptırıp yolları üzerindeki iki kavak ağacı arasına asarlardı. Her sabah yol kesmeğe giderken buraya uğrayıp hem altındaki çeşme yalağından hayvanlarını sularlar, hem de ağaca tırmanıp Nar Hatice'nin güzel yüzüne bakıp gözyaşı dökerlerdi. Bir gün atını sulamak için komşu beyin oğlu da çeşmeye gelirdi. Ne ki, at suya eğildikçe ürküp başını geri alır, su içmezdi. Bey oğlu: 'N'oluyor?' diye eğilip yalağa bakardı. Suda tabutun yankısını görünce o da meraklanıp ağaca tırmanırdı. Nar Hatice'nin gül yüzünü görünce de dayanamayıp yanağından öperdi. Tanrının hikmeti, bu öpücükten Nar Hatice mayalanıp hamile kalırdı. Dokuz ay on gün sonra da, nurtopu gibi bir oğlan doğururdu. Yavrucuk anasının memesini emerken parmağındaki yüzükle oynardı. Beyoğlu, aylardan sonra içindeki özleme dayanamayıp Nar Hatice'yi ziyarete geldiğinde onun anne olduğunu görüp şaşırırdı. Oğlanın, anasının parmağındaki yüzüğü çıkarmak istediğini farkedince de yüzüğü çıkarıp ona verirdi. Ne ki, o saat Nar Hatice, gözlerini açardı. Beyoğlu, Nar Hatice'yi de, oğlunu da alıp konağına götürürdü, kırk gün kırk gece düğün yapardı.

Böylece aradan birkaç yıl geçerdi.

Bir gün Nar Hatice, konağın önündeki çeşme-de haramilerin at suladıklarını görürdü. Hemen aşık oynayan oğlunu çağırır, ona bir tümce belletip sokağa salardı. Çocuk bu tümceyi, hara-

miler duyacak biçimde yüksek sesle yinelerdi:

«Şen dur aşıcığım şen dur, kırk dayımın başı için!»

Böylece dikkatleri çekilen haramiler, az sonra Nar Hatice'yle buluşurlardı. Başına gelenlere üvey anasının neden olduğunu öğrenince de gidip onu yakalarlar, atlarının kuyruğuna bağlayıp hayvanları kırbaçlarıydı. Her parçası bir yana dağılırdı üvey ananın.

Her masalı bitirdiğinde Zühre ninem, derin bir iç geçirir:

«Hiç aklından çıkarma kızanım!» derdi, «Allah baba, fakir fukaranın, ezilip horlananların ahını hiçbir zaman zalımın yanın komamıştır. Ergeç onları lâyük oldukları en ağır cezaya çarpıtmıştır. Bu kuru kafacığım ile şimdilerde düşünürüm de, Tanrının o büyük bozgun acısını Türk'lere sebepsiz tattırmadığını anlarım. Bulgar gavurcuklarına, momçelere çok çektirmiştir bizim Türk milleti. Zavallılıklar bizim idaremizde ne mallarına, ne kızancıklarına sahip olamamışlardır. Karılarını kızlarını dağa kaldırıp güvende gibi oynadırdı erkeklerimiz. Sonradan duyduk ki, büyük Bozgun günlerinde iki Ayan konağımızı da o köylücükler ateşe vermişlerdir. Günlerce sürmüştür yangın. Onlar da gece-gündüz şarap içerek hora tepmişlerdir yanan konaklarımızın etrafında..»

— 3 —

Mahallede kız-oğlan, pekçok yaşdaşım vardı. Bütün gün sokakta yalınayak koşar, oynarlardı, ama ben aralarına katılamazdım. Üstüm başım temizdi, ayaklarımda her zaman fotinlerim vardı. Kapının eşiginden ayrılmama da izin verilmezdi. Onların kan ter içinde itişmelerini, kovalaşmalarını, aşık ya da bilya oynamalarını, şeytan uçurtması uçurtmalarını imrenerek

uzaktan seyrederdim. Onlar da hiçbir zaman beni oyunlarına çağırmazlardı. Bazen fazlaca merak kapılıp evimizin eşiğinden ayrılarak, iddialı oyunlarını yakından izlemeğe kalkışacak olsam, çocukların elebaşısı Tüyübozuk, kirli elini pantolonuna sildikten sonra göğsümden beni iter:

«Hey, İstanbul'lu mahallebi çocuğu! Hadi git, eşikteki yerine otur! Bize eli maşalı ninenden azar işittirme!» derdi. Bu küçümsemeler fena halde onuruma dokunurdu. Kapı eşiğinde bakımlı bir kukla gibi oturacak yerde neden ben de mahalle çocukları gibi keyfimce koşup oynamıyordum? Ninemle annemin koydukları yasağa karşı içimde bir başkaldırma hıncı, bir direniş gücü gün günden büyüyordu.

Bir gün, pencereden uçurmak koşuluyla bana verilmiş bir şeytan uçurtması, bu yasağı çiğnememe vesile oldu: Sırtıma eski bir gömlek, kırıma yamalı bir pantolon geçirerek yalınayak, bahçe kapısından yan sokağa fırladım. Zincirlikuyu caddesi denilen toprak yolda, ayaklarıma batan küçük taşların acısına aldırmadan, tozu dumana katarak koşmağa başladım. Ne var ki, yalınayak dolaşmağa alışık olmadığımından, narin tenim çok geçmeden tozun toprağın etkisiyle çatır çatır çatladı: ayaklarım yara içinde kaldı, ama bundan hiç yakılmadım. Çünkü Tüyübozuk, o gün beni: 'Mahallebi çocuğu!' diye kınamamış, uçurtmamı uçurtmam için bana yardım bile etmişti.

O akşam ayaklarımı sıcak sular, vazelinlerle tedaviye çalışan Zühre ninem, bunu niye yaptığımı sorduğunda omuzlarımı silktim:

«Kapı önünde oturup ağzımın suyunu akıtmaktan bıkmış usanmıştım da ondan!» diye bağırdım. Ayaklarımdaki çatlaklar ağırdığı halde dişlerimi sıkıp ağlamıyordum. Ama bu itiraf üzerine gözyaşlarım boşandı. Ninem, ellerini

kurulayıp şamisinin ucuyla yaşlarımı silerken:

«Bulamadın mı başka imrenecek şey, bre puşlavat?» dedi, «O baldırı çıplaklar gibi yalınayak dolaşmayı marifet mi sandın? Bak ayacıkların kan revan içinde kalmış. Kimbilir kaç gün kundura giyemeyeceksin ayacıklarına..»

Tedaviyi bitirince beni minderde pencere önüne oturttu, kendisi de yanıma geçti:

«Baka neneciğim!» dedi, «Seni bugüne değin oynamak için sokağa salmamışsak, korkudan salmamışık. Çanakkale’de geçirdiğin hastalıktan seni zor kurtrmışdık. O gün bu gün bir türlü kendini toparlayamadın kızanım. Sana bakan hekim, bir iki yıl iyi beslenmeni, soğuğa sıcağa karşı iyi korunmanı öğütlemişti bize.. Onun için kapı eşiğinde oturturduk seni.. Koşup oynamana da karıştırdık. Ama madem o piçkurularına imrenirsin, pek ala... Bundan böyle sen de çık sokağa, büzüktaşlarınla oyna, ama kemiceklerin pekişesiye yalınayak basma yerel. Kendini de fazla yorma! Deli gibi koşup terleme, terliyen de çeşmeden su içme!»

Nineciğimin boynuna sarıldım, buruşuk yanaklarından öptüm:

«Söz veriyorum nineciğim, tenbihlerini tutacağım,» dedim.

Böylece o günden sonra ben de sokakta oynayan mahalle çocukları arasına katıldım. Ne var ki, nineme verdiğim söz, elimi kolumu bağılıyordu. Sanki onun denetleyen bakışları her an üzerimdeydi. Bu yüzden öbür oğlanlar gibi rahatça sıçrayıp koşamıyordum. Bu da beni daha çok kız çocuklarıyla eşleşmeğe itiyordu. Kızlardan en çok Takuhi’yle arkadaşlık ederdim. Çünkü Takuhi, hiçbir önerime karşı çıkmaz, oynarken de ötekiler gibi mızıkçılık etmezdi.

Artık ben de oğlanlarla aşık ve de ninemin basecik dediği bilya oyunlarına katılıyordum.

Ne ki bu oyunlarda ütülen hep ben oluyordum. Ama bilya ve aşık torbam boşaldığında, ütüldüklerimi Tüyübozuk'tan parayla geri alabiliyordum.

Tüyübozuk, her oyunda olduğu gibi, sidik yarışmasında da en başarılıymızdı. Bu yarış gününde birkaç kez yinelerdik. En sevdiğimiz yarış yeri, Kavaf Osman efendilerin ateş tuğlasından örülmüş üç katlı evlerinin merdivenle çıkılan parmaklıklı kapı sahanlığıydı. Biz oğlanlar Tüyübozuk'un ardı sıra merdivenlerden tırmanıp parmaklık boyunca sıralandığımızda kızlar aşağıda kuyruk olur, işememizi beklerlerdi. Tüyübozuk'un: bir, ki, üç! komutuyla birlikte ıkınarak işemeğe, sidiğimizi olabildiğince uzağa çüydürmeğe çalışırdık. Kızlarsa gülüşüp haykırarak bu sidik kemerlerinin altından geçerlerdi. Tüyübozuk, sünnetli olduğundan, parmaklarının hünerli yardımıyla sidik eğrisini çok uzağa fıskırtırdı. Oysa biz sünnetsizlerin sidiği, kalın ve kısa bir eğri çizerek daha yakına dökülürdü.

Kavaflar, yazın sidik yarışlarının neden olduğu amonyak kokusundan rahatsızlık duyduklarından zenci hizmetçilerini bizi engellemekle görevlendirmişlerdi. Tüyübozuk'un gündüz feneri diye alaya aldığı ıslıl ıslıl tenli, şişman zenci kadın, doğrusu bu görevini ustalıkla yapardı. Bizim sahanlığa çıkıp yarışma pozu almamıza sabırla göz yumardı. Tüyübozuk tam: bir, ki, üç! diye komut verdiğinde kapıyı birden açar, ya kovayla su atarak bizi ıslatır, ya da bir ısırğan demetiyle bacaklarımızı daldı. Biz paldır küldür merdivenlerden kaçarken o da ardımızdan: 'Sizi gidi gozü kor olasıcalar! İşeyecek başka yer bulamadınız ha? Alın payınızı işte!' diyerek alaycı kahkahalar atardı.

Ama bir gün, Tüyübozuk'un düzeniyle, yaptıklarının acısını fena çıkardık Gündüzfeneri'?

nden: Zenci kadın her akşam üzeri elinde mavi çinko sahanla, oflaya poflaya merdivenlerden iner, yoğurt almağa giderdi. İstasyon caddesindeki yoğurtçuya dar bir sokaktan çıkılırdı. Sokağın çıkış yanında iki akasya ağacı vardı. Tüyübozuk, bizi bu ağaçların dalları arasına mevzilendirdi. (Kollarım güçsüz olduğundan ağaca tırmanmama Tüyübozuk yardım etmişti.) Sidik torbalarımız yarışma zamanlarınkinden daha doluydu. Gündüzfeneri yoğurtçudan dönerken, Tüyübozuk'un işaretiyle musluklarımızı açıp onu bir sidik yağmuruna tuttuk. Öyle şaşırınıştı ki, elindeki yoğurt sahanını atıp elle-riye yüzünü kapamaktan başka bir harakette bulunamadı. Bizi kovayla ıslattığından beter etmiştik onu. Sonra da hızla aşağıya kayıp ortalıktan silinmiştik. Ne var ki, durumu öğrenen Kavaf Osman efendi fena kızmış, kapı kapı dolaşarak mahalleye gözdağı çekmişti: 'Çocuklarınıza sahip olun! Bir daha onlardan birini kapımın sahanlığında yakalarsam, merdivenlerden aşağı atıp kellesini patlatacağım.'

Bu tehdit yüzünden bir süre kırmızı tuğlalı evin merdivenlerindeki sidik yarışmamıza ara verdik. Orayı yarış yeri olarak salt Perşembe günleri kullanabiliyorduk. Çünkü o gün sabah-tan, Kavaf Osman efendinin hanımları, gelinlik kızları bohçaları koltuklarında, sefertaslarını taşıyan zenci halayıklarıyla birlikte, Sıcaksu-lar'daki hamamlara yıkanmağa giderler, ancak ikinci üzeri eve dönerlerdi. Biz de o süre içinde merdivenin sahanlığından birkaç sidik yarışını rahatça gerçekleştirirdik.

— 4 —

Elebaşımız Tüyübozuk'un bir üstünlüğü de babasının faytoncu olmasındandı. Arabacı Mestan ağa, öğle üzeri eve uyumağa gelirdi.

'Analığımı özledi mi duramaz, eve damlar bizim moruk. Bizi sokağa salar, kendisi iki saat analığının koynunda dinlenir sizin anlayacağınız.' Bunları söylerken pis pis gülerdi Tüyübozuk. Babası faytonu, evlerinin kapısı önünde durdurunca, iki parmağını ağzına sokup keskin bir ısıklık öttürür, Tüyübozuk'u hizmete çağırırdı. Biz de onun ardı sıra koşuşarak arabanın çevresinde toplanırdık. Bizim asker dikilişiyle hizmete hazır durduğumuzu gördüğünde Mestan ağa, kamçıyı yerine sokar, arabadan aşağıya atlar, hayvanların kayışlarını arabadan çözer, sonra bize dönüp: 'Rahat!' komutunu verirdi. Biz sağ ayaklarımızı ileri çıkarıp rahata geçerken, o da oğluna görevi söylerdi: 'İlan Tüyübozuk! Ben uykudan kalkasıya şu orospuları, arkadaşlarıyla Sarısu'ya götürün, kana kana suvarın! Sonra da ağaç yapraklarıyla karınlarını iyice doyurun. Akşama değin İstasyona beş-altı sefer yapacaklar, az'cık güçlenip canlansınlar!' derdi, sonra bizi askerce selamlar, kapıdan içeri girip kaybolurdu. Biz de şenlik gösterisiyle işe koyulurduk: Yumuşak başlı olan iki kısrağı, yularlarından tutarak, önce Sarısu'da sulamağa götürürdük. Tüyübozuk, ısıklık çalarak onları su içmeğe özendirirdi. Hayvanlar, burunlarıyla üfleyip kokladıktan sonra dudaklarını suya değdirir, cızık cızık sesler çıkararak içmeğe başlardı. Suyun yudum yudum boyunlarından aşağı doğru indiğini görürdük. Sonra hayvanların kıl torbalarını otlar, akasya yapraklarıyla doldurma yarışına girerdik. Arada bir, yanımızdan ayrılmayan, ıslak dudaklarını enselerimizde dolaştıran kısraklara avucumuzla birer tutam ot yedirir, ağızlarının ıslak temasından gıdıklanarak, yürek dolusu kahkahalar atardık. Mahalleye dönüşte, gözüpek olanlarımız, çiftler çiftler, köprünün korkuluğu üzerinden hayvanların çıplak sırtlarına binerlerdi.

Her seferinde Tüyübozuk, beni terkisine almağa uğraşırsa da, ben ninemi bahane ederek yan çizer, yaya gidenler arasından ayrılmazdım.

Faytonun yanına döndüğümüzde Tüyübozuk, ot ve yaprakla dolu torbaları ustalıkla hayvanların başına geçirir, sonra da boyunlarını, sağrılarını okşayarak onları arabaya koşardı. Kızoğlan, mahallenin tüm çocukları arabaya dolar, şarkılar söyleyerek hayvanların karınlarını doyurmalarını beklerdik. Kısraklar, arada bir horklayıp soluklanarak büyük bir iştihâ ile ot ve yaprak karışımı yemlerini yerlerdi. Doru kısarak her zaman ak kısraftan önce bitirirdi yemini. Tüyübozuk nedenini açıklardı: Onun yaşı küçük, dişleri keskindi, yemini çabuk öğütürdü.

Tüyübozuk, boşalan torbaları hayvanların başından çıkarıp arabacı yerinin önüne güzelce yerleştirdikten sonra, babasının yerine oturarak kırbacı, dizginleri alırdı:

«Hazır mıyız? Tiren yoluna değin varıp geleceğiz. Sıkı tutunun demirlere! Düşerseniz hiç bana bakmayın! Koşarken ayağınızın takıldığını, düştüğünüzü söylersiniz ananıza babanıza.» der, sonra hayvanlara döner, diliyle damağı arasından haydama sesleri çıkarıp: «Haydi yavrum, deeh!» diye bağırır, aynı anda kırbacı havada ustalıkla şaklatırdı. Araba toprak yolda tozularak hızla yol almağa başlardı. Koşumlarının çingirak sesleri, gidişe ayak tutardı. Yelelerini uçurarak kısrakların tırısı kalkışı bizi pek keyiflendirirdi:

«Hayda! Savulun yoldan! Hoşnudiye mahalleliler varıyor!» diye bağırırdık. Bu coşkulu haykırış hayvanları etkilerdi, daha bir çabuklaşırdı tırıs gidişleri.. Büyük okulun önünden dolaşp bir süre demiryolunu izler, sonra bir yay çizerek, ikinci yoldan, sokağımıza dönerdik.

Dayılarım Geliyor

— 1 —

Hoşnudiye mahallesine taşınmamızla birlikte Zühre ninem, oğullarını Eskişehir'e getirtme uğraşına girişti. Yusuf Ali ağabeyi çağırıp ondan yardım istedi. İki ev arasına giren soğukluğu giderme çabasıyla Yusuf Ali ağabey, nine-min bu uğraşına yürekten ilgi gösterdi. Kısa zamanda iki dayımın da adreslerini bulup getirdi. Ninemin ağzından, göçmenlik yıllarının acılarını, ana yüreğinin özlemlerini dile getiren etkin mektuplar yazdı. İkisi de: (Mektubumu alır almaz durmayıp tedarik göresin, tez günde Eskişehir'e gelesin! Bu ölümlü dünyada evlat hasretiyle gözerimi yumdurmasın Tanrım bana!) diye son buluyordu.

İlk karşılık İsmayıl dayımdan geldi. Mektubu getiren postacı tenbihli olduğundan: 'Kuşadası'ndan mektup var büyük hanım!' diye müjdeleyince, ninem etekleri uçuşarak koştu, postacıya bir ikilik verip mektubu aldı. Annem evde yoktu, mektubu kim okuyacaktı?

«Az önce Tevfik'in babası eve geldi, ninecim! Gidip ona okutalım istersen!» dedim.

«Olur kızanım!» dedi Zühre ninem. Hemen yeldirmesini sırtına geçirdi.

Tevfik'in babası Hüseyin Avni efendi, çiçek bozuğu, saçlarına kır düşmüş bir adamdı. Bacakları eğri olduğundan yürürken iki yana sallanırdı. Maliye'de memurdu, ama herkes onun beş vakit namazında namuslu bir adam olduğuna

nu söylerdi. Mahallenin iâşe dağıtım kurulunda da görevliydi. Mahalleli, savaş dolayısıyla karaborsaya düşen gaz, un ve şekerin, bu kurulca kimseyi kayırmadar dağıtılacağına, imamdan çok ona güvenirdi. Asker ailelerine yardım kurumunda da görevi vardı.

Bahçe kapısından içeri girdiğimizde Hüseyin Avni efendi, kuyu başında abdest alıyordu. Kolları dirseklerine değin sıvalıydı, çıplak ayaklarında takunyalar vardı. Karısı Azime hanım, bahçe kapısının açılışını duymuş, mutfaktaki işini bırakıp o da avluya çıkmıştı. Köprülülü diyelektiyle:

«Ovv, Zü'ra'nım! Hangi rüzgâr atmıştır seni? Ayağına sıcak su mu, soğuk su mu dökeyim? Şenlendirdin evimi! Şöyle buyur, otur!- diyecek asmanın altında, Hüseyin Avni efendinin kendi el hüneriyle yaptığı tahtlı kerevette nine-me yer gösterdi. Bizim evlerine geldiğimizi gören tevfik te o sırada avluya çıkmıştı. Elinde tereyağı sürülmüş bir dilim ekmek vardı.

Zühre ninem:

«Misafirliğe gelmedik Azime hanım!» yanıtını verdi, «Postacı İsmayıl'ımdan şimdi mektup getirdi. Nuriye'ciğim evde olmadığından buraya koştum. Bir zahmet Hüseyin Avni efendi okusun mektupçağımızı.. Yıllardır haberini almamışım. Merak ederim, bakalım neler yazmış evlâtçığım.»

Azime hanım, sevinç gösterisiyle:

«Gözünüz aydın Zü'ranımcığım!» dedi, «Ne zahmet olacak Avni efendi bir lahzada okur mektubunuzu.»

Hüseyin Avni efendi, abdestini bitirince dua mırıldanıp karısının eline verdiği havluyla kurulanarak yanımıza geldi. Bıyıkları kızdı, o da Köprülülü diyelektiyle konuşuyordu:

«Nasılsınız, keyfiniz iyi midir? Kerimenaz hanım da iyidir inşaallah?» diye hatır sorup be-

nin çenemi okşadıktan sonra, Zühre ninemin titreyen parmaklarından mektubu aldı, okudu. Hepimiz merakla dinliyorduk.

İsmail dayım da Balkan bozgunundan sonra Selanik'ten İzmir'e, oradan Kuşadası'na nasıl gittiklerini, çektikleri yokluk sıkıntılarını acı bir dille uzun uzun anlatıyordu. Ninem de, Azime hanım da mektubu dinlerken, başlarını sallayıp dizlerini döverek ağlaşıyorlardı. Dayım mektubunu şöyle bitiriyordu: (Hasret, bizim de yüreklerimizde kanayan bir yaradır, anacığım, ama çe fayda? Birkaç ay daha yüreklerimize taş basıp hasretliğe katlanmamız gerekiyor. Çünkü evsahibine, bakkala, kasaba borcumuz var. Dişimizden tırnağımızdan ayırıp yakın zamanda öderiz inşaallah borcumuzu.. Borcumuz olmasa bir dakika durmaz, çıkardık yola.. Ne yapalım kaderimiz böyle.. Önümüz ise kış.. Duyduğumuza göre Eskişehir'in kışı, köprülülü'nünkini aratmazmış. İyisi mi biz kışı bu yıl da burada çıkaralım. Yaza doğru Allah kerim, biz de oraya geliriz inşaallah! Cümlemiz hasretle senin ellerinden, Nuriye'nin, Kemal'in gözlerinden öperiz. Baki Hüdaya emanet olunuz anacığım!)

Oğlun İsmayıl

Okumayı bitiren Hüseyin Avni efendi, mektubu katlayıp zarfına koyarken:

«İsmayıl efendi için Muhacir İskan Memurluğundan bir kâğıt yaptırır, parasız olarak tirenle yolculuk etmelerini salıyabiliriz. Haçan buraya gelecekler, bir zahmet bizim hanıma duyurun. Gerekli kâğıtları hemen hazırlatır, size iletirim. Züranım!» dedi, mektubu geri verdi. Zühre ninem, zarfı bezle sarıp koynuna yerleştirirken ayağa kalktı, hem mektubunu okuduğu, hem de oğlunun parasız yolculuk etmesine yardımda bulunacağı için hayır dualar etti:

«Allah sizder razı olsun, allah tuttuğunuzu altın etsin!» dedi.

Çıktık.

Yolda el ele eve dönerken Zühre ninem, dayıma veriştiriyordu:

«Borcu varmış ta gelemiyormuş. Pehh' Du-baracı köpek! Ne mal olduğunu bilmez miyim ben senin? Anacığının acıklı yüreğinde merhamet uyandıracaksın da, birkaç altıncık daha koparacaksın ondan, öyle değil mi? Yağma yok.. Acımayı çoktan atmışım ben yüreciğimden. Bir mecidiye bile koparamıyacaksın Konaklı Emine hanımın kızıندان.»

Zühre ninem, bir yandan böyle söyleniyor, bir yandan da şamisinin ucuyla gözyaşlarını kuruluyordu. Eve geldiğimizde:

«Sen eşikte otur, yağlı ekmecik getireyim sana... O gök gözlü oğlan şapur şupur yedi de, bir lokma ısırtınadı sana yağlı ekmeğinden. İmrenip çükün şişmesin maazallah!»

Hiçbir zaman ikindi üstü verilen ekmek-peyniri ya da yağ sürülmüş dilimi geri çevirmezdim. Öyleyken bu kez:

«Hayır, istemem!» dedim dargın, ters bir sesle. «Kuşadası'nda dayımgil borç yüzünden açlık çekerken, benim burda yağlı ekmek kolay geçmez boğazımdan.»

Zühre nineciğim de kapı eşiğine çöktü Sesi titreyerek:

«Der misin bre Kemal'cığım, sahiden borca batmış mıdır İsmayıl'cığım? Kızçağızları Naziye'cik, Pakize'cik, hele o kötürüm Fevziye'cik ağlaşırlar mı ekmecik! diye?. Üç-beş liracık göndersem hemen yola çıkar mı benim hayırsız oğlum?» dedi.

«Çıkar elbet!» dedim, «'Borcumuz olmasa bir dakika durmaz, çıkardık yola.' demiyor mu mektubunda dayım? Borçlarını ödeyecek parayı gönderirsen hemen..»

O sırada annemin eve doğru gelmekte olduğunu görerek fırladım. Sokakta namahremden

sakınacak bir kişi olmadığından annem, peçesini ağmıştı. Siyah ęarřafı içinde yüzü daha da ak görünüyordu. zlemle kuşağına atıldım:

«Müjde anneciğim.. İsmayıl dayımdan mektup var. Sen yokken Hüseyin Avni efendilere gidip okuttuk. Evsahibine, bakkala, kasaba boręları olduğundan hemen yola ıkamıyorlarmış. N'olur anneciğim, dayımların buraya çabuk gelmeleri için para yollayalım onlara!» dedim bir solukta.

Annem, kollarımı boynundan zd:

«Aman evlâdım, in kuağımdan, bayılacağım zira.. arşaf altında bunalmışım zaten..» dedi, sonra mendiliyle yelpazelenerek, koynundan beze sarılı mektubu çıkaran Nineme doğru yürürdü.

«Gözümüz aydın anneciğim. En sonu İsmayıl ağabeyimden mektup geldi demek.. şükürler olsun Tanrıya.. Ver bakayım mektubu..»

İeri girdik.

Annem, ęarřafının pelerinini, peçesini koparıp gibi çıkardı, attı kanapenin zerine. Eteklerini yukarı doğru sıyırdı, pencere önündeki mindere uzandı, mektubu yüksek sesle okumağa başladı. Annemin yazması yoktu, ama Kur'an'ı da, gazeteleri de, mektupları da çok tatlı bir sesle anlamlaştırarak okurdu. şimdi de onun ağzından dinlediğimiz mektup, Hüseyin Avni efendiden dinlediğimiz mektuptan çok daha anlamlı ve etkileyici bir içerik kazanıyordu. Zühre ninem, gene ağlamağa başlamıştı. Mektubun okunması ilerledikçe annemin sıcaaktan penbeleşmiş yanakları da gözyaşlarıyla ıslanıyordu. Kimi tümcelerde hıķırıklar boğazını dğmlediğinden yutkunup duralıyordu.

Mektubu bitirince annem, avuçlarıyla kurulağı gözlerini yerdeki şarky kiliminin motifleri üzerinde dolaştırarak bir süre sustu, düşündü. Ben sabırsızlıkla patladım:

«Dayımlara para göndereceğiz, değil mi an-neciğim?»

Başını olumlu biçimde salladı annem:

«Göndermesine göndereceğiz, ama dayının ne kadar borcu olduğunu bilmiyoruz ki. Önce bir mektup yazdırıp sormamız, öğrenmemiz lâ-zım..»

Ninem, bu öneriye karşı çıktı:

«Sorarsak doğruyu söylemez ki agan. Daha çok para koparmak için biri beş gösterir o du-baracı..»

«Başka çaremiz yok!» dedi annem, «Sorma-dan göndereceğimiz para belki borçlarını kar-şılama. Üstelik para da çar çur olur, iyisi mi biz soralım, o bildirsin.. Duşmanımız değil ya, kanımızın bir parçası o... Senin de benim de dul kadın olduğumuzu bilmiyor mu?»

Tartışma sonunda annemin önerisini uygula-mağa karar verdik. Bu kez mektubu Hüseyin Avni efendiye yazdıracaktık. Zühre ninem, Yu-suf Ali ağabeyin zamanlı zamansız evimize girip çıkmasını istemiyordu:

«O kopuk yüz bulursa astar ister, kafayı çe-kip gece vakti de kapımızı çalar, agalarından bir haber var mı, bahanesiyle. Aygını kesme-liyiz onun bu evden.» Zaten Hüseyin Avni efen-di, tirende parasız yolculuk yapabilmeleri için dayımgile kâğıt hazırlatmayı vaatetmemiş miydi?

Mektubu yazdırmak için daha o gece Azime hanımlara gittik. Tevfik, bilya oynamak için beni boş odaya çağırdıysa da, ben mektup ya-zıldığı sürece annemlerin yanından ayrılmadım. Zühre ninem, dayımgile ummadığım cö-mert vaatlerde bulunuyordu: Bir ev kiralaya-caktı. Kışlık odun-kömürlerini de hazır bula-caklardı.

Dediğini de yaptı. Zühre ninem Dayımgil gel-medenden çok önce Tatar Mahallesi'nde, Düriye

Tete'lere yakın bir ev tuttu. Üç araba odun, dört çuval kömür satın aldı. Odunların ördek biçimi sobaya kolayca sığacak ölçüde kesilmesine bizzat kendisi gözcülük etti. Birer külah talkan karşılığında kesilmiş odunları biz çocuklar kömürlüğe istifledik.

Mektubun karşılığı geldiğinde ninemin korktuğu olmadı. Dayım, borcunu pek abartmamıştı. Onyedi meci diye imiş yaptıkları borç. Annemle ninem, birikmiş paralarından yirmi meci diye postaladılar dayıma. Yollarını gözlemeğe başladık.

— 2 —

Ne var ki, İsmayıl dayımgili beklerken, bir akşam üstü ansızın Mustafa dayım çıka geldi. Yanında iki ay önce nikâhlandıklarını söylediği, ufak tefek bir kadın vardı. Mustafa dayımgili istasyondan Tüyübozuk'un babası, arabacı Mestan ağa getirmişti. Mustafa dayım, tiren-den inip arabacılar, gitmek istediği adresi duyurunca Mestan ağa atılmış:

«O adreste dul kızı ve de torunuyla Zühre hanım oturur,» demiş, «Sen nesi olursun?»

«Oğluyum!» demiş dayım.

«Öyleyse sen İzmir'deki oğlu olacaksın.» demiş Mestan ağa.

«Nerden bildin?» diye sormuş hayretle dayım.

«Yiğit görünüşlüsün, çalımlısın.. Arabacı fiyakası yerleşmiş omuzlarına.» karşılığını vermiş. İkisi de kahkaha atarak birbirlerinin omuzlarını dövmüşler..

«Hadi atlayın arabaya, götüreyim sizi Hoşnudiye mahallesine..»

Mustafa dayım, orta boylu, tıknaz, Mestan ağanın dediği gibi yiğit ve de külhanbey görünüşlüydü. Yusuf Ali ağabey gibi onun belinde de kırmızı kuşak, ayaklarında arkası basık yük-

sek ökçeli kunduralar vardı. Mustafa dayım, nime, anneme coşkuyla sarılıp onları öptükten sonra beni kollarına alıp birkaç kez havaya fırlattı, sonra yanağını öperek:

«Sen koca adam olmuşsun bre yeğen!» dedi. «Eskisi gibi kolay sıçratamayacağım seni havalara..» Bir koluyla, parmağı ağzında, sıkılarak dinelen genç kadını sırtından tuttu: «Bu da Hatça gelininiz anacığım.. Hadi Hatça, öpsene kaynananın, görümcenin ellerini!» dedi.

Zühre ninem, berhudar ol kızım! dileğiyle el öptürürken Mestan ağa:

«Hele bayramlaşmayı bırak ta, eşyanızı indirmeme yardım et Mustafa kardaş.. Gayri birbirinize kavuştunuz madem, nasıl olsa bol bol sevişip söyleşecek vakit bulursunuz. Şu sıra beni azat et ki, birkaç müşteri daha taşımaya fırsat bulayım.» dedi.

Dayım beni genç karısının kucağına aktardı:

«Hay hay bre kardaş!» diyerek Mestan ağanın yardımına koştu. Yengemin terle karışık hoş bir koku yükselen yumuşak göğsüne yaslanarak dayımgilin çalışmalarını izledim. Yatak yorgan dengini, fincan şakırtıları veren küçük bir sandığı, altında ızgarası bulunan kapaklı irice bir bakır güğümden oluşan eşyayı indirdiler. Mestan ağa, dayımın verdiği parayı almadı:

«Berber, berber komşusunun saçını sakalını kestiğinde para alır mı ki, Arabacı Mestan, arabacı Mustafa'dan para alsın.» dedi, çevik bir devinimle tekerin demirine basıp yerine atladı, cızgınları aldı: «Sözümü dinlemez de, salepçi önlüğü kuşanırsan, o zaman arabama parasız bindirmem seni, paran helal olur. Haydi eyvallah!» diyerek kırbacını şaklattı, deeeh yarum! larla uzaklaştı.

Annemin, ninemin tüm yakarmalarına karşın Mustafa dayım eşyalarını evin içine sokmadı:

«Bir iki gün misafirlik için neye eviniz kirlensin Nuriye? Eşyamız bahçede dursun. Nasıl olsa uygun bir ev bulup taşınacağız.» diyordu. Hiç kimsenin yardımına ihtiyaç duymadan, beni hoplatırmışçasına kolaylıkla, koca dengi kaldırıp avluya taşıdı. Annemlere karşı tedirgin bir çekingenlik gösteren yengemin bana bakan gözlerinde ıslıl ıslıl sıcak bir sevgi parlıyordu. Evlat özlemi çeken kadınların tutkusuyla beni kollarında sıkıyor, öpüyordu.

Dayımın anlattığına göre Hatça yengem, Ödemiş’li yetim bir kızmış. Çocukluğunda anasını babasını gavur eşkıyalar kesmişler. Onu, akrabalarından yaşlı bir kadın büyüttmüş. Bu kadıncağız ölünce ortada kalan Hatça yengem, İzmir’e göçmüş. Tütün mağazalarında çalışarak geçiniyormuş. Tepacik’te tek odalı küçük bir evde oturuyormuş. Bir akşam tütün mağazasından evine dönerken Basmahane’de iki serhoş palikaryanın saldırısına uğramış. Dayım da o sırada arabasıyla kaldırım kenarında efendisini bekliyormuş. Durumu görünce tepesi atmış, palikaryaların üzerine saldırmış, ağızlarını burunlarını dağıtarak kızı ellerinden kurtarmış.

Dayım, kendisini iri iri açılmış gözlerle dilediğimi görerek bana doğru eğildi:

«Bak, yanağımdaki şu bıçak yarasını görüyor musun? O günün yadigarıdır yeğen..» dedi.

Dayım, korkudan tir tir titreyen yengemi arabasına bindirip Tepecik’teki o küçük eve götürmüş. Kimi kimsesi olmadığını öğrenince de onu nikâhına almış.

Sözün burasında Zühre ninem araya girdi:

«Bu tazeyi ziyan olmaktan kurtarmış, büyük sevap işlemişsin Mustafacığım. Allah bu iyiliğini karşılıksız bırakmaz inşaallah!» dedi.

Akşam yemeğinden sonra Hatça yengemin yorgunluktan oturduğu yerde uyukladığını gören Zühre ninem, yatma hazırlığına girişti. Biz,

ninemın odasında yatacaktık, annemin odasında da Mustafa dayımgil kalacaklardı. Sevinçle el çırpıttım. Bu benim için bayram demekti. Evimize yatılı konuklar geldiğinde ninemin yatağında üçümüz bir arada yatardık. Açılıp üşümeyeyim diye ana kız, beni aralarına alırlardı. Böyle gecelerde ninemin buruşuk göğüslerini bırakıp annemin diri göğüsleri arasına sokulurdum. Ama Mustafa dayım, rahatımızı kaçıрма üzüncüyle, Zühre ninemin ileri sürdüğü yatma düzenine karşı çıktı:

«Bizim yüzümüzden neden rahatsız olasınız anacığım? Hatça'yla sofanın minderleri üzerinde de yatarız biz. Sen alıştığın sıcak yatağını sakın bırakma.»

Hatça yengem de kocasını destekledi:

«Sert minderde yatmağa alışkınız biz hanım anacı'm! Yum'sak yatak bata' bize, zabahacak uyku girmez sonra gözümüze. Siz boş yere keyfinizi bozmayın!»

Ne var ki, biz de ağız birliğiyle onlara karşı direndik. Annem:

«Olur mu öyle şey ağabey?» diyordu, «Yeni gelin sofa minderleri üzerinde yatar mıymış? Nerde görülmüş bu? Duyan ne demez? Bizi âleme rezil mi etmek istersin? Hem anlattığına bakılırsa, zavallı Hatçe kardeşim, bugüne değin gelinliğini bilmemiş. Size bu gece en güzel yatağımı, yorganımı sereceğim.»

Zühre ninem de ona katıldı:

«Doğru söylersin kızçağızım. En güzel yatağımızı serelim, Naciye'ciğimin çeyiz sandığından kullanılmamış bir çarşaf ta çıkaralım taze gelinimize. Böyle şeyler uğur getirir yeni evlilere..»

Hatça yengem, öncelikle kendisine gösterilen bu itibardan çok duygulanmıştı, gözlerinde yaşlar belirmişti, ama gene de direncini sürdürmeğe çalıştı:

«Bu kırımiz pasımızla tertemiz yataklarınıza nasıl gireriz hanım abla? Dünyada olmaz. Bize eski bir çarşafınızı veriyerseniz daha ırahat ederiz.»

Zühre ninem, kaşlarını çattı:

«Kir pas ta neymiş? Hamamlığı akşamdan hazırladım, su da ısıttım. Kiriniz pasınız hamamlıkta kalacak.»

Böylece Mustafa dayımgil, yunup paklanarak, annemlerin hazırladıkları gelin odasında, üst üstü konmuş pufla iki yatakta, atlas yorganla örtünerek, zifaflarını tazelediler.

— 3 —

Arabacı Mestan ağanın yardımıyla dayım, geldiğinin ertesi günü, yazın sarı tozlar savrulan, kışın özlü çamuruyla pabuçları ayaktan söken Zincirlikuyu yolu üzerinde bir ev buldu. Evin sıvaları döküktü, çatılmış ağaç karkazları görünüyordu, ama kirası ucuzdu. Yengem, hemen taşınmak istiyordu yeni evine. Zühre ninemse buna karşı çıkıyor, yıllar yılı hasretini çektiği Mustafacığını üç-beş gün daha yanında alakoymağa çalışıyordu.

Yengem tatlılıkla:

«Bırakın evimizi barkımızı bir ayak önce kur'am, işimizi düzene koya'm hanım anacı'm! Böylece size bi' gapı daha açıve'miş oluruz. Canınız çektiği zaman torununuzu alıp bize geli geliveriyisiniz. Sufrayı önünüze getiri', peşkiri elinize veririn.» dedi.

Zühre ninem bir şey diyemedi.

Hatça yengem, Mustafa dayımla ele ele vererek iki gün içinde evini döşedi, dayadı. Yere serilmiş uşak halısı, gaz sandıklarıyla tahtalardan yapılmış, ot minder ve yastıkla beslenmiş, üzerine çivitli beyaz örtü serilmiş kereveti; yeni hasır sandalyeleri, üzerinde çiçek dolu

cam bir vazı bulunı küçük masası, duvara asılmış nakışlı aynası, kadife kesesi içinde kur'anı ve iğnedenliğiyle çok şirin bir yuva kurmuştu Hata yengem. Bu ev döşemede Hata yengemin etrafında pervaneydim. Büyük bir hevesle ona yardımcı olmağa çalışıyordum. Her küçük yardımım için:

«Amanın, yengesinin bi denesidir bu oğlan!» diyerek beni öpmesi yüreğime çok tatlı bir coşku veriyordu.

Evin döşenmesi tamamlandığında Mustafa dayım:

«şu benim salep takımlarını da elden geçirip bir güzel temizleyelim yeğen!» diyerek beni mutfağa götürdü; dış yanı kalaysız salep güğümünü, sarı pirinçten dantel kenarlarında fincan asmağa yarar engeller bulunan üstü gl resimleriyle ssl bir fincan sehpasını, takır-tılarından ii fincan ve tabakla dolu olduğu anlaşılan sandığı Ėetirip ortaya koydu. Sabunlu bezlerle sehpanın üstünü, pirinç dantelleri güzelce sildi, temizledi, sonra fincan sandığını açtı:

«Bu fincanları sen yıkayıp asacaksın engellerine yeğen! Nasıl yıkanacağını göstereceğim sana, iyice bak!» dedi, sandıktan bir fincan alıp küçük parmağını kulbuna geçirerek yalağın kenarına yerleştirilmiş çinko depolu muslukta sabunladı, gıcırtılı sesler ıkarasıya yıkayıp duruladı, sonra getirip engele astı:

«Hadi şimdi sıra sende. Ama bak, parmağını kulbuna iyice geçirmeden yıkarsan elinden kaydırıp kırabilirsin, fincanı.»

«Merak etme dayı, kırmam.. iyice gözledim seni..» dedim, «Sen hele şu sandığı musluğun yanına sr, iş kolaylaşsın!»

Dayım, ensemini okşayarak:

«Bakıyorum, kendini zora da hiç sokmuyorsun yeğen!» dedi, sandığı ayağıyla musluğa doğ-

ru sürdü. Ben de musluğa yanaştım. Havlu bezini iyice sabunlayarak işe koyuldum. Sol elim küçük parmağını kulbuna iyice sokmadan sabunlamıyordum fincanı.

Birini de kırmadan fincanları temizce yıkayıp çengellerine astım, sonra da tabakları yuyup yerlerine sıraladım.

Ben bunları yapasıya dayım, salep güğümünü külle oğup parlatmış, ızgarasını da temizleyip altına yerleştirmişti.

«Nasıl, beğendin mi yeğen?»

«Beğenmez olur muyum? Işıl ışıl parıldamış güğüm, dayı!»

«Ee, parıldamalı ya.. Güğüm parıldamazsa kimse salep içmeğe gelmez. Arıyı çeken çiçeğin rengi, müşteriye çeken güğümün parıltısıdır, bunu unutma yeğen! Şimdi sehparamızın noksanını da tamamlayalım! Şu sarı tuzluk tarçın dolu, şu beyazında da zencefil var. Yerlerine koyalım, tamaaam! Salep kavanozumuz dolu, sütçü de yarın sabah ezanında beş okka süt getirecek. Hadi gidip içerde birşeyler yiyelim! Benim içim bayıldı, sen acıkınadın mı?»

Ama Hatça yengem, temizlenip yıkanmadan bize yiyecek vermedi. Yorgun olmasına karşın, kocasının üstünü değiştirmesine, yıkanıp temizlenmesine yardım etti. Beni de sabunlu bezle silip pakladı, sonra altımıza birer iskemle verip kahvaltıyı beklememizi söyledi.

İskemlelere kurulduğumuzda dayım:

«Yarın sabah salep satınağa seninle birlikte çıkacağız yeğen!» dedi, «Senin kısmetli bir oğlan olduğunu söylüyor yengen. İlk gün birlikte çalışırsak bize uğur getirirmişsin.»

Dudağımı şişirdim:

«Demek yalnız ilk gün... sonra başka çırak mı bulacaksın kendine?»

Dayım, şiş dudağımı iki parmağı arasına alarak düzledi:

«Hemen surat asma yeğen! Kendime başka cıracak bulacak değilim. Ama sen pek ufaksın daha.. Her sabah cin karanlığında kalkıp benimle salep satmağa gelemezsin. Çocukların sabah uykusuna gereksinimleri vardır. Bak ,Cuma günleri, bir de bayramlarda bana yardım edebilirsin. O günler kirli fincanları yıkamak, dolu salep fincanlarına tarçın, zencefil serpmek senin işin olur. Bu yardımların için iki kırklık tevmiye de veririm sana.. Anlaştık mı?»

Başımı eğdim:

«Anlaştık..»

Zühre ninemin dayımla salep satmağa gitmeme engel olacağını bildiğimden bu anlaşmamızı kimseye duyurmadım. O gece de Mustafa dayımgilde kaldım. Hatça yengem, kendi yataklarına aldı beni. Günün yorgunluğuyla hemen uyumuşum.

Dayım beni uyandırdığında salep pişmiş, sehpayla birlikte sokak kapısının önüne konmuştu. Güğümle sehpayı omuzunda taşıyacağı, iki yanı çentikli, ortası yumuşak bezle sarılı kalın sopası duvara dayalı duruyordu. Dayım önüne beyaz bir önlük bağlamıştı. Önlüğün ortasında büyüyecek bir cep göze çarpıyordu. Sirtında gene beyaz patisten, yengemin diktiği bir ceket vardı.

Hatça yengem, tez elden beni giydirdi. Sabah ayazından korunmam için, nerden bulduğuna şaştığım, beyaz yün bir ceket geçirdi sırtıma.

Dayım omzuma vurdu:

«Hadi yeğen, gidiyoruz.» dedi, «Kahvaltı yapacak vaktimiz yok. Müşterileri bekletmeyelim: Sana simitçilerden taze gevrek alırım. Saleple pek tatlı olur.»

Sabahın erken saatleriydi. Sütçülerin, simitçilerin haykırıışları uzak yakın sokaklarda yankılanıyordu. Dayım sopasını takarak güğümü, sehpayı sırtladı, ben su dolu teneke ibriği aldım.

Yürüdük. Hatça yengemin ardımızdan, hayırlı kismetler dileyerek bir kova su serptiğini duydum.

Ara sokaktan geçip istasyon caddesine çıktık. Dayım bir kez olsun Saleeep! diye bağırمامıştı. Porsuk ırmağı boyunca kaldırımdan ilerliyorduk. Irmağın üzerine gökyüzünden pamuk bulutlar inmişti sanki. Bir balıkçı kayığı bu bulutların arasında bir görünüyor, bir yitiyordu.

İlk molayı Ermeni Kulübü önünde verdik. Kapısının iki yanında şöhret şiar kantocu Şamra'la Hermine'nin kollarından kelebek kanatlarını andırır tüllerin sarktığı giysiler içinde çekilmiş resimleri bulunan bir tiyatro kumpanyasının afiş lavhaları dayalı duruyordu. Avluda ırınağa karşı oturan kadınlı erkekli bir küme insan vardı. Bizi ayrımsınca seslendiler:

«Salepçi, salepçii!»

Dayım, yükünü indirmiş, yazma menâliyle boynundaki terleri siliyordu. Bense üşüyen parmaklarımı hohlayarak ısıtınağa çalışıyordum.

Koşup gelen delikanlı, Ermeni ağzıyla on fincan salep ısmarladı.

«Siftahı sizden, bereketi Tanrıdan!» diye yanıtladı dayım neşeyle. «Şimdi ulaştırırım salebinizi..»

Güğümün altındaki ızgarayı takırdattı, sonra güğümün içinde duran kepçeyi birkaç kez döndürürken ilk kez coşkuyla bağırdı:

«Salebim sütlüüü!» Davudi sesi karşı kıyadaki kavaklarda yankılandı. Sevinçli devinimlerle sarı tepsilerden büyüğünün iki yanına beşer tabak istifledi, sonra besineyle güğümü aldı, çengellere asılı mavi ya da kırmızı çizgili fincanlara salep doldurmağa başladı. Bir yandan da keyifle bağıırıyordu:

«Salebim kaymak be, hey maşaallah!»

Her dolan fincana ben de bir elimle zencefil,

ötekiyle tarçın döküyordum.

Dolu salep fincanlarını müşterilere dayım götürdü. Ben güğümlerin başında dikili kaldım. Onun gibi: «Salep sütlüü!» diye bağırmak istiyordum, ne ki utancımdan sesim çıkmıyordu.

Mustafa dayım, salebi müşteriler içesiye değin yanlarında kaldı. Onlarla şakalaşıp kahkahalar atıyordu. Bulaşık fincanlarla döndüğünde önlüğünün iri cebine elini sokup şingirdattı:

«İyi başladık yeğen! On fincan salep, on kuruş kazandırdı bize. Zaten bu oyuncuların uğuru yararı hep başkalarındadır.» dedi, sonra aceleyle ekledi: «Sen su dök te tez elden fincanları yıkayalım!»

İki dakika sonra gene yola koyulmuştuk.

İkinci molayı Köprübaşı'nda verdik. Köprü'nün kaldırımlarında, değnekleri gevrekle dolu simitçiler, sehpa üzerindeki buğulu camekanlar içinde çiybörek satan Tatar börekçiler toplanmışlardı:

«Simit var, gevrek!..»

«Haadi çiyböreklerim sıcak sıcak!..»

Biz yanlarında yer alınca dayımın davudi sesi onların haykırıışlarını bastırdı:

«Salebim sütlüü!»

Çok geçmeden çevremizde asker sivil, kadın çocuk, bir sürü müşteri toplandı. Dayımın sıcak salebi, ötekilerin satışını da hızlandırdığından gelişimizden onlar da memnun görünüyordlardı. Dayım durmadan fincanlara salep dolduruyor, ben dikkatle üzerine tarçın, zencefil serpiyordum; fincanları yıkamağa zor yetişiyordum. Dayım, müşterilere salep sunarken, onlarla şakalaşmayı da ihmal etmiyordu:

«Salebimin südü üfürdağı'ndan gelmiştir, aman cancağızım besmeleyi unutsan da olur, ama üfürmeyi unutursan ağızçağızını yakarsın, karışmam!»

Öyle çok müşteri toplanmıştı ki başımıza, kı-

sa zamanda salep güğümünü yarılamıştık. Dayımın önlüğündeki para şıkırtısı iyiden iyiye çoğalmıştı. Bozdurulan kâğıt paraları dayım, kuşağındaki meşin cüzdana dikkatle yerleştiriyordu. Müşterilerin seyredildiği bir sırayı kollayan dayım, birer fincan salep soldurdu kendimize. Birer tane de nar gibi kızarmış gevrek aldı simitçilerden. Bizim şapırtıyla tıkındığımızı gören börekçilerle, simitçiler de birer fincan salep satın aldılar. Topluca, bir esnaf dayanışmasıyla, birbirimize gülümseyerek, kahvaltı ettik. Sonra, ılıca'ların orda salep içenlerin daha çok olacağını söyleyen simitçilerin öğüdüne uyarak Sıcaksular'a yöneldik. Ne var ki, Sıcaksular'da, Akarbaşı deresine ve kadınlar hamamına gidilen dar geçidin başında, başka bir salepçiyle karşılaştık: Al yanaklarında kara sakalları olan güleç yüzlü şişman salepçi, çevresine toplanıp salep içen müşterileriyle şakalaşıyordu. Geldiğimizi görünce konuşmasını kesti, müşterilerini aralayarak bize doğru salına salına yürümeğe başladı:

«Ne o? Salep satmağa mı gâlıysın bura? Alikoç'un kaymak gibi salebi dururken, senin çiriş bulamacını kim alır, kim içer bre?» diye söyleniyordu.

Dayımın birden yükünü yere indirip salepçiye doğru atıldığını gördüm, yüreğim ağzıma geldi: Bu şişman herifle döğüşecek miydi dayım? Onu döğer miydi, yoksa ondan dayak mı yerdi?

Oysa dayım, tanış birine rastlayanın sevinçiyile:

«Vay bre Alikoç, vay bre sırça kurdu! Demek bu Anadolu' kasabasınca da buluşup görüşecek imişik seninle, şu Allahın işine bak!» diyordu.

Salepçi Alikoç ta tanımıştı Mustafa dayımı:

«Vay bre Küpürlü'nün kopuk arabacısı Muto! Sen ne ararsın burda? Senin İzmir'de yerleşti-

gini duymuşidik.» Birbirlerine kavuşunca sar-
maştılar, koca elleriyle birbirlerini sırtını şa-
marladılar.

«A be sen ne zamandan beri salepçi olmuş-
sun, kopuk arabacı? Salep yapmasını kim öğ-
retmiştir sana?»

«A be hiç kimse öğretmemiştir. Bilirsin ki,
Tanrının Köprülülü kulları, salep yapmasını
analarının karnında öğrenirler. Takımları dü-
zünce olmuşum ben de salepçi.. Te çıkmışım bu
gün siftah salep satmağa..»

Dayım, benim yanlarında dikildiğimi ayırım-
sayınca, saçlarımı karıştırarak:

«Bu amcaya iyi bak yeğen!» dedi, «Rufai'dir
o., Sırça bardakla su vermeğe gelmez ona...
Suyla birlikte bardağı da katur katur indirir iş-
kembesine.» Bunu söylerken Alikoç'un göbeğini
şamarlıyordu.

Ben şaşkınlıkla bakarak sordum:

«İyi ama, ağzı kanamaz mı?»

«Kanamaz!» dedi dayım, «Söyledim ya Rufai
olduğunu.. Onlar yanaklarına, karınlarına ko-
ca koca şişleri sokarlar da, çekip çıkardıkların-
da delinen yerden bir damla bile kan akmaz.
Onların tükürüklerinde vardır bir keramet.
Parmakla tükürük çaldılar mı, tamam, ne yara
kahr, ne iz.. (Sonraları dayımla Alikoç'ların
evinde yapılan âyinlere gittiğimizde bu söyle-
nenlerin doğru olduğunu hayretle görmüşüm-
dür. Alikoç, belleğime, masalların olağanüstü
yaratıklarından biri gibi kazılmıştır.)

İki eski arkadaş, konuşmalarını fazla uzatma-
dılar. Alikoç:

«Şimdiye ka' Sıcaksular'da benden başka sa-
lepçi yok idi. Madem ki bundan böyle sen de
salep satarak geçindirmek istersin evini, öyley-
se Sıcaksular'da sana da bir yer ayıralım!» de-
di, bir an düşündükten sonra önerisini açıkladı:

«Sen karılar hamami önünde salep sat! Bilirim

senin karılara bayıldığını.. Sen onları melaike sanarsın, ben ise dervişim, karılar şeytan gibi görünürler gözüme.. Karılar hamami sana güredir. Yukarı Mahalle'nin peştamallıları her gün bülük bülük taşınırlar bu hamamlara. Kulağına bir çiçek sokup araba haydar gibi: 'Salep sütlü!' diye bağırdın mı, hamamda yanakları sıcaktan al al kızarmış karıların yüreğini oynadırırsın. Hiçbiri salep içmeden evlerine dönmeyizler. Ben gene burada satarım salebimi, geçidin obir tarafına taşmam.» Eliyle salep içmekte olan müşterilerini göstererek ekledi: «Bu abani sarıklılar bana yeter. Zaten kovsam da benden kopup sana gelmezler. Bu salepçi derviş ağaya yüreciklerinden bağlanmışlardır. Derviş ağa derler de, bir daha demezler.»

Böylece Mustafa dayımla Alikoç, Sıcaksular'ı bölüştüler. Dayım, arkadaşına hayırlı işler dileyerek güğümü, sehpayı sırtladı, ben su ibriğini aldım. (Ağma, fukara lillah! Bir sadaka, bir sadaka..) diye dilenen, sırtında yırtık bir cübbe, elinde budaklı kalınca bir sopa bulunan, yalınayak başıkabak bir Arap dilenci önünden geçerek dar geçide daldık. Dayım, takımları yanlamasına taşıyordu, duvarlara çarptırmamak için.

Çok geçmeden Kadınlar Hamamı önünde yerinizi aldık. Dayım, kulağı üzerine sokulmuş bir çiçeği olmadığı halde: 'Salebim sütlü, salebim kaymaaak!' diye bağırmağa başlayınca, hamama girip çıkan kırmızı peştamallı kadınların hemen ilgisini çekti. Hamamdan çıkanlar, Yukarı Mahalle'ye doğrulmuşken onun çağırısına uyarak yön değiştirip yanımıza geliyorlar:

«Salepçi ağa, iki salep doldur bize!» diyorlardı. Bunlardan biri, salebini höpürdettikten sonra:

«Amanin, salebin de pek kaynarmış salepçi ağam! Dilim haşlandı billaha..» dedi. hamamın

sıcağına eklenen salebin sıcağıyla vücudüne ter basmış gibi, peştamalının iğnesini çözdü, penbe göğsünde sıralanmış altınlarını gösterdi.

O sırada peştemalı ipek işlemeli, şalvarı kadifeden zengin bir kadın, ardı sıra bohçasını taşıyan ahretliğiyle yanımıza gelerek:

«Salepçi ağa! İçeriye de salep getiverin mi?» diye sordu.

Dayım, mor fesini arkaya yıkarak saçını kaşdı:

«Ne yazık ki, hanım yenge, beni içeri sokmazlar. Ama hatırın için şu yeğenimle gönderirim.. İki salep mi?»

«İki salep..»

İki fincan salebi, soyunma bölümündeki minderlere yayılmış zengin bayana götürdüğümde, hamamdan çıkmış, havlular içinde ter kurutan başka kadınlar da salep sipariş ettiler. İki genç kadın da salepleri hamamın iç bölümüne götürmemi istediler: Biz göbek taşındayız.' dediler.

Altı fincan salep siparişiyle döndüğümü gören Mustafa dayım keyiflendi:

«Sen içerde, ben dışarda.. oohh! Burda iyi para kıracağız yeğen!» dedi.

Dayımın doldurduğu fincanları, dökmemeğe çalışarak, hamama götürdüm. İlk soyunma bölümündekilerin salebini verdim. Tepside kalan iki fincanı içeriye, göbek taşında oturanlara götürecektim. Göbekteşi denen yer nerdeydi? bilmiyordum. Göbek sözcüğünü ağzıma almağa utandığımdan dışardakilere de soramıyordum. Ucunda ağır bir demir bulunan sarkaçlı kapıyı güçlükle açtım, az daha salepleri dökeyazdım. Önüme bir kapı daha çıkmıştı. Ayağımla itip içeriye girdiğimde hamamı dolduran yoğun bir su buğusuyla karşılaştım. Hamamdaki kadınlar hayal meyal seçiliyordu. Kurnaların başında yıkanan kadınların göğüsleri meydandaydı. Ortadaki mermer sundurma üzerinde yarı

uzanmış kadınlarsa sahanlardan birşeyler yemekteydiler. Bana salep sipariş eden kadınlar neredeydiler acaba? Onları nasıl bulacaktım? Aklıma gelen çareyi hemen uygulayamadım. Kendimi epi zorladıktan sonra kısılmış bir sesle bağırdım:

«Haydi salepler geldi..»

Sundurmanın öbür yanında yatan kadınlardan biri doğruldu:

«Buraya getir küçük!» dedi.

Önüne varıp tepsiyi uzatacağım sıra, genç kadının çırıl çıplak olduğunu farkettilim. O zamana değin, İstanbul'daki konuk evinde bitle-nirken soyunan ninemden başka kimseyi bu denli çıplak görmediğimden, büyülenmiş gibiydim. Bakışlarım genç kadının, başları ileri doğru atılmış göğüslerinden geniş karnına, oradan tüylerle kaplı oyluğuna kayarken pirinç tepsiyi eğritmiştim. Fincanlar bir uçtan bir uca aktılar. Genç kadın çapkınca gülümseyip iki parmağıyla yanağını kopardı:

«Bacak gader boyunla âlemin cılbah garısının ötesine berisine bakçene, fincanlarına sahapolanya!» dedi.

Hamamın tüm kaynar suları başımdan dökülmüş gibiydi. Utancımdan sırsıklam tere bulanmıştım. Ne ki, yanındaki ortayaşlı kadın bana arka çıktı:

«N'olmuş baktıysa?. Gözele bakması sevap, demişler.. Ne kineyon oğlanı?»

— 4 —

Genç kadınların beni öpücüğe boğduğu, elime bahşış sıkıştırdığı, kimilerinin de vereceği mektupla mendili ustama götürmemi istediği Sıcak Sular Kadınlar Hamamı önündeki salep satışlarına, ninemden gizli, daha iki kez gitmiştim ki İsmayıl dayımgil çıkageldiler. Onların

gelmesiyle de tüm işlerimiz alt-üst oldu:

İsmayıl dayım, hiç benzemiyordu Mustafa dayıma.. O, uzun boylu, ama hastalıklı denecek kadar sıskaydı. Çatık kaşlarına, seyrek saç ve sakalına kır basmıştı. Konuşurken ağzından, aralarından kimisi çekilmiş çapa dişleri görünürdü. Gözleri insana hınçla bakardı. Hoş geldiniz'e gittiğimizde, yanağımı bile okşamadı. Karısı Fıtnat yenge, fildişi tenli, sırma saçlı, selvi boylu, yüzü her zaman gülümsemeyle aydınlık, güzel bir kadındı. Ne var ki, kıskanç akraba kadınlarının çekiştirmelerinden onun falcı ve büyücü olduğunu, geceleri esma'ül hüsna okumaktan cinlere karıştığını öğrendiğim için, ondan hep uzak durdum. Birileri de onu bu duruma düşürenlerin anasıyla kocası olduğunu fısıldamışlardı: Bir ziyaret dönüşü yengem, kocasını odasında, anasıyla sevişirken yakalamıştı. Bu ihanete dayanamamış, düşüp bayılmıştı, üç gün komada kalmıştı. Ayıldıktan sonra da bir türlü eski durumunu alamamıştı. Yalnız başına sessiz oturuyor, dua kitaplarıyla uğraşüyor, görünmez kişilerle konuşuyordu. Anası: 'Perilere karıştı kızım, hiçbirimizi tanamıyor.' diye yakılıyordu yapma gözyaşları içinde. Ama bir gün nasılsa anasını tanıyacağı tutmuş ve de bir daha ayak basmamak üzere onu evinden kovmuştu. Rumeli'den kaçtıktan sonra da bir araya gelmemişlerdi. Anasıyla babası, hacı'ya hoca'ya çok saygı gösteren Bursa ilçelerinden birinde yerleşmişler. Orada Katerinli Cinci Hoca diye ünlenmiş babası. Ona muska yazdırmak için uzak illerden gelirlermiş.

İsmayıl dayımın üç kızı vardı. En büyükleri Naziye, Fıtnat yengemize çok benzerdi. Onun saçları da sarıydı, ama arsız arsız bakan mavi gözleri vardı. Ninem onu hiç sevmezdi. Çıyan gözlü güvende.' derdi ona. Ama Naziye çok becerikli ve hamarat bir kızdı. Annesi Mızraklı

Il m-ühal, Tabirname, Yıldızname gibi kitaplarla haşır neşir olduğundan evin temizliği, kardeşlerinin bakımıyla hep o uğraşırdı. Dört yaşındaki Pakize'yi o giydirir kuşatır; çocuk felciyle bacakları çarpılmış, salıncakta yatan, büyüğünü küçüğünü altına eden yedi yaşındaki Fevziye'ye o bakardı. Kıcı pişmesin diye sık sık altını değiştirir, günde iki kez boklu bezlerini yıkardı. Oysa Naziye de on onbir yaşlarında, oyun çağında bir kızdı. Ne tekim işten baş aldığı zamanlarda sokağa çıkıp oynayanlara katılırdı. Tatar mahallesinin ip atlayan kızlarından çok, sarı oğlanlarıyla oyun kurardı. Koşmacada, birdir-bir atlamada, ayakçala yarışmada hiçbiri ona erişemezlerdi.

Naziye, arada sırada bize gelir:

«Hadi nineciğim, Kemal'i al da bize gidelim! Bu gün babam paça pişirdi. Tam dişine göre..» der, bizi yatıya çağırırdı. Oysa ninem İsmayıl dayımlarda ne yemek yerdı, ne de yatardı.

«Onların temizi kirlisi belli değildir. Perilere karışmış gelinim ne yaptığını biliyor mu? Tencereyi oturak, oturağı tencere olarak kullanmadığını kim bilir?» derdi bana.. Evlerine gittiğimizde de, çivitli beyaz makat örtülerinde otururken bile, üzerine bir şeyler bulaşacakmış gibi, eteklerini toplardı. Ninemin her zaman kendisini reddettiğini bildiği halde Naziye, çağırısını sık sık yinelemeğe gelirdi. Ninem gitmeği kabul etmeyince de:

«Öyleyse izin ver de nineciğim, Kemal'ciğimi götüreyim bize.» der, ninemin yanıtını beklemeden elimden tutar, koştururdu. Zühre ninemin ardımızdan protestolarını, beddualarını yağdırmasına aldırmadan beni sürükler, götürürdü. Ninem beni almağa gelmezse, onlarda kalırdım. Fevziye, gece de salıncakta yatardı. Öteki iki kızla benim için yere, enlemesine bir

yatak sererlerdi. İki kız kardeş beni aralarına alırlardı. Yorganın altına girdiğimizde Naziye, beni kendisine döndürür, yarı çıplak vücuduyla sokulur, üşümüş gibi yaparak:

«Sarıl bana Kemal, ısıt beni, donuyorum.» derdi. İçimde tatlı bir eziklik duyarak ona sarılırdım. Beni dudaklarımdan öperdi. Neden herkes gibi yanaklarımdan öpmediğini sordüğümde:

«Kızlarla erkekler böyle öpüşürler de ondan akıllım!» derdi. Annesiyle babası da böyle öpüşürlermiş. Karı-kocanın yatakta yatışları da başkaymış. Donlarını çıkarırlarmış. Kadın alta yatar, erkek üzerine abanırmış. Nasıl? diye sordüğümde, işte böyle! diyerek bana, karı-kocanın yatış düzenini uygulamalı biçimde gösterirdi.

Geldiklerinin ikinci akşamı İsmayıl dayımgili yemeğe aldık. Gün boyu evi yerleştirmekle uğraştıklarından, zaten hastalıklı olan dayım, yorgun bitik geldi; gelir gelmez, boylu boyunca mindere uzandı. Bir eliyle midesini bastırıyordu. Zühre ninem, onun bu durumunu görünce:

«Karnın mı ağırır, yoksa acıktığın için mi bastırırsın böğrünü bre evlâdım?» diye sordu. Dayım, başını salladı:

«Hem ondan, hem ondan...» dedi, «Acıktım mı, başlar sancımağa midдем!»

Annem, mutfaktan seslendi:

«İstersen biraz ekmek-peynir vereyim ağa-bey! Açlığını bastırır. Büryanı henüz oturttum maltıza, ama yarım saate kadar her şey hazır olur.»

«Pek âlâ, öyleyse ver bir lokma ekmek, atayım ağzıma..»

Annem, bir sahan içinde ekmek-peynir getirip dayımın önüne koyduğu sırada Zühre ninem beni omzumdan tuttu. Yüzü anaç mutlulukla aydınlıktı:

«Hade, sen de bir koşu git Mustafa dayınlara..»

Söyle, hemen gelsinler. Bu gece evlâtçıklarım-
la, gelinlerimle, toruncuklarımla bir sofraya ba-
şında toplanacağımızı söylemedin mi Hatice
yengene?»

Başımı salladım:

«Söylemez olur muyum? Söyledim nineciğim,
söyledim ama Mustafa dayım İstasyon'a salep
satınağa gitmiş. 'Dönünce duyururum kendisi-
ne, hanım annemin çağırısını.' dedi Hatça yen-
gem.»

«Bu saata ka' kalmaz, dönmüştür salep sat-
maktan Mustafa'cığım.» diyerek sırtımdan itti
Zühre ninem, «Hade, koş! Hemen gelmelerini
söyle!»

Ben kapıya doğru atıldığımda İsmayıl dayım.
fırlayarak doğruldu uzandığı yerden, beni ala-
koymak ister gibi kolunu uzatarak:

«Dur!» diye bağırdı, !Gelemez onlar bu eve..»

Zühre ninem de, annem de şaşalayarak bir-
birlerine bakiştılar.

«Ama neden?» diye sordu annem.

«İşte o kadar söylüyorum. Bu kapıdan içeri
giremez onlar.» diye bağırarak yineledi İsmayıl
dayım, «Ne bu kapıdan, ne benim kapımdan.»

Zühre ninem, iki dayımın memlekette, bir ala-
cak verecek nedeniyle kavga edip dargınlaştık-
larını anımsamış, yüzündeki mutlu aydınlığa
gölge düşmüştü:

«Hâlâ o eski kinini sürdürür müsün kardaş-
çığına bre köpek?» diye azarladı İsmayıl dayımı,
«Kafirin malımıza, canımıza verdirdiği onca
ziyandan sonra, aklını başına devşirip hâlâ
bağışlayamamış mısın o üç altıncığı Mustafa'-
ma? Paracanlısı aç gözlü köpek, madem öyle, o
pareyi sana ben vereyim de, aranızdaki dargın-
lığı kaldır. Bu gecenin sevincini kursağımda bı-
rakma! Dualarının kabul olduğunu, evlâtçıkla-
rımın etrafımda toplandıklarını göreyim de,

bu fâni dünyadan gözlerim açık gitmeyeyim.»

İsmayıl dayım, ninemin vereceği üç altının sıcaklığıyla yumuşamış gibi yerine oturdu:

«O hesap gene başka..» dedi, «Boynu devrile-sice soytarı, keşke yalnız altınlarımı verme-mekle kalsaydı da, o boku yemeseydi..»

Zühre ninem, Mustafa'cığının yapmayacağı-nı bildiği, kendince en ağır suçları sıralayarak:

«N'aapmıştır bre kardaşcığın? Yol mu kes-miş, adam mı öldürmüştür? Yoksa evli bir ka-dının ırzına mı geçmiştir, ha söyle!» diye ba-ğırdı.

İsmayıl dayım, anasıyla bacısının, kardeşine olan bağılıklarını sarsabilmek için suçlamasını daha da etkinleştirmeye çalışarak:

«Yediği bok o cinsten olsa, adı yiğide çıkar-dı. Oysa onun yaptığı kendisini de, bizi de âle-min gözünde iki paralık ediyor.» dedi.

Annem de, Zühre ninem de soluklarını tut-muşlardı. Mustafa dayımın işlediği suçun ne olabileceğini kestiremiyerek İsmayıl dayımın ağzına bakıyorlardı. Dayım da baklayı ağzın-dan çıkarmıyordu.

Ninem dayanamadı:

«Neye bunca suçlarsın Mustafa'mı? Duşma-nın mı o senin? Has kardaşındır o bre, has kardaşm..» diye bağırdı.

İsmayıl dayım, annemin önüne koyduğu, Na-ziye'le Pakize'nin ucun ucun kemirip atıştırdık-ları ekmek-peynirden birer parça kopararak ağ-zına attı:

«Öyle kardaşın Allah vücudunu kaldırsın!» diye homurdandı, «O karıyı nikâhlamakla aile-mizin namısını ikiparalık etti.»

Zühre ninem, gelinini korumak ister gibi kol-larını kavuşturdu:

«Şimdi de o gül gibi tazeye mi dil uzadırsın, bre soysuz köpek?» diye bağırdı, «Ne kusuru varınış kızçağızın?»

Dayım, ağzındaki lokmayı, ivediyle, gözleri yaşararak yuttu:

«Bilir bilmez konuşma ana!» diye bağırdı, kı-zarmış bir yüzleğ «O gül gibi taze, dediğin karı, kaşerlenmiş orospidir. Boynuzlu oğlun da onu İzmir'in Tepecik Umumhaneleri'nden alıp kendisine nikâhlı karı etmiştir.»

Bu suçlama, odada kırbaç gibi şaklamıştı. An-nemin eli ayağı kesilmişti. Pakize'yle Naziye'nin ağız şapırtıları durmuştu. Minderin bir köşesinde oturan Letafet yenge, gülümseyerek önüne bakıyordu. Böylesi bir suçlama beklemediğinden Zühre ninem de şaşalamıştı, ama tez toparladı kendini:

«İnanmam!» dedi, «Söylediğin gibi kötü bir kız olsaydı, Mustafa'm onu nikâhlayıp koynuna almazdı. Güzelin düşmanı çok olur.»

İsmayıl dayım parladı:

«Hovardanın boynuzlusu her boku yer, ana-cığım! Boşuna kanat germé oğluna! Bu kaşerlenmiş orospıyı Tepecik Umumhaneleri'nden aldı diyorum sana.. Hemşehriler oğlunun marifetini bana duyurduklarında ben de inanmak istemedim. Hemen attım kendimi İzmir'e..» Dayım, arkasına yaslanıp midesine bastırdı elini, soluklandı. Hepimiz ağzına bakıyorduk. «Bas-mahane arabacı durağında yakaladım kardaşımı.» diye sürdürdü konuşmasını, dayım, «Tepecik Umumhaneleri'nden bir karıyı nikâhlamışsın kendine, doğru mu?» diye sordum. Hiç fütursuz: 'Doğrudur, nikâhlamışım.' karşılığını verdi. Tepem attı: 'Nasıl yaparsın bunu Muto? Nasıl sokarsın kaşerlenmiş bir orospıyı ailemiz içine?' diye bağırdım. Kırbacına davrandı: 'Ağ-zını topla aga!. Bugüne bugün yengen olmuştur o kadın senin.. Böyle konuşamazsın! Konuşur-san kırbacı kafanda paralarım.' dedi. Dilimi tuttum: 'Bin kişinin artığı, günahkâr bir kadınmış o, Mustafa! Ne sen ona karım diyebilirsin,

ne de ben yenge diyebilirim, kardaşım. Hem-
şehrilerin yüzüne nasıl bakarız sonra? Olmaz
böyle şey, olamaz! Hemen boş kâğıdını gönder
gitsin Karıya!' Hiç oralı olmadı: 'Alemin ne söy-
leyeceği hiç umurumda değil. Hatça iyi bir ka-
dındır, senin namıslı bellediğin karıların cümle-
sinden daha namıslıdır. Umumhaneye düş-
müşse utanç onun değildir. O kimsesiz yavru-
yu dağa kaldırıp kötü yola iteleyen namertle-
rindir. Kendilerine efe adını veren o gümüş
mavzerli, çalıkakıcı pezevenklerdir. Biz Hatça'-
yı düşürüldüğü çamurdan çıkardık, sevap işle-
dik. Utanmak bize düşmez. Bize dil uzatacak-
lar utansın!' diyerek onu savunmaz mı?»

Zühre ninem, coşkuyla atılarak, dayımın sö-
zünü kesti:

«Çok doğru söylemiş Muto.cuğum! Onlar
utansınlar ya.. İstemedi kötü yola sürüklen-
miş, günahkâr bir kadını düştüğü bataktan
kaldırmak büyük sevaptır.. (Kötü yerden karı
nikâhlamanın eciri sevabı büyüktür) diye ya-
zar kitaplar. Aferim Muto'ya.. O nur yüzlü ta-
zeyi bataktan kurtarmakla Tanrının sevgili
kulları arasına katılmıştır. Bütün eski günah-
ları bağışlanmıştır, kardaşçığının. Ne mutlu
ona!»

İsmayıl dayım, birden fırladı, kalktı ayağa..
Zehirli bir dille:

«Demek herşeyi öğrendikten sonra sen de
konaklı Emine hanımın kızı, boynuzlu oğlunun
umumhaneden aldığı orospiyi, gelinin diye bağ-
rına basacasın! Kapından içeri girmesine, sof-
rana oturup aynı kaba kaşık daldırmasına, kiri-
ni çamurunu etrafa buluşturmasına izin vere-
ce'sin! Gül gibi taze dul kızının namısına söz
getirmesine bile ses çıkarmayaca'sın, öyle mi?»
diye bağırdı.

Zühre ninem, dayımın saldırısına pabuç bı-
rakmadı:

«Kem söz, kem niyet sahibine aittir. Elin hatırı için ben ne oğlumu inkâr ederim, ne de gelini mi.. Madem onlar birbirlerini beğenmişler, almışlar, başımın üstünde yerleri var. Biz anamızdan böyle görmüşüz evlât. Hanayımızın kapıları her tanrının kuluna açıktı. Vlah çingenesi de gelip otururdu soframıza, hacısı hocası da.. Karnımda taşıdığım, emzirip büyüttüğüm ciğerparemle, nikâhına alınağa lâyıık gördüğü karısına mı yasak koyacağım? Hay tövbe. Tanrım yazdıysa bozsun!»

Bana döndü:

«Hade koş, çağır Mustafa dayınları da gelsinler!» dedi kesin bir dille..

Zühre ninemin, Mustafa dayımgile arka çıkması beni öyle coşturmuştu ki, İsmayıl dayımın yanıt vermesini beklemeden:

«Şimdi nineciğim!» diyerek fırladım. İki dakika sonra Mustafa dayımlardayım. Dayım, istasyondan yeni dönmüştü. Ayaklarını sıcak su dolu leğene sokmuştu. Hatça yengem önünde diz çökmüş, ayaklarını uğuyordu.

«Dayıcığım! Zühre ninem selâm söyledi, yemeğe bekliyor sizi..»

Mustafa dayım yüzünü buruşturdu:

«Keyfim yok yeğen!» dedi, sesi kısık çıkıyordu. «Bak ayaklarımı sıcak suya soktum, terleyip açılayım diye.. Hade, git söyle! Bizi beklemesinler, misafirlerini de aç bekletmesinler..»

Dayımın boynuna sarılıp yakardım:

«N'olursun dayıcığım, gidelim bize!. Annem etli büryan, pekmezli ırmik helvası yaptı.»

«Bizim hissemizi saklasın annen.. İyi olursam yarın bir ara uğrar, yeriz.. Bak sırtım ter içinde... Sokağa çıkarsam sağlama kafayı vururum.»

Ben de direndim:

«Yengem arkana bez korsa üşümezsin dayıcığım. Ninem beni hep öyle korur. N'olur, bu

gece gidelim bize, gidelim de İsmayıl dayım öfkesinden çatlasın!»

Mustafa dayım, başını geri alarak dikkatle yüzüme baktı:

«İsmayıl dayın bizim gelmemizi istemedi mi?»

«İstemedi ya.. 'Kapıdan içeri sokmayacaksınız onları.' dedi. Hatça yengem için de kötü şeyler söyledi, ama dediklerinin çoğunu anlamadım. İsmayıl dayım seni hiç sevmiyor yenge!»

Önlüğüyle ellerini kurulayan yengem, yanağını okşadı:

«Biliyo'm tosunum! Heç sevmez o beni.. Emme ben de onu sevmiyo'm ki!»

Dayım sordu:

«Anam ne dedi, İsmayıl dayın böyle konuşunca?»

«Ne diyecek ki, bi güzel ağzının payını verdi, aslan Zühre ninem.. 'Biz kapımızı Vlah çingenesine bile kapamamışız, ciğerparem Mustafa'mla nur yüzlü gelinime mi kapayacağım?' dedi, 'Koş çağır onları gelsinler' dedi, beni buraya yolladı.»

Hatça yengem duygulanmıştı, avucunun içiyile gözlerini kuruladı:

«Tanrım ona da cennet kapılarını açar, kıyamet gününde inşaallah!» dedi.

Bu kez Hatça yengeme doladım kollarımı:

«Bize gideceğiz dii mi Hatça yenge?»

Hatça yengem yanağını öptü:

«Bu gece biz gelmeye'ın size tosunum!» dedi, «Gelirsez öteki dayın dilini tutmaz, kötü bi lâf ede, 'Mustafa dayın da altında galmaz, derken iki kardaş, allah saklasın, birbirlerine girelle', iyisi mi, biz burda kala'm tosunum! Zöhre nene: 'Hastalanmış, yatmış. dersin. Biz yarın fırsat kolla', bir ara uğrarız size.. Gözel ananın. gözel yimeklerinden tadarız eğer galmışsa..»

Direnmem boşunaydı. Çaresiz yalnız döndüm eve..

Kardeşiyle bir sofrada buluşmağa razı olmadığından İsmayıl dayım karısını, çocuklarını alarak gitmişti. Aç kalmasınlar diye annem, hazırladığı yiyeceklerden, bakır sefertaslarını doldurmuş, Naziye'nin eline vermişti. Onlar girdince Zühre ninem, çok kederli olduğu zamanlarda yaptığı gibi nafile namaza durmuştu. Geldiğimi duyunca selâm verip namazını bozdu:

«Gelmiyorlar mı?» diye sordu.

«Gelmiyorlar nineciğim. Mustafa dayım hasta dönmüş eve.. Bu gece gelemeyecekler, ama yarın uğrayacaklar..» dedim.

Birden çocuk gibi ağlıyarak seccadeye yumuldu Zühre ninem:

«E bre İsmayıl! Birşeycik demem, allahından bulasın! Kardaşçağızının da, karıcığının da kaplerini kırdın, hepimize yemeği zehir ettin bu gece.. Dilerim allahtan, yaşadıkça sana da ağız tadı bildirmesin!» diye ilendi.

O geceki kaçışından sonra İsmayıl dayımın bir daha bize hiç gelmeyeceğini sanıp sevinmiştim. Oysa iki gün geçmeden damladı. Annesinin elini öperek bağışlanmasını diledi, sonra Mustafa dayımdan eski alacağıyla birlikte beş altın vermesini istedi.

Zühre ninem, düşüncesini dan dan söyleyen bir kadındı. Bu kez de öyle yaptı:

«Bre açgözlü çingene! Meğer sen benim kırılan gönlümü almak için değil, altıncıklarımı talan etmek için gelmişsin buraya!» dedi.

İsmayıl dayım, yılışarak sarılıp öptü annesini:

«Bu parayı ödünç olarak istiyorum senden. anacığım! Pazarcılık yapacağım. Köylerden yumurta, peynir, yağ toplayıp buradaki pazarlarda satacğım billahilazım.»

Ninem, oğlunun kollarından kurtulmağa çalışarak:

«Çok dinlemişim bunları senden..» dedi. «Maymun gözünü açtı. Mustafa'nın üç altın borcun-

dan başka para koparamazsın benden..»

İsmayıl dayım, çok yakardıysa da, ninemi yumuşatamadı. Çaresiz üç altına razı oldu. Ninem, eteğini toplayıp uzun donlarının uçkurunu buldu. Önceden üç altını oraya düğümlemişti.

«Al!» dedi, «Görüp göreciğin bu son paradır benden. O şınlak, aç gözlerini torak doyurur inşaallah!»

Paraları alınca İsmayıl dayım, hemen izin isteyip gitti. Köylerde ve pazar yerlerinde alışveriş yapma bahanesiyle kış bastırasıyla, bir daha evimize hiç uğramadı. Bizde Mustafa dayımgille karşılaşmaktan korkuyor olmalıydı. Oysa Mustafa dayımlar da sık gelmiyorlardı artık evimize. Hatça yengem, hamileliğini bahane ediyor:

«Aşerme öğürmelerimle gönlünüzü aktartır. keyfinizi kaçırırım, hanım ana, az'cık düzeleyim hele!» diyordu. Zühre ninemse, onun İsmayıl dayımın şerrinden bize gelmediğini söylüyordu:

«Saygılı gelinim benim! Kendi yüzünden bize söz gelmesini istemiyor fukara..»

Onlar gelmeseler de bazen ninemle, çoğu kez de yalnız olarak, hemen her gün Mustafa dayımgile gidiyordum. Aslında yalnız gitmeyi yeğliyordum, çünkü işini bitirince yengem beni karşısına alıyor, karnını okşayarak, doğacak yavrusu üzerinde tutkuyla konuşuyordu. Anlattıkları masal kadar tatlı geliyordu bana:

«Doğacak yavrum oğlansa, ya sana benzesin ya da Mustuva dayına.. İkinize birden benzerse daha da makbulüm. Kömür gibi kara, güleç gözleri senden, perçim perçim gür saçları da dayından alveriye, kötü mü olu', he tosunum? Yavrum doğduğunda, sen zabahları erkenden bize geli'n. Liyene ılık su doldururuz. İçine az'cık gülsuyu gatarız. Sabunu köpürtüp bi güzel yuvarız. Miskler gibi gokan yavrumu emrizip

doyurdum mu, salıncağına yatırırız. Sen ipini çeker, sallarsın, ben ninni söylerin yavrıma.. Aha şöyle:

Dandini dandini danalı bebek
Zıbını kundağı oyalı bebek
Şu gadan oldu doğalı bebek

Uyusun da büyüsün nenniii!»

Ninniye söylerken karnını okşardı, uyarmak ister gibi. Ninni bitince gene başlardı konuşmağa:

«Bak, eğer kızım olursa, onun benden başkasına benzemesini heç istemem. Biliyo'm, sen çok sevdiğin Zöhre ninene benzemesini iste'n. öyle değil mi? O da gençliğinde herhal çok güzelmiş. Anan da güzel bi hanım. Emme yoo.. Gızım benden başka kimseye benzemeyecek... Saçları benimki gibi kıvr kıvr olcek Gün furduğunda, yağ çalınmış gibi ışıyacak telleri.. Ona oyalı anteriler dik'cem... Pullarla süslü başlıklar keydir'cem... Bi gören, bi taha görmek istiyecek alma yanaklı, kiraz dudaklı, güvem göz-lü gızımı...»

Biran duralar, saçlarımı avucuyla dağıtırdı:

«Böyüyünce onu sene nikahlıy'cem.. Dama-dım olmak iste'n, değil mi?»

Hevesle boynuna sarılırdım:

«Elbet isterim yengeciğim!» derdim.

O da:

«İyl!» derdi, «Aranızda altı, bilemedin yedi yaş fark ol'cek... Tam da birbirinizin dengisiniz hani... Er gısmı, garı gısmından altı, bilemedin yedi yaş büyük ol'cek. Gızımı alırsan bene yenge demiy'cen, ana diy'cen. öyle değil mi? Helbet ya... Yavrım bir'ken, iki ol'cek. Gızım da siz gibi güzel kızanlar doğur'cek... Emme torunlarımı ben bakıp böyüt'cem, ha... Size on-narı salt oğşayıp sevmek düş'cek...»

Hatça yengem, kızının kendisinden başkasına benzemesini istemezdi ya, iş bahtına gelince

«Yaniya, dul karının aylıklı arabcısı mı olacağız bacanak?» diye sordu dayım, hoşnutsuzluk sezilen bir deyişle...

Mestan ağanın kaşları çatıldı:

«O ne biçim bir sözdür, kopuk kardaşım?» dedi, «Sen gibi saydığım bir yiğidi, eksik eteğin birine kul edeceğimi nasıl getirirsin aklına? Hiç kimsenin Tanrıdan başkasına kulluk etmesine rızam yoktur benim... Arabayı kiralaycağız sana.»

«Kiralayacak mısınız?»

«Kiralaycağız ya.. Her hafta onlara bir geçim parası ayıracaksın kazancından. Üst yanı senin olacak...»

Dayım, tırnağını kemirdi:

«Bir arabyla iki ev geçindireceğiz, desene!»

«Yoo!..» diye itiraz etti Mestan ağa, «Bir koyundan iki post çıkmayacağını biliriz evvel Allah... O garipler, aza kanat ederler. Elverirki çeşmenin suyu kesilmesin. Benim hesabıma göre arabanın dört tekerinden biri onlar için, üçü senin için dönecek. Böyle olmasa hayvanların yemini arpasını nasıl denkleştirirsin? Ama bak! Arabanı koyacak han, atları barındırack ahır da düşünmeyeceksin. Satılmış ağa'nın avlusunu da, ahırını da bedavaya kullanacaksın. Buraya çok yakın evleri, iki sokak ötede... Ee? Bu kısmete ne diyorsun?»

Mustafa dayım, omuzlarını kaldırdı:

«Ne diyeyim bre bacanak? Madem sen böyle münasip görmüşsün, hay hay! Kiralarız rahmetli kopuğun arabasını... Canla başla çalışıp evvel allah onları aç, açıkta bırakmayız. Tanrım vücut sağlığı verir de, utandırmaz bizi dosta düşmana karşı inşaallah!» Birşey hatırlamış gibi toparlandı: «Ha, bak Mestan ağa! Rahmetlinin oğlu, eli kırbaç tutacak yaşa geldi mi, bir gün bile geçirmeden arabayı çekerim altına...»

«Zahmet olacak size yenge!» dedi, «Biz arabacı milleti soğuğa da, sıcağa da alışkınız ya, şekeri bolca bir ıhlamuru, şu savaş yıllarında kolay kolay reddedemem.» Mestan ağa, mindere yöneldiğinde yerdeki para kümelerini gördü: «Salep satarak topladığın paralar mı bunlar? Güğümüne hammallık ettiğin yetmezmiş gibi, bir de para hammallığı mı yapıyor bu tellak peştamalı sana? Şimdi daha da acıdım yorulmana.»

İki meslektaş, mindere karşılıklı oturduklarında yengem, ıhlamurları koşturdu. Biz de yengemle yerdeki para kümelerinin çevresinde oturup ıhlamurlarımızı karıştırarak, Mestan ağanın ağzına diktik gözlerimizi. Mestan ağanın kötölemesi yüzünden para kümelerinden soğumuştum.

Tüyübozuk'un babası, ıhlamurundan höpürtülü yudumlar alıp hikmetler savurarak, dayımın önüne çıkan olasılığı açıkladı: İki gün önce bir arabacı arkadaşları dünyasını değiştirmişti. Çanakkale'den oğlunun künyesi geldiğinde içip körkütük serhoş olduğundan mı Satılmış ağa Porsuk'a yuvarlanmıştı. Yoksa evlat acısına dayanamayıp ölümün kucağına atıldığından mı, orsını Tanrıdan başk bilen yoktu. İyi bilinen bir şey vrsa, o da kırkbeş yaşlarında bir eksik etek'le yedi yaşlarında bir oğlanın ortada kaldıklarıydı. Mestan ağa'yla arabacı Satılmış, çocukluk arkadaşı imişler. Birlikte büyümüşler, birlikte meslek tutmuşlar. Her zaman kardeş gibi kollarlarmış birbirlerini. Şimdi dul karısıyla yetimini korumak ta ona düşermiş. Düşünmüş: Arabayı satıp onlara geçim parası yapsa, bir zaman için iyi, ama sonrası yok, hazıra dağlar dayanmaz. Hele bu savaş yıllarının pahalılığın... Arabayı satmasa, o da olmaz. Kendisi iki arabayı birden nasıl çalıştırsın? O zaman dayım gelmiş aklına. Arabayı dayım kullanmalıymış.

önünde tellak peştamalı, seni kent içinde salep güğümünü dolaştırır gördükçe arabacılık hay-siyetim ikiparalık oluyordu, zıvanadan çıkıyordum. Eh şükür, Tanrının gönderdiği kismeti tepmezsen, gayri hamam önlerinde tarçın zencefil koklayıp hapçirmaktan kurtulursun. nice zamandır hasret kaldığın kancık beygir ossu-ruğuna ve de fışkı kokusuna kavuşursun!»

Mustafa dayım, o ünlü kahkahalarından birini attıktan sonra, gözleri parıldayarak Mestan ağa'nın ellerine sarıldı.

«Amman bre Mestan ağac'ım, sahi mi sülersin? Bir arabacılık işi mi bulmuşsun kopuk kardaşına?»

Mestan ağa, eldivenlerini gocuğunun ceplerine yerleştirirken başıyla doğruladı:

«Elbette sahi...» dedi, «Biz arabacı milleti yalanı salt müşterilere söyleriz. Eğer salep güğümü taşıyan ellerin dizgin kullanmasını unutmamışsa, beş para harcamadan, yepyeni bir arabanın sahibi olup kopuk kardaşların arasına katılabilirsin!»

Mustafa dayım, şaşkınlığından ne yanı ve-receğini bilemedi.

Dayımın yeniden mesleğine dönebilmesi olasılığı, yengemi de heyecanlandırmıştı. Kocasının: 'Salep sütlüüü!' diye bağırarak çarşı pazar dolaşıp eve yorgun dönmesinden o da hoşnut değildi. Bu nedenle dayım yanıt vermeyince, konuksever bir evhanımlığı içtenliğiyle sözü aldı:

«Şöyle mindere buyurun Mestan ağa!» dedi, «Niye ayakta dinelip duruyo'nuz, ırahat oturup ırahat gonuşmak varkana? Kürkünüzü de soyunun! İçerisi sıcak... Bi kupa demli ıhlamur vere'm de, canınız ısınsın! Kardan yüzünüz pancara dönmüş..»

Mestan ağa, gocuğunu çıkarıp yengeme verdi:

kırlıkları, ikilikleri, çeyrekleri; nikel metelikleri, yirmilikleri, kırlıkları ayrı kümelerde biriktirmek, sonra onar, yirmişer sayıp kağıda sararak fişenk yapmak çok tatlı bir oyun gibi gelirdi bana..

Dayı-yeğen, sevinçle çöktük para yığınının başına... Bir oyun coşkusuyla dayım, paralarından birini iki avucu içinde saklayarak sordu:

«Yazı mı, tura mı?»

«Yazı...»

Dayım, parayı yere attı. Sevinçle ellerimi çırp-tım:

«Yazı geldi, ben kazandım..»

«Öyleyse hangi paraları fişenk yapmak istediğini söyle, yeğen!»

«Gümüşleri elbet..»

«Ama dikkat et, bu kez gümüşler nikellerden çok daha az... Bahsi ben kazanırım sonra.

«Bekle kazanırsın!. Bir avuç gümüş parayla aldığını, bir kese nikel parayla alabilir misin çarşıdan? Bahsi ben kazandım gitti...»

Birbirimize nispet vererek bozuk paraların yarısını ayırmamıştık ki, sokak kapısı önünde bir arabanın durduğunu, arkasından tokmağın dövüldüğünü duyduk. Ben fırlayıp kapıyı açtım. Gelen, gocuğu yün atkısıyla arabacı Mestan ağaydı.

«Dayın evde mi?»

«Evde, Mestan amca... Buyur!» diyerek yol gösterdim.

Dayım sevinçle karşıladı arabacıyı:

«Hoş gelmişsin bre kardaş!. Bir hayır rüzgarı mı atmıştır seni bizim fakirhaneye, böyle kışta kıyamette?»

Yüzü soğuktan kızarmış olan Mestan ağa:

«Elbette hayır rüzgarı atacak, şer rüzgarının aramızda işi ne?» dedi, örgü yün eldivenlerini çıkarıp atkısını çözerek, «Ne yalan söyleyeyim,

SALEPCİ DAYIM ARABACI OLUYOR

— 1 —

Mustafa dayım, anasına verdiği sözü tutarak beni salep satınağa götürmüyorsa da, bazı Cuma geceleri (*) tarikat toplantılarına giderken, sarıp sarmalayıp beni de yanına alıyordu. Aslında Mustafa dayım sofı bir adam değildi. Cuma günleri bile pek seyrek olarak giderdi camie... Ama tarikat toplantılarını hiç kaçırmazdı. Özellikle Alikoç'un Tatar Mahallesi'ndeki Rufai tekkesi, en sevdiği yerlerden biriydi. Sanıyorum ki, Rufai dervişlerinin şişli, topuzlu gösterileri, Alikoç'un cam bardakları, şişeleri katırdatarak yemesi, benim kadar onu da eğlendiriyordu.

Bazı geceler tuluat kumpanyalarının oyunlarına ya da Karagöz'e giderdik. Oyuncuların nüktelerine, Karagöz'ün tekerlemelerine dayım, gözleri yaşarasıya gülerdi. Öyle gümbürtülü kahkahalar atardı ki, salondaki tüm gülüşleri bastırırdı. Seyircilerin bir bölümü oyuna değil, onun kahkahasına kapılarak gülerlerdi.

İlk karın düştüğü bir Cuma gecesi, Rufai tekkesinde ayin olmasına karşın evde kaldık. Hasta düşerim korkusuyla yengem gitmemize engel oldu. Canımız sıkılmasın diye, bir hafta içinde deri torbada birikmiş madensel paraları ortaya dökerek, cins cins ayırıp fişenk yapmamızı önerdi. Şıkır şıkır parayla oynayarak gümüş

(*) Perşembe günü akşamı.

tafa nın sevgili karısısın... Karnında taşıdığın da onun dölü... Sen de, yavrum da bana uğur getirdiniz. Bak her gün torba torba para taşıyorum evimize... İlk yaz'a değin bir araba parası biriktirmiş oluruz inşaallah! Arabayı aldık mı, dokunma keyfimize... Gayri ahır olan bahçeli bir Tatar evine taşınırız. Çiçek yetiştirmen için sırlı saksılar alırım sana...»

Yengem, kendini Mustafa dayımın tatlı hayallerine kaptırmıştı. Bakışlarını uzaklardan aldı.

«Bi de kümes isterim, bahçanın obir ucunda.» dedi, «Tavuk, hindi, kaz yetiştir'cem... Cins tavuklarım, güççük yavrımıza her gün taze yımırta doğur'cekle', ona yidirem diye...»

Mustafa dayım, karısının çenesini tutup kaldırdı:

«Tamam, koskoca bir kümes te yaparım sana, her istediğini de alırım, ama bir daha eski günleri anmayacaksın, oldu mu?»

«Oldu...» dedi yengem, bir süre dayımın bıyıklarını yukarıya doğru burdu:

«Emme başkasına söz geçiremem ki... Ben unutsam, onlar unutturmazlar.. En başta ağan.. Nerdeyse davul dövdürüp dellal bağırtacak şerherde... Onun kötölemesi yüzünden evimize gelip gidenlerin de ayağı kesildi.»

Mustafa dayım, üzgün bir yüzle, karısını kollarından uzaklaştırarak doğruldu:

«Sen ziyaretlerine karşılık vermezsen, elbette onlar da keserler ayaklarını..»

Hatça yengem, çaresizlikle ellerini uğuşturdu:

«Karşılık veremedim, veremiyo'm işte... Bi gün yüzüme gapıyı çarpacakla' diye ödüm kopuyo'... Çok sevdiğim hanım anamın evine gitmeğe bilem içim elvermeyo' Benim yüzümden biri, dul bacına söz değdiriye, n'e derin? Ölssem taha iyi...»

derdiğin! Karnımdakini yitirtmek mi muradın? Onsuz zenginliği neylerin ben?» diyordu nazlı nazlı...

Dayım, karısını döndürmekten vazgeçiyor, onu götürüp mindere oturtuyor, karnını sevecenlikle okşayarak:

«Holan hergele!» diye sesleniyordu görünmez yavrusuna,» Ananın karnına düştüğün günden kismetimiz açıldı, para yağıyor üstümüze... Yoksa sen de Ismayıl amcan gibi, paracanlısı biri mi olacaksın, ha?» Sonra Hatça yengemi yanağından öperek müjdeliyordu:

«Oğlum için bugün ceviz ağacından bir beşik ısmarladım doğramacıya.. Sana da güllü bir fistanlık aldım. Bakalım beğenecek misin?»

Karısının yanıtını beklemeden fırlıyor, salep sehpasının alt gözünden bir paket çıkarıyor, dürülü kağıdı yırtıyor, güllü basmayı kendi omuzundan aşağıya salıp gösteriyordu:

«Nasıl, beğendin mi Hatça?»

Hatça yengem, yüzü parıldayarak bakıyor basmaya, gözlerinde muzip bir gülümseme:

«Beğenmesine beğendim, eysik olma ya, kaç endezeymiş bu basma?»

«Şey, altı arşın...»

«Öyleysem ikimize de yeter... Doğumdan sonra bi örnek dikininiriz gızımla..»

Mustafa dayım, gelip karısını basmayla sararak kucakladı:

«Demek ilk kızanının oğlan olmasını istemiyorsun. İlle de kız olacak, öyle mi?»

Hatça yengem, dayımın saçlarını okşadı:

«Küsme öyle!» dedi, «Karnımda oynayanın kız olacağı doğuyo' içime, nedeyin? Rabbim bilir a. geçmiş günleri anımsadıkça yüreğimi bi korku kaplıyo' Gızım olmasını heç istemiyo'm.»

Mustafa dayım, karısını göğsünde sıktı:

«Unut artık o günleri, Hatçe!. Korkulu bir düştü o, geçti. Sen bugüne bugün Salepçi Mus-

durulardı, yüzü gamla kararardı:

«Yo, yooo! Rabbim bahtını benimkine benzetmeye gızımın, istemen! Onun da ben gibi eteğine çamır, alnına kara çalınmamalı..» der, uzun uzun ağlamış ta, yeni durulmuş gibi, derin derin iç çekerdi.

Boynuna sarılıp:

«Ama baksana yengeciğim, senin ne eteğinde çamur var, ne de alnına kara çalınmış... Zühre ninemın dediği gibi nur yüzlüsün sen yengeciğim!» diye itiraz ettiğimde, tatlı tatlı gülümseyerek beni kollarına alırdı:

«Mustuva dayın yuyup çitiledi de, şükür Tanrıma, şinci temizlendim, yoğsam tümünden bataklık içinde debelenip boğulacağ'dım.»

— 6 —

Soğuklar bastırınca bir daha dayımla salep satmağa çıkamadım. Zühre ninem:

«Bu soğuklarda yetimimi sokak sokak dolaştırır da hasta edersen, kıyametecek bağışlamam seni Muto, bilesin!» dediğinden, tüm yakarlarıma karşın beni birlikte salep satmağa götürmüyordu dayım.

«İştihanı İlkyaz'a sakla, yeğen! O zaman daha büyümüş olcaksın! Hele şimdi evde otur, iyi besle cancağızını da, çalışnağa gücün olsun,» diyordu.

Sıcaksular'da, İstasyon'da günde üç-dört güğüm salep sattığı oluyordu dayımın. Akşamları bir çanta kağıt, bir torba gümüş ve nikel parayla dönüyordu eve. Kapıdan içeri girince Hatça yengemi sevgiyle kucaklayıp kaldırıyor, bir eliyle para torbasını şingirdatarak:

«Zengin oluyoruz Hatçe, zengin!. Şu paralara bak!» diyordu. Hatça yengem, sırtını şamarlayarak kocasını yalandan azarlıyor:

«De, yetti odanın içinde beni savurup dön-

Mestan ağa, içten gelen bir coşkuyla sarıldı Mustafa dayıma:

«Ben söylemeden bunu diyeceğini biliyordum kopuk kardaş! Günü geldiğinde ona arabacılığın tüm hünerlerin belleteceğinden kuşum yoktur..»

— 2 —

Böylece Mustafa dayım, Mestan ağanın deyişiyle, tellak peştamalını soyunup yeniden arabacı gocuğunu geçirmiş oldu sırtına. Bizimkiler, ne koşulla olursa olsun, dayımın bir araba sahibi olmasına pek sevinmişlerdi:

«Oh, şükür Tanrım! O koca salep güğümünü akşamacek sırtında taşımaktan kurtuldu evlatçığım.» diye bayram ediyordu Zühre ninem. Oysa belli bir işi olmayan İsmayıl dayım, kardeşinin bir araba sahibi olmasını çekemiyordu. Kıs kançlığından ona arabayı Mestan ağanın sağladığına da inanmıyordu. Faytonu mutlaka Zühre ninem satın almıştı Mustafa dayıma... Kiraladı, demeleri aldatmacaydı. Evlerinde konuk kaldığım günler, beni bu yönden sorguya çekerti. İsmayıl dayım:

«Payton alsın, diye kaç altın verdi ninen, Mustafa dayına?»

Ters ters bakardım:

«Fayton için hiç para vermedi ninem, Mustafa dayıma..»

«Vermiştir, vermiştir, saklama! Koca arabayı başka nasıl alırdı Muto?»

«Mustafa dayım arabayı satın almadı ki, kiraladı...»

İsmayıl dayım, ağzımdan istediği yanıtı alamayınca kızardı:

«Sen de aynı kabağa osuruyorsun, ama ben yutmam! Paytonu Muto'ya ananın satın aldığına kalıbımı basarım. Benden yirmi meçidiyeyi

esirger, ama sevgili Muto'sun? keseyle altın fed olsun!..»

Bu savından onu kimse döndüremezdi.

Mustafa dayıma arabacılık çok yaraşıyordu. Araba üstünde oturması, kırbaç tutuşu, dizgin kullanışı kimseninkine benzemezdi, fiyakalıydı. Dili-damağı arasından deeh! anlamına çıkardığı seslere, ortasında mavi püskül bulunan kırbacı patlangaç gibi şaklatışına bayılıyordum. Her zaman sağ kaşı üstüne eğilmiş tüylü bir kalpak giyerdi başına. Kulağı üstünde de mutlaka bir mevsim çiçeği bulunurdu. Sırtına, kuzu postu astarlı, yakası tavşan derisiyle kaplanmış çok gösterişli bir gocuk giyerdi. Kışında kalın şayaktan bir külot pantolon, ayağında geniş konçlu, altı kabaralı sağlam bir çizme vardı.

Dayım atlarını, arabsını da ihmal etmezdi. Atlarının koşumları iri boncuklar, çingiraklarla süslüydü. Hayvanların yeleleri tertemiz taranmış, birer yanlarında sarı-kırmızı kurdeler bağlanıp sallandırılmıştı. Tırıs kalktıkları zaman çingiraklar gidişe ayak tutar, yelelerle kurdeler bu ritme uyumlu biçimde uçuşurdu. Arabası da titiz bir zevkin izlerini yansıtırdı. Arabanın geniş körüğü boyanıp parlatılmıştı. Fernelerin pirinçten olan bölümleri altın gibi ışıyordu. Her akşam yıkandığından tekerleklerin boyalı nakışları tertemiz görünürdü. Arabanın iç bölümü de ufak aynalar ve yapma çiçeklerle süslüydü. Bu nedenle Mustafa dayımın arabasına binmeğe canatardım.

Dayım, öğleleri eve yemeğe giderken bize uğrardı. Annesinin elini, bacısıyla benim yanaklarımızı öperdi, sonra gocuğunun ceplerinden paketler çıkarıp bize dağıtırdı: Zühre nineme koz helvası, anneme kavrulmuş iç fındık, bana fıstıklı akide şekerleri verirdi. Şekerin birini hemen ağzıma atardım. Zühre ninemle annem, yemeğe kalması için dayıma çok yakarırlarsa da:

«Bu gün Hatça bekliyor beni.. Başka zaman kalırım!» diyerek onları kırmadan çağırıcıyı reddederdi, sonra beni yakalayıp birkaç kez havaya hoplatır:

«Biliyor musun? Hatça yengen seni de yemeğe bekliyor,» derdi. Sevinçle boynuna sarılırdım. Ninem, beni zaptedemeyeceğini bildiğinden bu öneriye pek karşı çıkmazdı, ama kaşla göz arasında, pamuklu hırkamı sırtıma geçirirdi. Ninem, arabada dayımın yanında oturmama izin vermediğinden faytonun kanapesine yerleşirdim. Ne ki, sokağı dönünce dayım, faytonu durdurur, beni yanına oturturdu. Dizginleri ikimiz birden tutardık. Dayım:

«Hade yavrum!» diyerek kırbacı şaklatırken ben dizginleri sallar, dilimle damağım arasından cak cak! haydama sesleri çıkarmağa çalışarak ona yardımcı olurdum.

Zincirlikuyu caddesinde oynayan çocuklar, geldiğimizi gördüklerinde koşarak yolumuzu keserlerdi. Dayım arabayı durdururdu:

«Pinin bakalım çocuklar! Ama koltukları kirletmek yok! Hele fenerlere, aynalara el sürerseniz, ensenizde kırbaç gibi şaklar bu beş kardeş» diye elini göstererek onlara gözdağı çekerti. Herkes arabay doluşunca da sorardı:

«Hangi marşı söyleyeceğiz?»

Her kafadan bir ses çıkardı. Gene kararı o verirdi:

«İzci marşını söyleyeceğiz!»

Dayım, kırbacını şaklatıp: «Hade yavrum! Deeh!» diyerek hem atları hem bizi harekete getirirdi, hayvanlar arabaya asılırken biz de marşa başlardık: «Eskişehir'in karıman izcileri! (*)»

Ben marşın sözcüklerini bilmediğimden, kula-

(*) Çoğunluğu göçmen çocuğu olduğundan KAH-RAMAN sözcüğünü böyle söylerlerdi.

ğıma yansıdığı gibi söyledim, *karimanicileri* derdim örneğin.

Zincirlikuyu caddesiyle İstasyon caddesi kavşağında marşla birlikte çocukların araba safası da biterdi. Dayım gemlere asılır:

«Haden bakalım, yandı paralar! Dökülün arabadan!» derdi, mahalle arkadaşlarım güle oynaya dağılırlardı.

Bazen evin yoluna sapacağımız sıra, karşıdan biri: 'Arabacı, arabacını!» diye seslenirdi. Dayım gene gemlere asılırdı:

«Ne dersin? Bu müşteriye alalım mı arabaya?»

Birlikte müşteri taşıyacağız diye yüreğim balon olur, beni gökyüzüne uçururdu:

«Alalım dayıcığım!»

«Bu müşteri ne yana gidecek dersin?»

«Ben, İstasyon'a gidecek, derim!»

«Ben de, Tahılpazarı yönüne gidecek, derim.» Küçük parmağını uzatırdı: «Bahse giriyor muyuz?»

«Giriyoruz dayıcığım.»

«Sen kazanırsan *kırlık* senin! Ya ben kazanırsam?»

«Cebimdeki kırlıklardan biri senin olur.»

Kaşla göz arasında bahis tutuşmamız biterdi. Dayım arabayı müşterinin yanında durdururdu:

«Nereye götüreceğiz hemşehrim?»

«İstasyon'a!»

Müşteri arabaya yerleşirken dayım, sırtımı şamarlardı:

«Çok igballısın yeğen!» derdi, kırlığı da avucuma sıkıştırırdı.

İstasyon dönüşü çoğunlukla boş olurdu arabamız, çünkü müşteri almak için sıraya girmemiz gerekirdi. Dayım, beni eğlendirmek için yol boyunca arabacılık öyküleri anlatırdı:

«Küpürlü'de bir gece Pırserek mahallesine müşteri götürmüştüm, geri dönüyordum. Gök-

yüzü zifir gibi karanlıktı. Bulutlar yere inmişti sanki. Fenerlerin ışıkları önümüzü güçlükle aydınlatıyordu. Vardar köprüsüne vardığımızda hayvanlar zıng! diye durdular. Mavimtırak bir ışık kaplamıştı birden köprüyü... Omuzlarıma da ağır bir yük binmişti sanki... Hayvanlar da bu ağırlığın altındaydılar. Her yanlarından ter, duman fışkırıyordu.' Geceyarısından sonra köprüden geçme! Vardar cadısı hayvanları çatlatır zare.' derlerdi arabacılar, ama kulak asmazdım. Korkuyla, bildiğim tek mil duaları okur. üflerim, ama nafile... Sabahı ettim. Hayvanlardan birini çatlatmıştı cadı o gece..»

Eve vardığımızda yengem, mutlu bir gülcükle, kapıdan karşılardı bizi.. Dayım, yengeme getirdiği çerez paketini ona benim vermemi isterdi. Arabadan atlayıp yengeme koşardım:

«Bunu dayım sana almış yengeciğim, buyur!» derdim.

Yengem paketi alıp yanağımı öperdi:

«Sene bi'sey almamış mı dayın?»

Kasılırdım:

«Almaz olur mu? Bana da fıstıklı akide şekeri almış... Baak!» diye ağzının bir yanında tutup emdiğim şekeri, dilimin üzerine alıp gösterirdim. Bir elimle de cebimi tokatlardım:

«Burada daha bir kulah şekerim var. Bir tane vereyim mi ağzına?»

Yengem, başını geri çekerti:

«Şinci kalsın tosunum! Hele önce yemeğimizi yiye'm bi...»

Biz bunları konuşasıya dayım, koşumları çıkarıp hayvanların torbalarını başlarına geçirir, üstlerine örtülerini örterek yanımıza gelirdi. İki koluyla sarıp bizi içeri sokardı. Ama kapı örtülür örtülmez yengem, dayımın kolundan sıyrılıp koşar, leğenle içinde ılık su bulunan güğümü getirirdi. Dayımın gocuğunu, çizmelerini çıkarmasına yardım ettikten sonra eline su dö-

kerdi. Dayım, elini yüzünü güzelce sabunlayıp yuyunca yengem, soba yanında asılı duran ılık havluyu alır getirirdi. Dayım havluyla kurulanırken karısı güğümü leğeni alıp gitmeğe davranırsa buna izin vermez, bir eliyle onu omuzundan yakalayıp kucağında sıkar, yanağını öperdi.

Sofrayı her zaman kurulmuş bulurduk. Üzerinde cami resimleri, yazılar bulunan tahtakâşıklar siniye dizilmiş, yanına dürülü peşkirler konmuş olurdu. Dayım, keyifli sesler çıkararak şilteye çöker, beni de yanına oturturdu. Yengem, dumanı tüten, üzerine kırmızı büberli yağ haşlanmış tarhana kasesini önümüze sürer, sonra kendisi de karnını tutarak besmeleyle karşımızdaki şilteye yerleşirdi. Yemeğe başlama onuru dayıma aitti. Ne ki, dua etmeyi unutup kaşığa davranacak olsa yengem, elini tutar, bir şey söylemeden kocasının yüzüne bakardı. Dayım, gülümseyerek başını sallar, sonra kaşığını bırakıp avuçlarını yukarı kaldırarak yengemin bellettiği duayı okurdu:

«Yemeğimiz arı, suyumuz duru, hamdolsun sana yüce Tanrı!»

Dua bitince dayım, gene kaşığına yapışır, besmele çekerek kaseye daldırırdı:

«Hade yeğen, geri kalmak yok!» derdi.

O darlık savaş günlerinde sofradan tek kap yemekle kalktığımızı hiç anımsamıyorum. Çorbanın ardından ya fasulye-pilav, ya etli patates, ya tavuk yahnisi ya da soğanlı sucuk üzerine kırılmış yumurta yerdik. Ağzımızı tadlandırmak için yengem sofraya son olarak küçük bir tabak içinde reçel, tahan pekmez ya da helva getirirdi. 'Yarabbi şükür!' diyerek sofradan ilkin dayım kalkardı. Ellerimizi, ağzımızı yıkamadan mindere oturamazdık. Çoğunlukla benim yüzümü, ellerimi, sabunlu bezle yengem silerdi.

Yemekten sonra dayımın kahveyle birlikte çu-

buk tttrmek diydi. Ama kahvesini bitirir bitirmez fırlar, kalkardı:

«Filcan soğumadan kaçıyorum diye kusuruma bakmazsın, değil mi Hatça?» diyerek çenesini okşardı karısının.

Yengem, dayımın elini alır, öperdi:

«Hayvanların soğukta dinelip hastalanacaklarından korktuğunu bilmesem, böyle tez kalkmandan alınırdım elbet... Hadi, Tanrı koluna, diline güç, kesene bereket ve'sin!» diyerek kocasını uğurlardı. Dayım çizmelerini giyerken başında dikilip onu seyrederdim. Bana sorardı:

«Sen gelmiyor musun yeğen?»

«Gelmiyorum dayı!. Yengemle kalacağım. Onu yalnız bırakmak istemiyorum.» Bu yanıtın yengemi, kendisine dünyalar verilmiş gibi sevindirdiğini bilirdim. Sarılıp beni öperdi:

«Yengesinin bi denesi... Saygılı, yiğit tosunum benim!» derdi.

Dayım, beni eve teslim etmek isteğıyle bir kez daha sorardı:

«İyi ama, nenen merak etmeyecek mi seni?»

«Merak ederse, yeldirmesini giyer, beni almağa gelir dayıcığım, sen tasalanma!»

Dayım gidince sofrayı yengemle güle oynaya kaldırırdık. Bulaşığı yıkarken doğduğu memleketin özlem dolu türkülerinden söylerdi:

«Duman sandım şalvarının izini

Ayda birkez görebilsem yüzünü

Beri gel yarım

Keklik kebanını yiyen doymasın

Beni yardan ayıranlar onmasın.»

Trk söylerken gözlerinin yaşardığını, burnunu çekişinden anlardım. İşimizi bitirip mindere oturduğumuzda korkarak sorardım:

«Trk söylerken niye... (ağlıyorsun diyemez, kekelerdim)... niye gözlerinden yaş geliyor yengeciğim?»

«Böyle dokanaklıt ürküler çığıranda gözyaşımı tutameyyo'm işte, n'edeyin?» derdi, «Çocukluğumun tatlı-acı günlerini hatırlıyo'm. Yazları Bozdağ'a çıktığımızda gözel anam, göle karşı oturur, beni kucağına alır, bu türkülerden çığırırdı... Sonraları efeler bubamı öldürdüler. Anacığım her gün ağıtlar, yanık türküler söyler, ağlardı. Zavalıcık ağlaya ağlaya tükendi erkenden, kara toprağa girdi, şu koca dünyada beni yapıalnız kodu da gitti.»

Böyle acılı anılarla yüzümün karardığını görünce toparlanırdı:

«Şinci bu firekli söyleşiyi bırakam da, seninle bi oyun oynaya'm, he ne diyo'n?»

Yüzüm o saat coşkuyla aydınlanırdı:

«He, oynayalım yengeciğim!»

Minderden kalkardık:

«Körebe'ye ne diyo'n?»

Ellerimi çırpardım:

«Evet evet, körebe oynayalım!»

«Ebe kim ol-cek? En eyisi saya'm da, haksızlık olmasın, di'mi tosunum?»

«Evet, sayalım yengeciğim!»

«Öyleyse sen say!»

«Yoo.. ben salt *oncam*'ı biliyorum. Çok kısa benimki... Sen say yengeciğim! Seninki hem uzun, hem de masal tekerlemesi gibi güzel...»

Yengem, uysallıkla parmağını ağzına sokup :
'Ooovv!' dedikten sonra sayınağa başlardı:

Karga karga gak! dedi

Pin duvara bak dedi

Hacı nene kına döge'

Altın Paşa'yı seve'

Altın Paşa çardakta

Gümüş yüssk barmakta

Geti' gızı göre'm

Atlara pindire'm

Saraydan geçire'm

Sarayda gayfe gayna'

İçinde b       oyna'
Has etmek, pus etmek
Bi bozacık
Sen   k!»

Ne hikmetse hep ben çıkardım, yengem ebe olurdu. Bir yazınayla gözlerini bana ba  latırdı, güvence vermek için. Sonra kollarını   ne doğru uzatıp:

«Ba  leyo'z...» derdi, «Hadi ses ve' baka'm!..»

Kahkahalar atarak odanın içinde dört dönerdim, yanaklarım al al yanardı. Yengem beni tutmak için çaba harcar görünürdü. Onun da yanakları kızarırdı, ama sonunda yenilgiyi kabul-lenip gözlerinden yazmayı indirirdi:

«Sen kazandın tosunum! Pire gibisin ma  aal-lah! Büyüdüğünde sen de dayın gibi ele avuca sı  mıy'cen!» Y  z  m  n kızarıkl  ğını görür, be-ni mindere götürürdü. Yazınayla terimi silerken birden duraksardı:

«Ve' elini hele!» derdi, «  uraya bak! Nası', du-yuy'on mu? Haspam da körebe oynuyo'du her-hal bizimle... Belkim de dışarı   ıkına  a can atı-yo', sevdiklerinin yüzünü görmek için..»

«Belki de o daracık yerde oturmaktan bunal-mıştır. Artık karnına sı  amıyor olmalı...»

Yengem, birden toparlanırdı:

«Eyi hatırlattın tosunum! Gerilen karnıma a'cık badem ya  ı   ala'm da ırahatlasın bi denem!» Kalkar, küçük mavi şişeyi alıp gene eski yerine otururdu. Hırkasını çıkarır, entarisini, etekleri oyalı bürümcük gömleğini yukarı sıyıırırdı, ama aceleyle donunu, bacaklarını örtmeye çalışırdı, utanmış gibi.. Sonra avucuna şişeden badem ya  ı dökerek karnına sürerdi. İ  iresiye uzun uzun ovalardı. Bunu, karnı   atlamasın diye yaptığını bilmezdim. Sonraları ya   sürme i  ini ben üst-lendim, nişanlıma yardımcı olmak için.

Bir gün, yengemin bacakları arasında oturup gene böyle karnına badem ya  ı çalarken, b  -

yük dayımın hızı Naziye çıkageldi. Sokak kapısı aralıkmış, usulca içeri girmiş. Çoktandır onlara gitmediğimden beni alınağa gelmiş. Zühre ninem evde olmadığını, Mustafa dayımgile gittiğimi söylemiş, o da buraya gelmiş:

Naziye, Hatça yengemin çıplak karnına yağ çaldığını görünce pis pis güldü:

«Uzun zamandır bize neden gelmediğini merak ederdim, ama şimdi anladım. Hatice yengen varken elbet bizi aramazsın! Eee... oğlanları oyalamasını onun benden iyi bildiğine hiç kuşku yok,» deyip kapıyı çarparak çekti, gitti. Yengemin yanakları, şamar vurulmuş gibi kızarmıştı, gözlerinde yaşlar belirmişti.

Naziye eve vardığında kızgınlığından bir iki tabak kırmış, ağlamış. Babası: 'N' oluyor azgın kız? Gene kim oynattı kanını?' deyince patlamış: 'Kim olacak? Boynuzlu amcamın vesikalı karısı...' diye bağırarak avaz avaz, 'Gittim ki evde, çırılçıplak soyunmuş, oğlanlarla kırıştır mıyor mu? Kanım oynadı..' (Sonradan olup bitenlerde bu yalanın büyük etkisi olmuştur.)

ASKER KAÇAĞI DIYE

— 1 —

Aralık ayında çok nadir görülen güllük güneşlik bir gün, öğle yemeğinden sonra, işe giderken dayım beni evde bırakmadı:

«Her zaman böyle hava bulunmaz, yeğen... Gel, bugün seninle birlikte iş tutalım!» dedi.

«Tutalım dayıcığım!» dedim el çırparak. Yengemin yardımıyla giyindim, koşarak arabacı yerine tırmandım. Yan yana oturup dizginleri birlikte kullandık. Ermeni Kulübü önünden İstasyon'a bir yolcu aldık. Bir Ermeni tüccarmış, İstanbul'a gidecekmiş. Bavullarından büyüğünü dayım, ayaklarımızın altına yerleştirdi, küçüğünü içeriye koydu. Adam çok üzgün, çok sinirli görünüyordu. Dayım, arabayı İstasyon doğrultusunda sürerken, başını geri çevirerek müşterisine takıldı:

«N'oldu bre hemşerim? Karadeniz'de gemilerin mi battı? Neye bu kaa' tasalısın?»

Adamcağız derin bir soluk verdi, sonra Kayserili Ermeni ağzıyla:

«Tasalı olmaayım da, ka,n'edeyim? Canınızın, malınızın tehlikede olduğunu bilseniz, siz ne yapardınız, göbek mi atardınız?»

Dayım böyle bir yanıt beklemediğinden kalpğini geri atıp başını kaşdı:

«A be yavu, ne sülersin sen?» dedi, «Canınız neden tehlikede olsun? Kikiriğin, Fıransızın donanmaları geçemedi Çanakkale boğazından, geçemeyecek te... Hade, deyelim geçti, düşman İstanbul'a girdi... N'olacak? Kim sizin kılınıza do-

kunacak? Onlar da gâ... şey... Hıristiyan, siz de Hıristiyanısınız... Variken doğranacak koca bir ümmet-i Muhammet...»

Ermeni tüccar başını salladı:

«Korkumuz İngiliz, Fransız gâvurundan değil, müslüman kardaşlarımızdan...» dedi, «Bir zamandan beri her yerde bize düşman gözüyle bak'orlar, gizli gizli silahlandığımızdan söz ediyorlar... Sözüm ona biz Ermeniler fırsat gözleormuşuz, müslüman kardaşlarımızı arkadan vurmak için... Böyle deorlar... Gazetalar da yazoor.. Ka, olacak iştir bu? Kardaş kardaşı vurur? Tövbe vurmaz ya, düşmanlarımız kardaşı kardaşa düşürmek isteorlar, fitne çeviroorlar *iravıra* (*)»

Dayım, dişleri arasından bir tükürük fırlattı kaldırıma doğru:

«İlk kez duyarım bu söylentiği senden, ama canım sıkılmıştır şimdi benim de... Böyle sözler hayır getirmez... Bir kerek kuşku girdi mi araya, komşi komşıya bile düşman kesilir. Küpürli de gelmiştir bizim de başımıza. Yıllar yılı gül gibi geçindiğimiz Bulgar komşılarımızla kanlı bıçaklı olmuş idik. Allah kuru iftiradan saklasın, demişler.»

Bu sözlerden sonra İstasyon'a kadar sıkıntılı bir suskunluk egemen oldu ikisine de... İstasyon önünde dayım, arabadan atlayıp Ermeni müşterisinin bavullarını taşımasına yardım etti. Kapı önünde kucaklaşıp helallaştılar. Ermeni tüccar, İstasyon binasında kaybolasıya dayım ardından bakarak kafa salladı, sonra geldi çıktı yerine:

«Acıdım gavura.» dedi, «Korku girdi mi bir kerek adamın yüreğine, ne iş tutabilir, ne de rahat uyuyabilir. Hangi kodoşlar sokar insanların arasına kuşkuyu, korkuya, fitneyi bilmem ki...»

Faytonu bekleme yerinde sıraya soktuğumuz-

(*) İravıra: Vallahi.

da, arabacılardan biri, elinde defter tutan polise:

«İşte aradığın arabacı geldi. Köprülü'ü arabacı Musta'fendi bu kardaşıdır,» dedi.

Dayım, dizginleri bırakıp, kırbacı yerine sokarken sordu:

«Buyur hemşerim!. Niçin ararsın beni?»

Polis memuru, sıkıntılı bir yüzle:

«Hakkında bir ihbar var,» dedi, «Asker kaçağı'ymışsın... Şurdaki karakola götüreceğim seni...»

Dayım, hiç direnmedi, arabadan atladı:

«Bir kaçaklığımız yoktur, ama hay hay, gidelim hemşerim!» diyerek yürüdü, sonra bir şey anımsamış gibi Mestan ağaya döndü:

«Sen bir zahmet hayvanların yem torbalarını başlarına asıver, bacanak! Bizim yeğen ufaktır, beceremez bu işi...» dedi, az sonra geri döneceğinden emin bir kişi umursuzluğuyla yürüyüp gitti, polisin yanı sıra...

Üçü beşi birarada toplanıp sigara içen arabacılar bir süre onların ardından baktılar. Biri ansızın:

«Yazık oldu yiğite... Asker kaçağı, diye yakaladıklarını bir daha kolay kolay salıvermezler bu aynasızlar,» dedi.

Bir başkası:

«Kim ihbar etmiş acaba fukarayı?» diye sordu.

Hayvanların torbalarını başlarına geçirmekte olan Mestan ağa, yüzünü buruşturarak tükürdü. Benim duymamı istemiyormuşçasına alçak bir sesle:

«Kim olacak? Kendi öz kardaşı ihbar etmiş,» dedi, «Geldiğinde aynasız bir kenara çektim 'Karısı kimsesiz, üstelik hamile... Bir dul kadınla yetiminin geçimlerini de o sağlıyor. Gel, bir iyilik et! Bırak yakasını yiğitin!' dedim. Çok acındı: 'Elimden gelse bırakırdım ağa!' dedi.

'Ama asker kaçağı olduğunu kendi öz kardeşini ihbar etti komisere..' dedi, 'Şimdiye hiç askerlik yapmamış, kafa kağıdı da yokmuş.' dedi. 'Daha genç görünürmüş ya, yaşı kırk varmış.' dedi, 'Kardeşinin söyledikleri tüm zapta geçirildi ağam! Gayri benim elimden bir şey gelmez!' dedi. Şu kardeşin kardeşe yaptığına bakın! Yılan olsa yapmaz bu kötülüğü.»

Arabacıların tahmini doğru çıktı. Dayımı bir daha salıvermediler. Kendisini hemen askerlik şubesine teslim edeceklerini, o gece kalkacak trenle Çatalca'daki hazırlık kıtasına sevk olacağını öğrenince dayım, o polisi göndererek Mestan ağayı çağırttı. Karakolda dayım ona durumu anlatmış, koynundan çıkardığı paraları karısına vermesini, beni anneme, faytonu mal sahibine teslim etmesini istemiş.

Mestan ağa, beni arabayla evimize götürürken:

«Mustafa dayını ihbar edenin büyük dayın olduğunu anana da, ninene de söylemeyeceksin evlat! Söylersen akrabalar arasına fitne sokarsın! Fitne, ana-oğulu bile birbirine düşman eder.» diyerek sıkı tembihlerde bulundu. O gün Mustafa dayım da fitne'yi kötülediğinden, Mestan ağa'nın öğüdünü tutup duyduklarımı kimseye söylemedim.

Evdekiler, Mustafa dayımın başına gelenleri öğrendiklerinde bir süre döğündüler, sonra oturup onu kurtarmak için kimden yardım isteyeceklerini düşündüler.

«Galiba gene Yusuf Ali'ye düşecek işimiz,» dedi Zühre ninem, «Eğri yolda gezen o kopuğun polislerden, zaptiyelerden çok tanıdığı olmalı. Ondan yardım isteyelim mi? Ha, ne dersin Nuriye?»

Annem razı olmadı:

«Vaz geç anne!. Hazır ayağı kesilmişken soy-suzu gene dadandırmayalım evimize.. En iyisi

ikimiz gidelim istasyondaki karakola... Anasıyla kız kardeşinin yalvarması, belki polislerin yüreğini daha kolay yumuşatır,» dedi.

Hemen çarşafa, yeldirmeye büründüler. Zühre ninem, beni yengemlere gönderdi:

«Dayıcığını zaptiyelerin götürdüğünü sakın söylemeyesin Hatça yengene, neneciğim! Hamile kadıncağız kederinden maazallah yavrusunu düşürür de, kıyametecek yanarsız sonra,» dedi.

Hem yengemi üzmemek, hem nişanlını korumak kaygusuyla, Zühre ninemin tenbihini tuttum, başımızdan kötü bir şey geçtiğini sezdirmemek için, ninemler dönesiye, türlü şaklabanlıklar yaparak onu eğlendirmeye çalıştım. Yengem, bu taşkınlığıma bir anlam veremiyecek:

Bugün çok keyiflisin tosunum! Yolda gene para mı buldun, yoğsam dayın sene gene o şireden mi içirdi, öğleyin gittiğinizde...» diye soruyordu. (Bir gün dayımla salep satmağa gittiğimizde Sıcaksular'da bir çil kuruş bulmuş, olağanüstü sevinip coşmuştum. Bir gün de dayım, ünlü bir şıracıdan bir bardak şıra içirmişti bana. Şaraba dönüştüğünden eve geldiğimizde, şıranın etkisiyle, durmadan gülmüştüm. Yengem bunlara kinaye düşürüyordu.)

Ortalık kararırken Zühre ninem geldi. Dayımı kurtaramadıkları her halinden belli oluyordu.

Yengem, büyük saygı gösterisiyle karşıladı ninemi, feracesini soyunmasına yardım etti, mindere oturttu, arkasına yastık koydu. Zühre ninem, kıvanç duymasına karşın:

«Yorma bre kızcağızım kendini!. Ben koyarım yastığı arkama.. Baksana karıncığın burnunda.. Bu halinde sana hizmet ettirmek günahtır.» dedi.

Yengem, hizmet ederken gülümsemeğe çalışıyorsa da, birşeyler sezinlediği farkediliyordu. Zühre ninemin böyle geç saatte gelişini hayra

yormadığı besbelliydi. Büyük oğlunun şerrinden, beni almağa geldiği zamanlarda ninem içeri girmez, kapıdan seslenirdi. Oysa bugün soyunup dökünerek mindere yerleşmişti.

Yengem, ayakta saygıyla dikilerek hatır sor-du:

«Ne iyi ettiniz de geldiniz hanım anam!. Bu akşam için paça pişirdiydim. Birlikte yiriz. Nerdeyse Musta'fendi döner işinden...» dedi. birşeyler söylemiş olma zoruyla.

Zühre ninem, sesini olabildiğince iyimserleştirerek:

«Mustafam bu akşam dönemez belki eve, kızcağızım...» dedi, «Zare biri asker kaçağı diye ihbar etmiştir evladımı... Zaptiyeler götürmüşlerdir onu...»

Yengem, ayaklarının bağı çözülmüş gibi çöktü, en yakın şilteye:

«Zap.. zaptiyeler mi götü'müşle'?» diye kekeledi sönük bir sesle.

«Evet kızcağızım, arabacı Mestan ağa haberi bize duyurunca, hemen hanım ablanla karakola koştuk, ama yetişemedik. Mustafa'ını askerlik şubesine göndermişlerdi bile... Şehrin yabancıları, askerlik şubesi nerededir, bilmeyiz ki... Ona buna sorarak güç bela bulduk en sonunda şubeyi... Yalvara yakara şube reisinin karşısına çıkabildik. Zehir zemberek bir adammış. meğerkilim şube reisi. Niçin geldiğimizi öğrendiğinde açtı ağzını, yumdu gözünü... Sakalı bıyığı bitmemiş çocuklar duşman karşısında can verirmiş te, böyle kazık gibi herifler askerden kaçarlar. Biz de utanmadan gelir, onlar için şefaatt dilenirmişiz. Nuriyeciğim: 'Kaçak değildir, Balkan Harb'nde askerliğini yapmıştır benim kardeşçğim,' diyecek oldu. Reis efendi büsbütün celallandı, bağırmasından camlar zangırdadı: 'Savaşta olduğumuzu unutma hanım!' dedi, 'Şimdi eli silah tutacak yaşta olan herkes vatan

hizmetindedir.' dedi. Benden oğlumun yaşını sordu. 'Kırk yaşında olmalı.' deyince de: 'Gördün mü bak! Daha altı yıl askerlik yapar senin oğlun!' diye bağırdı.. Meğerkilim Mustafa'mın emsali, iki yıldan beri cephelerde döğüşürlermiş. Oğlum iki yıldır, bal gibi, asker kaçağıymış...»

Zühre ninem, derin bir iç geçirdi:

«Hasili kızçağızım,» dedi, «Adama Mustafa'cığının asker kaçağı olmadığını bir türlü anlataamadık... Nuriye'ciğim, görüşüp helallaşmamız için izin istediye de, o zebellah herif, buna da razı olmadı... Kolumuz kanadımız kırık, döndük geriye...»

Yengem sessiz, sessiz ağlıyordu.

Ninem, gelininin yanına gitti, saçlarını okşadı:

«Ağlama mori kızçağızım!» dedi, «Benim ana yüreğim de yanıktır, ama n'apalım, Allah yazısını böyle yazmış... Dua edelim savaş tez günde bitsin de, evlatçığım sağ selamet aramıza dönsün!»

Yengem, başını Zühre ninemin göğsüne yaslamış, hıçkırıyordu.

«Ağlama mori kızçağızım! Beni de ağladırırsın işte...» diyerek bir süre ninem de yaşmağının ucuna gözyaşı döktü. Neden sonra omuzlarının sarsıntısı duran yengem, kalkıp yüzünü elleriyle gizleyerek, mutfaka gitti. Mutfak kapısı örtülünce Zühre ninem, alçak sesle bana:

«Baka kızanım!» dedi, «Hatçe yengen artık bu evde yalnız kalamaz. Bize götürmek isterim onu... Razi olmazsa, sen de yalvar yengeciğine.. seni çok sever o.. Belkim seni...»

O sırada kızarmış gözlerle geri döndü yengem.

Zühre ninem, sevecen bir sesle:

«Gel, yanıma otur kızçağızım!» diyerek onu yanına çağırdı. Yengem isteneni yaptığında ninem onu koluyla sararak:

«Baka kızçağızım!» dedi, «Gençsin, üstelik hamilesin... Bir başına kalamazsm bu evde... Mustafa'm savaştan dönesiye, birlikte oturalım derim, bundan böyle... ha? Biz tok sen de tok, biz aç sen de aç... olmaz mı?»

Yengem, sarılıp Zühre ninemi öptü:

«Tanrı biliyo 'ya, seni öz anam gibi seviyo'm, hanım anacım.» dedi, «Emme Musta'fendi sağ oldukça evimi kapıyaman... Böyle ant ve'diydim, kusuruma bakma'n değ'mi?»

Zühre ninemin döktüğü diller, benim yakarılarım yengemi kararından döndürmeyince:

«Öyleyse ben gideyim.» diye kalktı, «Kemal bu gece burda kalsın, sana ayakdaşlık etsin! Yarın kimsesiz bir kocakarıcık arayıp bulalım, canyoldaşı olsun sana...»

Yengem, bu öneriye karşı çıkmadı.

Zühre ninem gitmeden, uçkuruna düğümlü paralardan çıkarıp vermek istediye de yengem, kabul etmedi:

«Musta'fendi yeterince para bıraktı bene, hanım anacı'm. İleride ihtiyacım olursa isterim sizden...» dedi.

— 2 —

Zühre ninem, yengeme canyoldaşlığı edecek yaşlı kadını bulasıya Mustafa dayımlarda kaldım. İlk günler çok gözyaşı döktü yengem, adını sanını bilmediği gammazcıya beddualar yağdırdı. Gece yatacağı zaman döşeği içinde diz çöker, ellerini çenesi altında kavuşturup gökyüzüne bakarak, Mustafa dayımın sağ selamet dönmesi için Tanrıya yakarırdı. Dualarına benim de katılmamı isterdi:

«Sen sabisin! Künahsız meleksin! Allah baba, senin duanı benimkinden makbul sayar..» derdi. Duayı o söyler, ben yinelerdim:

«Allahçığım! Mustafa kulunu kötülerin şer-

rinden, duşmanların süngüsünden kurşunundan sen kuru!.. Karısına, yavrusuna, anasına, bacısına, yeğenine bağışla onu! Sağ selamet geri dönder ki evi kapanmasın, amin!»

Bu dualar gün günden onun içinde kocasının sağ selamet geri döneceği inancını pekiştirdiğinden mi, yoksa kadere rıza gösterdiğinden mi bilemiyorum, yavaş yavaş dinginleşiyordu. Artık kafesli pencere önünde oturup doğumu yaklaşmakta olan yavrusunun kundak bezlerini, zıbınlarını hazırlayarak kocasından gelecek haberi umutla bekliyordu. Oysa dayımdan ne mektup, ne de haber vardı.

O günlerde, bir kuşluk vakti, komşulardan biri kapıyı teleşla döğerek seslendi:

«Hatça'nım 'huu! Hatça'nım, aç kapıyı, bak ne söyliyce'm!»

Ben koşup kapıyı açınca, kara çarşafının eteklerini uçurarak komşu hanım içeri daldı. Arabacı Mestan ağalara yaptığı ziyaretten dönüyormuş. Pelerininin iki kanadını arkaya atarak mindere yerleşirken:

«Ah kardeş, yerden göğe haklıymışsın sen!» diye başladı, «Dünyanın en mendebur herifiymiş, o senin papas kayınbiraderin. Asker kaçağıdır, diyerek polislere yakalatıp aslan gibi kocanı cepheye sürdüren o dürzüymüş. Tevekkeli demezler AKREP ETMEZ AKRABANIN AKRABAYA ETTİĞİN.»

Yengem, donup kalmıştı. Neden sonra:

«Tanrım, yaptığını yanına komaz inşaallah!» diye mırıldandı.

Komşu kadın, bir süre daha İsmayıl dayıma verip veriştirdikten, misafirlikte öğrendiğı birkaç dedikoduyu da duyurduktan sonra çekilip gitti. Onu kapıya dek geçiren yengem, içeri dönünce eski yerine oturmadı, oda içinde bir duvardan ötekine gidip gelmeğe başladı. Bir yandan da söyleniyordu:

«Günün birinde onun, benim yüzümden gardaşına bir kötülük ideceğ'ni biliyo'dum a, bu gadarını ummeyo'dum.. Bak sen şu godoşun ettigine... Gahpe dinli, bi garında yattığı gardaşını heç acımadan nası' da sürüyo' ataşın içine? Vay namert... Onun bu gadan kötü olduğunu nası' bilebilirdim? Yunan cavurundan gaddarmış senin büyük dayın... Tanrı saklıya, Mustafa'nın künyesi gel'cek olsa cavır, sevincinden kalkıp şıkır şıkır oynay'cek...» Bir süre sustu, sonra gelip beni kollarına aldı: «Bu habarı anana da, Zöhre nenene de duyurmaya'm, e mi tosunum! Mustafa'n için zati yürekleri yanık, bi de büyük dayının ettiği kötülüğü öğreniylerse temeli yıkılırla' Söz veriyo'n değ' mi aslanım? Ne anana, ne de nenene duyurmeycen bu kötülüğü, he mi?»

«He, duyurmayacağım yenge!» dedim. Böylece Mestan ağadan sonra yengeme de söz vermiş oldum, sözümü de ömür boyu tuttum.

— 3 —

O günlerde bir akşamüstü kapı çalındı... Ben sokak kapısı yanındaki helada olduğumdan kapıya yengem baktı:

«Kim o?»

Dışardan bir erkek öksürüğü duyuldu, sonra pürüzlü bir ses:

«Benim yenge hanım. Düriye Tete'nin oğlu Yusufali'yim,» dedi.

Helanın kapısını araladım, fısıltıyla yengeme seslendim:

«Sakin açma kapıyı, yengeciğim! Zühre ninem onu bizim eve bile sokmaz...»

Yengem başını salladı, sonra dışarıdan duyulacak kadar yüksek sesle:

«Düriye Tete'nin oğlu değil, Zöhre anamın oğlu ossan gene açmazdım kapıyı sene...» dedi,

«Sen ne millettensin? Namus, haya nedir bilme' misin? Eri eskerde olan gadının bu saatte gapısı döğölür mü? Utan meyo'n mu sen heç?»

Yusufali ağabeyin sesi serteldi:

«Böyle terbiyesizce konuştuğun için asıl sen utan!» dedi bağırarak, «Akrabadır, dedik, kocasını askere almışlar, bel ki bir şeye ihtiyacı vardır, dedik, sana yardım etmek istedik... Meğer hata etmişiz, çirkefin üstümüze sıçrayacağını hesap edememişiz ..» Bu sözlerden sonra homurdanarak çekip gitti.

Ertesi gün Zühre ninem, canyoldaşı olacak kadını bulduğunu duyurmağa geldiğinde Hatça yengem olanları anlattı ona:

«Mustafa'm duysa, mazallah eskerden kaçarsa da gelir, cavıra haddini bildiri'..» diye sözünü bağlayınca, ninem şamisini sıkılayarak gitmeğe hazırlandı:

«Mustafa'cığımdan önce ben bildiririm o köpeğe haddini... Bakalım bir daha gelebilir mi kapına...» dedi, beni elimden tutarak yürüdü.

Yusufali ağabeyin Muttalip Caddesi'ndeki bakkal dükkanına birlikte gittik... İçerde ondan başka kimse yoktu. Ninemin niçin geldiğini sezmiş gibiydi. Yılışık bir gülüşle yaltaklanarak karşıladı bizi:

«Hangi rüzgar ıttı seni buraya, Zühre Tete'ciğim? Eline sıcak su mi dükeyim, soğuk su mi? Fıstıklı bir lokumcuk versem yer...»

Zühre ninem, ayağından çıkardığı kaloşu sallayarak, Yusufali ağabeyin lafını ağzına tıka-

dı

«Bir daha o kapıyı çaldığını duyarsam, bu kundurayla kırarım o kabak kafanı, bilmiş olarsın!» diye bağırdı, «Hatça gelinin kayını var, kaynanası var... Sana mı düşmüş ona bakmak, a kel kafalı köpek? Fazla paran varsa git, anacığına, çöcüklerine harca... Neye partial anteriyle gezdirirsin Dürye kardaşımı? Yardım ede-

cekimiş... peh... yardım... Gel ayı, ye beni!..»

Yusufali ağabey, ağaç gibi dikiliyordu.

Zühre ninem, ayakkabısını yeniden ayağına geçirdi, beni elimden tuttu, kapıya doğru yürüdük. Dışarı çıkmadan durdu, döndü:

«Tekrar söylüyorum, bir daha gelinimin karpısına gittiğini duymayayım, duyarsam bu çarşı içinde rezil ederim seni... Anansız, karınsız bizim eve de gelmeyeceksin! Hovardalık etmek istiyorsan kötü yerde ara kendine oynaş!..» dedi. Çıktık.

Zühre ninemin Hatça yengeme bulduğu canyoldaşı, oğlu Çanakkale'de şehit düşmüş, kimsesiz, tombalacık bir Tatar karısıydı. Saçları kınalıydı. Buruşuk yüzünde her zaman mahzun bir gülümseme vardı. Kendisine teyze ya da nene dedirtmezdi. *Mensare Abay* diye çağırılmasını isterdi.

Mensare Abay, tüm Tatar kadınları gibi eline çabuk, becerikli, ve de çalışkandı. Hatça yengemin hamileliğini bahane ederek evin tüm işlerini ilk günden üzerine aldı. Çalışırken Tatar türküleri söylerdi. Dünyada yapyalnız kalmasına karşın, oğlunun şehit düşmesinden yakınmazdı: 'Tanrı verdi, Tanrı aldı.' derdi. Oğlunun *şehadet şerbetini* içmiş olması onun için bir öğünç vesilesiydi. *Şehit anası* olmaktan gurur duyar, onurlanırdı.

Mensare Abay'ın canyoldaşlığı, benim eve dönmeme neden olmuştu. Hiç hoşnut değildim bundan... Yengem benimle çok ilgiliydi. Kararlarında payım bulunmasını isterdi. Bana danışmadan hiçbir işe girişmezdi:

«Zıbının yakasına oyayı, şu penpe iplikle mi örsem iyi, yoğsam şu mavi iplikle mi? Hangisini sevdin tosunum?»

«Masayı odanın şu yanına mı goysam iyi duryo' yoğsam şu yanına mı?»

«Akşam yemeğine pilav mı haşleye'm, yoğsam

erişte mi? Yanında ne iyi gide', ayran mı, yoğsam pestil hoşafı mı?»

«Masal mı söyliyem? Peki söyleye'm, emme hangisini? *Koca Avradın Azgın Tekesi*'ni mi, yoğsam *Kezban Bacının Akıllı kazı'nı* mı?»

Oysa bizim evde bana hiçbir konuda danışılmıyordu. Danışılmak şöyle dursun, herhangi bir nedenle düşüncemi söyleyecek olsam:

«Sen sus bakalım: Bacak kadar boyunla her işe burnunu sokma!» diye azarlanıyordum. Zühre ninemin bana olan düşkünlüğü de tavsamış gibiydi. Ana-kız, hep savaştan ve de Mustafa dayımdan söz ediyorlardı. Ondan mektup alamamanın üzüntüsüyle birbirlerine de çatıyorlardı. Bu nedenle sabahleyin kahvaltımı yer yemez, oynama bahanesiyle, kendimi sokağa atıyordum, ama arkadaşlarla *köşe kapmaca* ya da *koşmaca* oynamaktan çabuk usanıyordum. Takuhi'nin bahçede başbaşa *evcik* oynama önerisi bile bana çekici gelmiyordu. Çoğunlukla küsmeye vesile bulup aralarından kaçıyor, soluğu yengemlerde alıyordum. Kapıyı Mensare Abay açıyordu. Beni görür görmez bir sevinç çığlığı atıyor:

«Tam da zamanında keldin küçük bek! Öyle bir çiy börek yapmışım ki...» diye müjdeliyor ve bana yedirmek için mutfağa seyirdiyordu.

O gelesiyse ben içeri dalıp yengemin boynuna sarılıyordum:

«Burada olmayınca seni çok özlüyorum yengeciğim,» diyordum. O da beni öpüyor:

«Ben de seni özleyo'm bi denem!» diyordu, anemi, zühre ninemi soruyordu. Bu telaşlı telaşlı gelişlerimin onu dayımdan haber getirdiğim umuduna kaptırdığını sezinlediğimden:

«Postacı nedense bize hiç mektup getirmiyor yenge, hep komşulara dağıtıyor,» diyordum. Arkasından soruyordum: «Postacı size de getirmede mi mektup?»

Yengem, ensemi okşayarak:

«Geti'medi tosunum, emme bir gün elbet geti'cek,» diyordu, hiçbir zaman umutsuzluğa kapı tırmıyordu kendini.

— 4 —

Dayımın ilk mektubu Ocak ayı sonunda geldi. Askerlik şubesi aracılığıyla yollandığından gecikmişti. Yengem mektubu alınca kocası gelmiş kadar sevindi. Zarfı öptü, yanağına sürdü, sonra mindere oturup mektubu açtı, okudu. Mensare Abay'la ben, dizi dibine çöküp onu dinledik.

Mustafa dayım, Hadımköy'deki talimgahtaymış. Sabah akşam talimle uğraşıyorlarmış. Geceleri de *ordumuzun nusreti*(*) için dua ediyorlarmış. Sağlığı çok iyiymiş dayımın. Hasretlikten başka bir tasası yokmuş. Talimğah'ta iki hafta daha kalacaklarmış, sonra cepheye gönderileceklermiş. Yüzbaşı onu çok seviyormuş. Daha şimdiden dayımı onbaşı yapmış. Cepheye giderken de rütbesini çavuşluğa yükseltecekmış.

Yengem, mektubun sonundakileri duymamızı istemediğinden, o bölümü içinden okumuştı. Mutluluğu gözlerinde ışıyordu.

«Dayın, mektubun altına bir mani de yazmış,» dedi sonunda, «Dinleyin bakın: *Bir dalda iki ceviz — Aramız derya deniz — Sen orada ben burada — Ne bet kaldı ne beniz.*»

Mani, Mensare Abay'ı çok etkilemişti. İç geçirerek:

«Hey gidi gençlik... Anaoğa karaş(*), savaş bilem söndürememiş yüreğindeki sevgiyi...» dedi.

(*) Nusret: Başarı, üstünlük.

(°) Anaoğa karaş: şuna bak.

Mektubun okunması bitince yengem beni omuzumdan tutup kaldırdı:

«Hadi koş! Hanım anamgile mücide götü'. Dayımın yazdıklarını da bi güzel anlat onlara...» dedi.

Koşarak eve geldim. Bir yandan kapıyı telaşla tekmeliyor, bir yandan bağıırıyordum:

«Nineciğim aç kapıyı!. Çabuk aç nineciğim, n'olursun, çabuk aç!»

Zavallı nineciğim, iki ayağı bir pabuçta, açtı kapıyı. Sıkıştığımı sanmıştı:

«Ne tutarsın o mereti o kadar? Sıkışmadan gelsen ya eve! Oyun çok tatlı, kopamadın ayaktaşlarından, değil mi puşlavat?» Sıkışan biri gibi sallanmadığımı görünce de şaşaladı: «Neyin var? Çingene karılarından mı korktun yoksa gene? Gel, damacığını kaldırayım!»

Yengemin, Mustafa dayımdan mektup aldığını müjdeleyince bu kez o sıkıştırmağa başladı beni:

«Abe kızanım niçin daha önce söylemezsin bunu? Ne yazmış dayıcığın? Cepheye göndermişler mi evlatçığımı? İyi miymiş dayıcığın? Hade bre kızanım, ne susarsın, söylesene ne yazmış dayıcığın?»

Göğsümü şişirdim:

«Cepheye gitmemiş daha, ama onbaşı olmuş aslan dayıcığım. Yakında çavuş yapacakmış onu yüzbaşısı...»

Dayımın sağlıklı ve de henüz talimgahta olduğunu öğrenince sevinç gözyaşları içinde sarıldı bana nineciğim, öptü, kokladı:

«Daha başka ne yazmış dayıcığın? Hade anlat!»

Bir bir anlattım aklımda kalanları... Çok sevindi ninem; uçkuruna düğümlediği paralardan çıkardı:

«Al bakalım şu gümüş ikiliği!. Kendine leblebi unu, keçiboynuzu, iğde alırsın!.. Müjdeyi hak

ettin zare...» dedi. Parayı avucuma sıkıştırır sıkıştırırmaz, soluk kara feracesini geçirdi sırtına, şamisini örttü:

«Hade yürü gidelim yengene!» dedi, «Anan polis İbrayim efendinin ablasına misafir gitmişidi, akşama gelir ancak... Yengen, evlatçığının yazdıklarını okusun, kulacıklarım la duyayım, sonra da mektubunu alıp koklayayım.. Zare kokusu sinmiştir Muto'cuğumun o kağıtlara..»

GÜZEL BİR EVİMİZ OLUYOR

— 1 —

Gazyağının, şekerin, kahvenin bulunmaz olduğu savaşın zor günlerinde mahallemizdeki Ermeni komşularımız ansızın sürgün edildi. Geceleyin toplandıklarından gidişlerini duymadık bile... Sabahleyin müslüman komşular telaş ve coşkuyla haberi birbirlerine ulaştırdılar. Zühre ninem, Takuhi'nin annesi madam Azniv'i çok severdi. Ne zaman beni gönderip ödünç olarak bir fincan kahve ya da şeker istese, boş çevirmediğinden kendisini ona karşı borçlu hissediyordu. Bu nedenle onlarla görüşüp helallaşmadığına çok üzgündü:

«Gavur hakkı kaldı üzerimde,» diyor da bir daha demiyordu. Ben de tatlı, uysal arkadaşım Takuhi'yi yitirdiğime yanıyordum.

Müslüman komşular, olayı tepkiyle karşılıyorlardı:

«Bunca yıldır bir mahallede oturduk, Allah için söyleyin, iyilikleri bir yana, kötülüklerini gördük mü hiç? Görmedik, değil mi? Niye bize sormadan, danışmadan alıp götürürler öyleyse biçareleri?» diye acınıyorlar, yapıları haklı buluyorlardı.

Sürgüne gidenler, yükte hafif, bahada ağır neleri varsa götürmüşler, ama eşyalarını olduğu gibi bırakmışlardı. Hristiyan komşularımızın suçsuz olduklarına, tez günde geri döneceklerine inanıldığından, ilkin bu eşyalara dokunulmadı, ama bir süre sonra (Çalınıp çırpılmasına fırsat vermeme, geri dönecekleri güne değin mu-

hafaza etme) gerekçesiyle bu eşyalar, komşular tarafından, birbirleriyle yarışırmasına, evlere taşındı. Ne ki, hiçbirisi sözlerini tutmadılar, bu eşyaları talan malı gibi pazarcılara sattılar ya da tepe tepe kullandılar. Zühre ninem, Madam Azniv'in kıymetli halısını, bu yağma furyasından nasılsa kurtarabilmişti. Onu naftalinleyip Naciye'nin çeyiz sandığını sakladığı yüklüğe kilitledi.

Sürgüne gidenlerin evleri de *emval-i metruke*'den sayıldı. Rumeliden göçmüş olanların memleketlerinde bıraktıkları malların tapuları karşılığında bu evleri alabilecekleri duyuldu. İskan komisyonunda üye olan komşumuz Avni Efendi, Ağuş dedemi Köprülü'den tanıdığı ve çiftlik sahibi olduğunu bildiği için, tapu göstermemenize karşın, dışçı Hamparsum'un iki katlı yeşil boyalı evini bize verdirdi. Ne ki, biz giresiye komşular, oda kapılarının tokınaklarına varıncaya dek evi elden geçirmişlerdi. Hela aralığında kullanılmış iki diş fırçası, dişleri kırık bir kadın tarağı ile döşemelerde mavi kırmızı renkte birkaç oyun fişi kalmıştı.

Yeni evin temizlenmesine, eşyaların taşınmasına Mensare Abay da yardım ettiğinden evden eve göç işi bir günde tamamlandı.

— 2 —

İki katlı bir gavur evine sahip olduğumuzu duyan Tatar mahallesindeki akrabalarımız, güle güle oturmasına geldiler. Dolapları, kapıları yağlıboyayla boyanmış yeni evimizi pek beğeniyorlardı. Ne ki, hasetlerinden yüreğimize kurt düşürmeği de ihmal etmiyorlardı: Düriye Tete'mgilin duyduklarına bakılırsa hükümet, bu evleri zenginlere parayla satacakmış. Hazineside memurlara maaş verecek parası kalmamış çünkü hükümetin. İsmayıl İsmayıl dayımgilse bu evlerin cephede yaralanmış, sakat kalmış gazilere

dağıtılacağını duymuş. İsmayıl dayım vurguncu kafasıyla karlı bir çözüm yolu da öneriyordu: «Nasıl olsa bu evi sana burakmayacaklar. Beni dinlersen gel, evi vakit geçirmeden başkasına devredelim. Kim alsa, elimizi öpe öpe yirmi altına deviralsın bu evi: Sayende ben de sebeplenirim, fena mı?»

Oysa Zühre ninem, oğlunun ne mal olduğunu bildiğinden öneriyi uygulamaya hiç yanaşmıyordu. «Dokunma keyfime İsmayıl.» diyordu. «Şu sefil macırlıkta, nasıl ise sokmuşum kafa-cığımı güzel bir evceğizin içine... Ne zoruma başkasına, gel ayı ye beni, diyeyim? Oturduğumuz ka' otururuz. Allah izin verirse yaza toruncuklarımızın sünnet düğününü de yaparız şanlı şöhetli, bu evde. Ondan sonra, çık! derlerse, napalım. çıkarız. Şeriatın kestiği parmak acımaz, demişler...»

Zühre ninem, böyle rahat konuşuyordu, ama geceliyin feneri yakıp Azime Hanımlara gitmekten de kendini alamıyordu, bu söylentilerin aslı astarı olup olmadığını Hüseyin Avni Efendi'den öğrenmek istiyordu. Ordan güveni artmış olarak döndüğünde, gıyabında oğluna ağız dolusu veriştiriyordu:

«Seni haset Vlah çingenesi, seni dubaracı köpek! Zaten sen anana da, kardaşlarına da düşmansın. Onların hiçbir şeyciği olmasını istemezsin.» Bu sözlerle hıncı biraz tavsayınca bize dönüyor. «Baştan aşağı yalan, baştan aşağı dubaraymış İsmayıl'ın söyledikleri... O müslüman adam yemin billah ediyor, böyle emir gelmediğine... Çekemeyenlerin uydurmasıymış bütün bu söylentiler.» diye açıklıyordu. Feracesini çıkarırken de bana buyuruyordu:

«Hade neneciğim, git odunluktan iki oduncuk getir de, sobaya atalım, kor düşünce mangala alıp bir ıslah mısırcık patlatalım, evimizin keyfini sürelim!»

ÇANAKKALE TÜRKÜSÜ, YILDIZ NİŞANI

— 1 —

Zühre ninem, cepheye giden oğlundan ilk mektubu yeni evimizde aldı. Mustafa dayım, talimgahtan Gelibolu'ya gidişlerini anlattıktan, sağlığı ve özlemleri hakkında bilgi verdikten sonra, cephe gerisinde ihtiyat kıtalardan birinde takım çavuşu olarak görev aldığını, duamız berekatıyla düşmanı denize dökcekleri günü sabırsızlıkla beklediklerini yazıyordu. Selam ve sağlık dilekleriyle mektubuna son verirken karısıyla karnındaki yavrusunu önce Tanrıya, sonra Zühre nineme emanet ediyordu. Bu sözlerde bir vasiyet acılığı sezinleyen ninem, şamisine gözyaşları dökerek:

«Sen emanet ediyorsun evlatçığım, ama karıcığın bizimle oturmak istemiyor ki, n'apayım? O'na bir canyoldaşı buldum, gene de içim rahat değil. Nasıl meram anlatsam, bilmem ki,» diye yakılıyordu.

Zühre ninem, okunması biten mektubu annemin elinden alıp öptü, kokladı:

«Cuvabını hemen yazdıralım Avni Efendiye...» dedi sevecenlikle, «Ama karısının kendi evinde yalnız başına oturduğunu duyurmayalım Muto'cuğuma... İsmayıl'ın şerrinden onu eve almadığımızı sanar da kırılır yüreciği evladımın.»

Ninem mektubu katlarken arka yüzünde de yazı olduğunu gördü annem:

«Ver bakayım mektubu! Arka sayfasına da

birşeyler yazmış ağabeyim,» dedi, mektubu aldı, okudu:

«(Son zamanlarda burada yanık bir türkü çıktı. Akşamları ordugahta hep o türkü duyuluyor. Çanakkale'de yakıldığını söylüyorlar. Savaşa katılan âşıklardan biri yakmış olmalı. Kulaktan kulağa hızla yayılıyormuş. Yakında sizin oralarda da çığırılır herhalde.. Beyitlerini yazıyorum:

Çanakkale içinde aynalı çarşı
Ana ben gidiyorum düşmana karşı
ooof gençliğim eyvah
Çanakkale içinde bir dolu desti
Analar babalar umudu kesti
oof gençliğim eyvah
Çanakkale içinde vurdular beni
Ölmeden mezara koydular beni
oof gençliğim eyvah
Çanakkale içinde sıra sıra kazanlar
Oturmuş katipler künye yazarlar
oof gençliğim eyvah»

Türkünün dizelerini okurken annemin sesi düğümleniyor, kendini tutmağa çalıştığı halde gözlerinden yaşlar sızıyordu. Ninemse daha ilk beyitten başlamıştı ağlamağa. Türkünün okunması bittiğinde başkaldıran bir sesle haykırdı:

«Hangi pezevenkler çıkarırlar bu savaşları bilmem ki? Dünyaya gözümü açtığımdan beri muharebe, hep muharebe.. arkası kesilmez muharebenin. Abe niçin girsin kara toprağa onca ana-baba kuzucukları, gençliklerine doyamadan, ha?..» Annemin elinden mektubu kaptı. Dayım kağıdın dörkeni içindeymiş gibi ona seslendi:

«Anacığın umudunu kesmemiştir Mustafa'm! Gece gündüz ettiğim duaların yüzü suyu hürmetine Tanrım seni koruyacaktır. Hiç merak etme! Düşmanın kurşunu da, süngüsü de sana değmiyecektir. Ölmeden mezara koyamayacak-

lardır seni. Sağ salım döneceksin inşaallah ana-
cığının, karıcığının, yakında doğacak kuzucu-
ğunun yanına...»

Dayımın tahmini doğru çıktı. Birkaç hafta geçmeden Çanakkale türküsü Eskişehir'de de söylenmeğe başladı. Türküyü ilk öğrenenlerden birinin Hatça yengem olduğunu söylemeğe gerek yok. Onlara gittiğimde birlikte okurduk türküyü. Mensare Abay da, Tatar şivesi ve çatlak sesiyle bize katılırdı. Türküyü söylerken gözlerimi yengemin yüzünden ayırı nazdım. Mahzun mahzun gülümserdi, ama (ölmeden mezara koydular beni) ya da (Oturmuş katipler künye yazarlar) dizelerini okurken titrediğini algıladım.

«Künye yazmak, nedir hatça yengeciğim?» diye sordum bir kez türküyü bitirdiğimizde, «Ceza yazmak mı yani?»

Yanağını okşadı yengem. Elleri buz gibiydi:

«Savaşta şehit düşenin adını sanını yazıp anasına bubasına, garısına kızanına gönde'dikleri bi' uğursuz kağattır, aslanım! Kağadın geldiği evin temeli yıkılır, damı çöke'.

Benim ellerim de buz kesti. Yengemin türküyü okurken neden titrediğin anlamıştım:

«Hiç merak etme yengeciğim!» dedim, «O uğursuz kağıt bize gelmeyecek. Mustafa dayım düşmanı tepeleyecek, sonra da sağ selamet geri dönecek. Zühre ninem söyledi, dualarımız onu koruyacakmış.»

Bu sözlerim üzerine yengem beni sevecenlikle kucakladı:

«İnşaallah tosunum, inşaallah!» dedi.

— 2 —

Mart ayı içinde bir gün, arabacı Mestan ağa uğradı evimize. Çok sevinçliydi:

«Müjde Zühre Hanım!» dedi, ninemin elini öptükten sonra, «Çanakkale savaşı bitmiş. Bizim-

kiler İngiliz'in Anzak'larını, Hintlilerini ve de Fransız'ın Senegalli zencilerini Gelibolu'dan söküp denize dökmüşler. Kikirik'in dretnotları, Fransız'ın zırhlıları da, hâşâ minel huzur, götlerine bakaraktan çekilip gitmişler. Meğer ki bizim kopuk arabacıdaymış keramet... Meğer ki gavur, kaçmak için Mustafa Çavuş'un Gelibolu'ya gitmesini bekliyormuş. Aslano ğlun, süngü takıp Allah Allah! diyerek saldırınca, atmışlar kendilerini Akdeniz'in köpüklü sularına... Kaçan kaçmış, kaçamayan cehennemi boylamış.. Bugün tüm yurttta zafer şenlikleri yapılacakmış.»

Kapının önünde kümelenen mahalle arkadaşlarım:

«Yaşasın yiğit Mustafa Çavuş!» diye bağırıyorlar.

Zühre ninem, sevinç gözyaşları içinde:

«Baka sen şu Allahın hikmetine!» dedi Mestan ağaya, «Demek •Mustafa'm muharebeye katılınca, bizimkiler kovalamışlar Gelibolu'dan tekmiil gavurları, öyle mi? Oh, hele şükür! Yakında Urumeli'yi de kurtarırlar mı dersin Mestan ağa? Kurtarırlar da topraklarımıza döner miyiz? Her gece yatağa girerken Tanrıma yalvarırım: Maacir olarak süründüğümüz bu yerlerde canımı alma, Urumeli topraklarında gömülmek nasip eyle bana! derim. Dualarım kabul olacak mı dersin abe Mestan ağa?»

Tüyübozuk'un babası, Çanakkale zaferinin coşkusuyla göğsünü kabartarak:

«Hiç merak etme Zühre Hanım! Çok yakında Rumeliyi de temizleyeceklerdir bizimkiler düşmandan... Siz de özlediğiniz topraklara döneceksiniz inşaallah!» diye ona güvence verdiğinden Zühre ninem, Mestan ağanın göğsüne kapanıp ağlamağa başladı. Bense ayakkabılarımı ayağıma geçirip yengemlere uçtum. Kapıyı tokmaklarken bağıryordum:

«Müjde yengeciğim, müjde... Aslan dayım tüm düşmanları tepelemiş, Gelibolu'yu kurtarmış. Çanakkale savaşı bitmiş. Dayım geliyormuş. (Savaş bittiğine göre dayım niçin gelmesin?)»

Yengem, sararmış bir yüzle açtı kapıyı:

«Kim söyledi bunları sana tosunum? Mek... mektup mu va'yoğsam dayından?» diye sordu kekeleyerek. Mensare Abay da başörtüsünü uçurarak gelmişti. Islak ellerini önlüğünde kurulumaya çalışıyordu:

«Oh oh!» dedi, «Temek şehit oğlumun öçünü almış dayın... Madem öyle balam, dayın kelgen-de davul zurnayla karşılamaya keteriz.»

Mestan ağanın söylediklerini bir bir anlattığımda iki kadın birbirlerine sarılıp evin içinde sevinçle döndüler. Yengemi hiç böylesine coşkulu görmemiştim. Ben de katıldım onlara... Çoktandır türkü söylemesini unutan Hatça yengem, mindere oturup güzel sesiyle türkü çağırmağa başladı:

«Koç Mustafa'nın kayalara yaslanır,
Ah garabinem saksılarda ıslanır
Deli göynüm yarım ilen uslanır

Ah, fidan boylum, sallan da ge' göreyin
Ah, gelive' de yar olduğun bileyin
Sen gelmezsen kimlere yar diyeyim, aman!»

Öğleye doğru toplar atılmağa, izcilerin trampete, fifre sesleri yankılanmağa başlayınca sokağa fırladım. Mahallenin çocuklarıyla İstasyon caddesinden geçen alayları izledik. Kentteki zafer şenlikleri, bana göre, Mustafa dayım onuruna yapıliyordu. Bunu arkadaşlarıma da övünçle söylüyordum. Mestan ağayı dinlediklerinden, arkadaşlarımdan hiçbiri beni yalanlamağa kalkışmıyor, savıma yürekten katılıyorlardı. Azime Hanının oğlu Tefvik:

«Bunun Çavuş dayısı olmasa, Çanakkale düşmandan kurtarılamazdı.» diyordu, ciddi ciddi.. Salt Tüyübozuk, bu başarıdan İsmayıl dayıma da pay çıkarıyordu.

«Ağır ol sümüklü!» diyordu Tefvik'e (Tevfiğin burnundan kış ayları yeşil yeşil sümük akardı hep)» İsmayıl dayısının hakkını yimeyelim. Bu şenlikte onun da payı var. Eğer o, Mustafa dayısının askere alınmasını kolaylaştırmasa, düşmanı tepelemeğe fırsat mı bulurdu bunun Çavuş dayısı? Naa, bulurdu... Şindi o da bubam gibi İstasyon'la kentin mahalleleri arasında durmadan yolcu taşırdı.»

Arabacı Mestan ağanın nineme söyledikleri kulaktan kulağa hızla yayılmış, az zamanda Mustafa dayım mahallenin sevgilisi olmuştu. Evimize gözyaydınlığına, kutlamağa gelenler, evvelce duydukları savaş öykülerini Çavuş dayıma yakıştırarak anlatıyorlar, Eskişehir'e geldiğinde onun kahraman gibi karşılanacağını iddia ediyorlardı.

«Der misin mori komşı? Sahi gönderirler mi Mustafa'cığım?» diye yarı umut, yarı kuşkuyla soruyordu Zühre ninem. Çünkü henüz savaş öteki cephelerde sürüyordu.

«Aa, elbette gönderecekler Zühr'anım!» yanıtını veriyordu mahallenin bilmiş Sabriye ablası.» Askerlerden biri savaşta yararlık gösterdi mi, göğsünü madalyalarla süslerler, sonra da izinli olarak sılaya gönderirler.»

Ama Sabriye ablanın dediği çıkmıyordu. Mustafa dayım sılaya gönderilmediği gibi mektubu da gelmiyordu. Hatça yengem keder içindeydi. Gene türkü söylemez olmuştu. Kara kara düşünüyordu biteviye... Ben de dayımın düşmanı tepelediğinden söz açmaz olmuşum. İçimde ıslıklı bir ses: (Ölmeden mezara koydular onu — Ölmeden mezara koydular onu.) diyordu. Ninemse durmadan nafile namaz kılıyordu.

Bu üzüntülü bekleyiş, yengemin vakitsiz doğum yapmasına neden oldu. Bir sabah Mensare Abay, cinkaranlığında geldi kapımıza. Ninemle fiskos ettiler, sonunda Zühre ninem:

«Öyleyse,» dedi, «Vakit geçirmeden hastaneye kaldıralım gelini.» Bana döndü: «Biz hazırlanasiya, sen de git, komşumuz Mestan ağaya söyle, koşsun paytonunu.»

Zühre ninem, annemi de birlikte götürdü. Beni Mansare Abay'a emanet etmişlerdi. Ama Hatça yengem olmayınca eve sığamadım. Erken saatte beni sokakta gören Tüyübozuk:

«Gel!» dedi, «Yumurta tokuşturmağa götüreyim seni... Doyasiya yumurta yersin bugün... Yarın da bir oturak kelibar (kehribar) sıçar-sın!»

Tüyübozuk'un elinde boyalı iki yumurta vardı.

«Şunu görüyor musun, şunu? En azından yirmi yumurta üteceğim onunla,» dedi. Yumurtaları iki ayrı cebine yerleştirdi. Pazar yerine yollandık.

Kentte boyalı yumurta tokuşturmak Rumlardan geçme bir bir gelenektir. Ocak'tan Nisan'a kadar bakkal dükkanlarında, manavlarda sepet sepet kırmızı, mavi, yeşil, kahverengi pişmiş yumurtalar eksik olmazdı. Çocuklar kadar büyükler de pazarlarda, sergi ve dükkan önlerinde yumurta tokuştururlardı. Kırılan yumurta, kırının olurdu. Sonradan öğrendiğime göre Tüyübozuk'un tokuşturduğu yumurtalardan biri, patal taşından yontulmuştu. Gözle bakıldığında gerçek yumurtadan hiç farkedilmezdi, ama diline ya da ıslak dudağına değdirdiğinde, boyalı olmasına karşın, yumurtanın yapıştığını görürdün. Tüyübozuk, yumurta tokuşturacağı zaman patal taşından olanı cebinden çıkarmazdı. Çün-

kü oyun gereği, iki rakip te birbirinin yumurtasını inceleme hakkına sahipti. İki rakip te ötekinin yumurtasını dişine vurur, diliyle yoklardı. Bu nedenle Tüyübozuk, ilk ağızda gerçek yumurtayı avucuna alır, sınamaya onu sürerdi. Sınavdan sonra: 'Kim yatacak, sen mi, ben mi?' diye rakibine sorardı. Tokuşturucular genellikle yatmayı karşı taraftan isterlerdi. Tüyübozuk, öneriyi her zaman uysallıkla karşılar: 'Peki, ben yatayım,' derdi, ama kaşla gözarasında gerçek yumurtayı, patal taşından yapılmış olanla değiştirirdi. Bu konuda gözbağcılar kadar becerikliydi. Yapma yumurtayı avucunda gizleyerek, baş ve şahadet parmaklarının halkası arasından yumurtanın salt sivri yanını göstererek rakibinin vurmasını beklerdi.

«Çat!»

Doğal ki, vuranın yumurtası kırılırdı. Yumurtasını yitiren, hırsla yedekteki ikinci, üçüncü yumurtalarını yarışmaya sürerdi. Hilesi anlaşılmasın diye Tüyübozuk, üç yumurta üttükten sonra, tokuşturmayı sürdürmezdi. Cebindeki kırılmış yumurtalar yediyi, sekizi buldu mu, çevreyi değiştirmek üzere, tokuşturmaya tümten araverirdi. O zaman Porsuk kıyısına gider, çimenlere oturur, küçük bir külah içinde cebinde taşıdığı tuz-bübere banarak ikişer, üçer yumurta yerdik.

— 4 —

O gün yumurta tokuşturmaktan eve döndüğümde Mensare Abay:

«Kayda kezersin küçük beg?» dedi, telaşla, «Zühre ninen bir yandan, anan bir yandan kaç saattir özünü arayıp tururlar. Tel gelmiş Çavuş dayından.. İlkindi vakti tirenle kele...»

Sözünü bitirmesini beklemedim bile... Topuklarım kıcımı döverek bizim eve koştum. Zühre ninemin feracesi sırtındaydı:

«Nerelerdesin bre puşlavat? Öldürdün bizi... Aramadık yer bırakmadık... Hangi kayıplara karışırsın bilmem ki... 'Gene çingeneler mi kaçırdı bu kızanı yoksa?' diye deli divane olduk...»

Onun yakılmasına daha fazla fırsat vermedim:

«Aslan dayım geliyormuş, öyle mi nineciğim?»

Zühre ninem başını salladı:

«Geliyor, ama hiç kalmadan yoluna devam edecek... Çanakkale'den Sarıkamış'a gönderirlermiş dayıcığını... Tirenin bugün ikinci vakti Eskişehir'den geçecekmiş. Bize telgıraf çekmiş ki İstasyon'da buluşalım, görüşelim. Hade biz gidip görüşeceğiz, diyelim, ya karıcığı n'olacak? Zavallı kızcağız hastanede canıyla uğraşır...»

Annem, telgırafı alınca Mustafa dayımın Eskişehir'den geçeceğini tüm akrabalara duyurmuşsa da, hiçbiri İstasyona gelmemiştir. (İsmayıl dayımla Yusufali ağabeyin, Çavuş dayımın karşısına çıkacak yüzleri mi vardı?) Gelenler salt Mestan ağayla birkaç arabacı arkadaşındı. Armağan olarak kimisi dayıma tütünle sigara kağıdı, kimisi kaynanmış yumurta, kimisi çiy börek getirmişti. Ninem de kaput bezinden bir torbayı yiyeceklerle, çerezlerle doldurmuştu. Sarıkamış'ın soğuk bir yer olduğunu öğrendiğinden yün çoraplar, yün eldivenler, uzun paçalı donlar da almıştı.

Askerleri sevkıyat eden tirenin (Böyle diyorlardı yük tirenine.) söylenenden iki saat geç geleceğini öğrendiklerinden, Mestan ağadan madam tüm arabacılar, armağanlarını Zühre nineme emanet ederek, işleri başına dönmüşlerdi.

Tiren geldiğinde hava kararmıştı. Kapalı yük vagonlarının ancak kapı ağızlarında oturan askerlerin yüzleri seçiliyordu. İçerdekileri ayırd etmek olanaksızdı. Bizim gibi karşılamaya gelmiş olan büyük kalabalık, peronun parkeleri üzerinde, yakınlarının künyesini ünleyerek koşuş-

tuklarından, tirende aradığını bulmak daha da zorlaşıyordu. Bu nedenle Mestan ağa, bizi fenerlerden birinin altına çekti:

«Siz buradan ayrılmayın! Kalabalığa karışsanız, bir daha buluşamayız birbirimizle. Ben varıp Mustafa Çavuş kardaşı arayayım.»

Çok uzun gelen bir bekleyişten sonra Mestan ağa, Mustafa dayımı bulmuş, getirdi. Lamba ışığı altında Çavuş dayım, Enveri kabalığı, yanık yüzü, uçları yukarı bükülmüş pos bıyıklarıyla olduğundan heybetli görünüyordu. Göğsünde kırmızı kurdelayla asılmış yıldız biçiminde büyüyecek bir nişan göze çarpıyordu.

«Duanız berekatıyla işte sağ salim elini öpmäge geldim anacığım!» dedi.

Ninem, elini öptürdükten sonra ağlıyarak oğlunun boynuna sarıldı, yanaklarını öptü: «Şükür tanrıma bin şükür!» diye mırıldandı.

Ninemden sonra annem de sarmaşıp öptü dayımı:

«Askerlik sana yaramış ağabeyciğim!» dedi, «Aslan gibi olmuşsun maşaallah! Asker rubası da çok yakışmış sana... Gelin hanım görmeliydi ki seni...»

Mustafa dayımın gözleri kuşkuyla kısıldı:

«Neden getirmediğiniz onu? Hasta mı yoksa?»

Zühre ninem toparlandı:

«Birşeyciği yok karıcığının...» dedi, «Doğum sancısı tuttuğundan onu bu sabah hastaneye yattırdım, anacığım! Dünyaya gelmek için acelesi varmış zahir köftehorun... Yedi aydan fazla duramamış anasının karnında. Bare bir hafta on gün önce çıksaydı dünya yüzüne de, babacığını karşılamağa getirseydik.»

Dayım, üzgün bir gülüşle:

«Kendi gelmediği gibi, anasını da koyvermemiş, baksana! Çekeceğimiz var bu veletten... Kolay kurtuldu mu bare Hatice?»

Zühre ninem, ne diyeceğini kestiremedi:

«Ee.. ilk çocuk bu... Yedi aylık ta olsa, anasına zorluk verir. Tel'in geldiğinde Hatice henüz doğurmamıştı. Ama ebesi: 'Bu gece yatsıyacak kucağına veririm kızanını...' dedi, eli kulağındadır.»

Dayım, bıyıklarını çekiştirdi:

«Hastane yakın mı?»

Mestan ağa, gizlendiği gölgelikten lambanın aydınlığına çıktı:

«Harman yerinde.. Oraya gitmeğe kalkarsan iki saatte dönemezsin. Tirenin burada kırkbeş dakika eğleneceğini söylediler. Onun da yarısı geçti. Hastaneye gidersen, sağlama kaçırırsın tireni. O zaman katmerli asker kaçağı olursun, gözünün yaşına bakmazlar, seni divan'harbe çekip kurşuna dizerler..»

Annem de, Zühre ninem de ellerine sarıldılar dayımın:

«Sakın ağabeyciğim!»

«Sakın anacığım! Yapmaasın bu çılgınlığı evlatçığım! Birşeyciği yok derim sana Hatice'nin..»

«Doğacak yavrusuyla birlikte karıcığının resmini çektirip gönderirim sana ağabey...»

«Maazallah seni kurşuna dizdirirlerse, karıcığın da, biz de ölürüz kahrımızdan Muto'cuğum!»

Dayım bu toplu direnişe boyun eğdi:

«Peki!» dedi, «Ama tiren kalkınca hemen hastaneye gidip Hatice'nin yanından ayrılmayacağına söz vereceksin ana!»

Zühre ninem, yaşmağıyla gözlerini kurulayarak:

«Söz bir, Allah bir Mustafa'm!» dedi, «Bir dakika yanından ayrılırsam, bir daha sana kavuşmayayım anacığım!»

Mestan ağa da güvence verdi:

«Meraklanma kardaş! Tiren kalktı mıydı, ben götüreceğim ananı hastaneye..»

Bunlar konuşulurken ben, dayım yanımıza gel-

diğinden beri benimle ilgilenmediği için, parmağını dişleyerek somurtuyordum. O sırada gözü bana ilişen dayım, durumu kavradı, birden beni koltuklarımdan tutup havaya kaldırdı, yanığımdan öpmek istedi. Öptürmedim.

«Küstürdüm seni, diğ' mi yeğen?» dedi, «Surat asmakta haklısın! Yanığını okşayıp, nasılsın! bile demedim sana... Bu eşekliği yapsalar ben de küserdim.» Yüzünü yüzüme yaklaştırdı: «Sana kendimi bağışlatmak için n'apayım yeğen? Söyle, ne isterse veririm.»

Şımararak dudaklarımı şişirdim, göğsündeki yıldız nişanını gösterdim:

«Bunu isterim!»

Dayım, madalyasını istediğime çok sevindi:

«Ben de zati onu sana emanet edecektim,» dedi, çengelli iğnesini çıkarınağa çalışarak ekledi: «Savaşta kazanacağım ilk nişanı sana adamıştım yeğen... Al bakalım!»

Kurdelasından tutup benim olan nişana baktım. Çukur yerleri kırmızıya boyanmış. gümüş ya da nikelden büyücek bir yıldızdı.

«Bunu sana, düşmanı tepeledin diye mi verdiler dayıcı?»

Başını salladı:

«Hem onun için, hem de savaşta bacağım kırıldığı için.»

Zühre ninem endişeyle atıldı:

«Bacağın mı kırılmışıdi Muto'cuğum? Maarebede yaralandın, gazi oldun demek?»

«Oldum ya... Mektubumda bildirmişidim bunu size... Almadınız mı mektubumu?»

«Almadık evlatçığım... Aylardan beri hiç mektup gelmedi senden...»

Dayım, nasıl yaralandığını anlattı:

«Şafakta düşmanı kovalarken önümdeki çukuru görmemişim... İçine düştüm, ayağım kırıldı. Sıhiyeler iniltimi duyup beni çukurdan çıkardılar, geriye götürüp Gelibolu'daki hastaneye yatırdılar. Orada bacağım alçıya kondu. Beş

hafta kaldım hastanede. İyileşince tebdilhava-ya gönderirler, diye umuyordum, ama asker kaçağı olduğum için tebdilhava vermediler, Moskof'a karşı Sarıkamış cephesine sürdüler..»

Zühre ninem:

«Olsun anacığım, dualarımız orada da seni düşmanın hem süngüsünden, hem kurşunundan koruyacaktır,» dedi, teselli etme isteğiyle. Ben se coşkuyla sarıldım dayımın boynuna:

«Demek şimdi sıra Moskof'ta, Çavuş dayıcığın! Onları da tepeleyip gene böyle nişan alacaksın, değil mi?»

Bir kahkaha atarak beni havaya hoplattı:

«Elbette yeğen! Bu sefer oradan sana kocaman bir ay nişanı getireceğim... Söz... Haçan ikisini birden göğsüne takaca'sın, seni havaya hoplattığımda herkes bayrak salladığını sana-cak...»

O sırada bir kampana çaldı. Aynı anda ilerideki vagonların birinden bir boru sesi duyuldu. Perona inmiş olan erler, telaşla koşuşmağa başladılar.

Dayım beni öpüp anneme aktardı:

«Toplan borusu çalıyor. Vagona dönmem, takım erlerini toparlamam gerek. Biri noksan oldu mu, hesabını benden sorarlar...» Vedalaşmak üzere nineme sarıldı: «Hade anacığım, hoşça kal! Dualarını da eksik etme! İnşaallah yakında oradan da yüzakıyla döneriz.» Koynundan bir cüzdan çıkardı, içinden ilk aldığı demeti: «Bunlar senin anacığım!» diyerek nineme uzattı: «Canın çektikçe kendine kozhelvası, lokum alırsın'» dedi. İkinci demeti verirken: «Bunları Hatice'ye götürürsün. Şu sıra paraya çok gereksinmesi olacaktır,» dedi. Üçüncü demeti anneme verdi: «Bunlarla da sen, birkaç kilocuk şeker, bir çuval un, bir teneke gazyağı at evine, kardaşçığım. Önümüzdeki aylarda çok kıtlık olacakmış, öyle diyorlar. Zahmet çekmezsiz... Hatice de, doğacak yavrum da size emanet...»

Çavuş dayım, benim avucuma da birkaç gü-
müş para sıkıştırmayı unutmadı. Annemin ku-
cağından kapıp sonkez havaya hoplattı beni.
Yanaklarımı öptü. Mestan ağayla da kardeşçe
kucaklaşıp helallaştı, sonra koşarak uzaklaştı.
Annemle Zühre ninem, gözyşları içinde ona, iyi
yolculuk, selamet dilediler. Bense avucumdaki
yıldız nişanını kıvançla sıkarak arkasından ba-
ğırdım:

«Unutma dayıcığım! Dönüşünde bana ay ni-
şanı da getireceksin!»

Başını döndürüp bağırdı:

«Söz, yeğen! Hem de kocaman bir ay nişanı..»

— 5 —

Zühre ninem sözünü tuttu. Hastahaneden çı-
kasıya Hatçe yengemin yanında kaldı. Hekimler
ilkin razı olmamışlardı, ama ninem dayatmış:
'Cepheye giden oğlumun vasiyetidir, ölü'm çıkar
ama ben çıkınam sağiken bu odadan.. demiş,
onlar da üzerine varmamışlardı.

Hatçe yengem kendini kız'a hazırlamıştı ama
kıvr kıvr kara saçlı, karag özlü bir oğlan do-
ğurmuştu. Yavru çok ufak ve çelimsiz olduğun-
dan pamuklara sarıp yatırmışlardı beşiğine. An-
nesinin memesini önceleri güçlkle alıyormuş,
ama sonra sonra canlanıp toparlanmış. Annem-
le beni ancak o zaman soktular yanlarına. Sa-
rılıp yengemi öptüm:

«Bundan böyle damadım diyemeyeceksin ba-
na... Kızım olacak, diyordun, ama bak işte oğ-
lun olmuş.»

Yengem yanağını okşadı:

«Tanrı, dayının duasını benimkine yeğ tut-
muş, n'edelim? Bir dahaki sefere de gızım olu'
inşaallah!»

Sabırsız bir merakla:

«Göstersene oğlunu yenge!» dedim, «Kime ben-
ziyor?»

Beşiğin üzerindeki tlbendi açtı:

«Bak ta, gendin söyle kime benzediğini..»

Minnacık bebek, mışıl mışıl uyuyordu. Sağına yatırılmıştı, iyice seçemedim yüzünü:

«Pek ufacıkmiş yenge...» dedim hayretle, «Hiç kimseye benzedemedim onu...»

Zühre ninem, beni beşiğin yanından uzaklaştırdı:

«Uyurken böyle süt gibi maksımlara bakılmaz. Gnahtır...» dedi, tlbendi örttü, «Çok kcek olduğundan benzedemedin kimseye onu... Mustafa'n da doğıduğunda böyleydi... Hık demiş, babasının burnundan düşmüş...»

«Adını ne koydunuz?»

Zühre ninem, ağız kulaklarında:

«Aguş koyduk... 'Erkek olursa Aguş koyarsınız adını,' demiş Mustafa'm... Biz de öyle koyduk. Bilir misin, Aguş, dedeciğinin adıdır. Babacığı burda olmadığı için hastanenin imamını ağırttım, o okudu  ezan vakti, kulağına ad-ağızını...»

Aguş glenesiye taburcu etmediler yengemi.. Gnaşırı gidiyorduk annemle hastahaneye... Her seferinde, sd bol olsun diye, tahan helvası, lokum götürüyorduk yengeme...

Ilık bir Mayıs günü: taburcu oldu yengem. Mestan ağı taşıdı gene bizi arabasıyla. Beşiğı yerleştirmek bahanesiyle Mestan ağanın yanına tırmanmıştım, oradan inmek niyetinde de değıdim. Ninem bunu gördü, civcivini koruyan kuluçka tavuk gibi ırpınınağı başıladı:

«İn abuk oradan! Yanımızda yer mi kalmamış? Hade gel buraya! Düşüp kafacığını mı patlatmak istersin?»

Ninemnin bana olan dşknlyğn tüm mahallesi bildiğinden, Mestan ağı, ninemden yana çıktı, beni kucaklayıp içeriye uzattı. Somurtarak yengemin yanına sığındım.

Mestan ağı, dizginleri alınca sordu:

«Nereye gideceğiz?»

Zühre ninemle annem:

«Bizim eve!» dediler.

Hatçe yengem:

«Zahmet olmazsa, önce beni evime bırakın hanım ana!» dedi saygıyla.

«Niçin mori kızım? Yeni evimiz büyük... Yukarı kattaki odaların birinde de sen kalırsın, kocacığın savaştan dönesiye bizimle oturursun.»

Yengem direndi:

«Biliyo'nuz oğlunuza ant ve'diğimi, hanım anam! Evimi kapayaman, sona andım beni çarpıpa'»

«İyi ama küçücecik yavrunla yalnız yapamazsın o evde... Mensare hanım başka kapı bulmuş kendisine... Yatağını yorganını alıp gitti. Sormadım bile nere' gittiğini...»

Yengem birden duraladı, sonra:

«Olsun varsın!» dedi, «Ben güççük yaştan beli tek başıma yaşamışım hanım anacı'm... Alışkı-nım yalnızlığa... Hem oğlum bene can yoldaşı olu'..»

Ben coşkuyla atıldım.

«Ben de seninle birlikte kalırım yengeciğim... dedim.

Zühre ninem, ant verme, çarpılma sözlerinden ürkmüş, direncini yitirmişti:

«Biz de yalnız bırakmayız yengeni... ama niçin ayrı evde otursun?»

Yengem, Zühre ninemin ellerini tuttu:

«Evlerimiz birbirinden irak değil ki, hanım anacı'm! Gece vakti pencereden adlarımızı ün-lesez rahatça duyarız... Boşuna tasalanma hanım anacı'm... Böylesi daha iyidir.»

Hatçe yengemi evi önünde indirdik arabadan. Küçük Ağuş'u ninem taşıyordu kucağında. Kapı önünde bize döndü:

«Yeni bir canyoldaşı bulasıya ben Hatice kızım-la birlikte kalacağım, Nuriye... Siz Kemal'le gidin...» dedi.

Daha o akşam, Mensare Abay'ın yatağını, yorganını alıp neden savuştuğu anlaşıldı: Yengemin Mushaf kesesinde sakladığı paraların yerinde yeller esiyordu.

«Böyle bi kötülük yapacağı aklımın ucundan geçmezdi... İyi bi kadın belleyo'dum onu... Komşumuz Münire hanım haklıymış... 'Tatar kısmı hırsız olu', bu gadına mukaat ol!' demişti... Tüh, kahpe garı, beş parasız godu da gitti bene yavrımla...»

Mensare Abay'a beddua yağdırmakta olan ninem, Hatçe yengemin bu sözü üzerine

«Üzülme kızçağızım!» dedi koynunu karıştırarak, «Mustafa'm sana para bırakmışıdi..» Çıkına sarılı paraları verdi: «Hem parasız kalırın diye korkma sakın!. Evvel Allah, ben sağ oldukça seni paresiz bırakmam...»

Ağzı yandığından, olur olmaz kişiyi canyoldaşı diye sokmak istemiyordu Zühre ninem eve. Bu yüzden yengemgilden ayrılıp evimize dönmüyordu. Oysa asker kaçaklarının kent içinde sık sık soygun yaptıkları, ırza geçtikleri bir dönemdi. Zühre ninem dul kızını da yalnız bırakmaktan tedirgindi. Hatçe yengem de bunu fark etmiş, bir çözüm yolu bulmuştu: Zühre ninem, gündüzleri Hatçe yengemlerde torununu sevecek, geceleri de bizimle kalacaktı. Yaşlı kocasından başka kimsesi olmayan komşu Münire hanım, uygun bir kişi bulunasiya değin, geceleri Hatçe yengeme canyoldaşlığı etmeği kabul lenmişti.

ANNEMİN YENİDEN EVLENMESİ OLASI MI?

— 1 —

O günlerde zengin bir adam, anneme talip oldu. Burunsuz Hasan bey adında bir beydi. Çiftelerde çiftliği, Haymana'da mandıraları varmış. Annemi hükümet konağında iş izlerken görmüş, beğenmiş. Zühre ninemden, Allahın emriyle kızını istemeğe geldiğinde biz ninemle Mustafa dayımgildeydik. Annem ne maksatla geldiğini bilmediği Burunsuz Hasan beyi, Hatçe yengemin oraya göndermiş.

Ninem, niyetini öğrenince, büyük bir itibar gösterisiyle içeri aldı Hasan beyi, kahve ikram etti. Hasan beyle başbaşa görüşebilmek için yengemle beni mutfağa gönderdi, uzun uzun sorguya çekti damat adayını...

Burunsuz Hasan bey, onbeş yıl önce, amcasının kızıyla evlenmişti. Ondan yatalak bir oğlu dünyaya gelmişti. Karısıysa lohusa hastalığına tutulmuş, bir daha da iyileşmemişti. Onlar çiftliğindeki evde oturuyorlarmış. Eğer Tanrı nasip eder de annemle evlenirlerse Porsuk kıyısındaki büyük konağa yerleşecekmişiz. Ağabeyimi de, beni de öz oğlu gibi bağrına basacak, bizi yüksek okullarda okutacakmış.

Burunsuz Hasan bey sözlerini:

«Dileğime evet der de, beni evlatlığa kabul ederseniz, çok mutlu olacağım büyükhanım... Bu izdivacın yavrularınızı da, sizi de bahtınız-

dan güldüreceğine inanıyorum,» diye bağladığında Zühre ninem:

«Biz ne desek boş mori kızanım! Her daim Allahın dediği olmuştur. Hele birkaç gün izin ver bana... Kızımla, oğlumla görüşeyim bir kerek..» yanıtını vermiş.

Bildiğim kadarıyla Zühre ninem bu evlenmeden yanaydı. Kızını Burunsuz Hasan beye vermek istemesi, bize sağlayacağı yarardan çok, kendisini Hatçe yengemle sürekli oturma olanağına kavuşturacağını hesaplamasından ileri geliyordu.

Ben de annemin evlenmesinden yanaydım. Çünkü mahallemizdeki tüm çocuklar gibi benim de bir babam olmasını istiyordum. Akşamları mahalle arkadaşlarımın, oyunu bırakıp, bir yağlık dolusu yiyeceklerle eve dönen babalarını karşılamalarına, coşkulu bir sevinçle onların kucağına tırmanmalarına imreniyordum. Sokakta yalnız kalıp boynu bükük, ağlamaklı bir yüzle eve döndüğümde, içimde büyüyen birikmiş özlemlerle avaz avaz ağlamak istiyordum. (Neye benim de babam yok?. Babamı istiyorum. Neredeyse gelsin artık babam, gelsin de arkadaşlarımın babaları gibi o da beni kucağına alsın, sevsin, okşasın!) Ama bağırıyamıyordum. Bu sözlerin Zühre ninemi de, annemi de ne denli kahredeceğini seziyordum. Bu yüzden ağzımı ellerimle kapayarak helaya giriyor, orada sessizce ağlıyordum.

Evet ben de bir babam olmasını istiyordum, ne var ki burunsuz babam olması da hoşuma gitmiyordu. Tüm arkadaşlarımın babamın burnuyla alay etmelerine katlanamazdım. Bu yüzden ninemle birlik olup annemi evlenmeğe zorlayamıyordum. Babamın sağ olduğu, birgün aramıza döneceği inancını yitirmemiş olan annem, evlenme teklifine bu kez daha da kolay karşı çıkabiliyordu:

«Haydi, Tanrı böyle yaratmış deyip burunsuzluğunu görmezlikten geleyim, ama yatalak bir oğuldân başka dayanağı olmayan zavallı hasta bir kadının üzerine nasıl ortak giderim anne? Yoo. . . Allahtan korkarım ben, böyle bir vebalin altına giremem.»

Tanrı korkusu, vebal denildi mi, ninemin eli ayağı kesilirdi. Böylece teklifin reddine karar verildi.

Ne var ki, her istediğini yaptıрмаğa alışmış olan çiftlik çubuk sahibi Hasan bey, bunu hazmedemedi, gönderdiği bohçacı kadınla annemi, ninemi tehdide kalkıştı. Bu davranış ninemin *bolelerini ayağa kaldırdı*. (Zühre ninem çok kızdığını söylemek istediğinde bu deyimi kullanırdı) Haberi getiren bohçacı kadını, kolundan tuttuğu gibi sokağa attı. Geceleyin kapıyı desteklemekte kullandığımız kalın demiri kavrayıp kadına doğru sallayarak:

«O burunsuz pezevenge söyle! Yanılır da öyle bir bok yemeğe kalkışırsa, bu demirle kafasını kırar, gözlerini oyarım. Lağabı Burunsuz Hasan iken bu kerek Kör Hasan'a çevrilir,» diye bağırdı. Bu tehdit ile de yetinmedi, Hasan beyin bir kötülüğü dokunmasın diye uzun bir süre annemi dizi dibinden ayırmadı. Bir yandan da, ahret kardeşi Hayriye ablanın oğlu polis memuru İbrahim efendi aracılığıyla karakolun gözedimine aldırды evimizi. Geceleri sabahacak bekçinin düdüğü sokağımızda çınlar oldu.

Aynı akşam, Zühre ninem, Yusufali ağabeyi de kovdu kapıdan. Annemin kocaya verileceğini duymuş, kafayı çekerek gelmişti. Kapıya çıkan Zühre ninem:

«Buraya anansız, karınsız adım atmayacaksınız! demedim mi sana bre serhoş köpek? Kel kafanı kırdırmak için mi geldin kapımıza?» diye bağırdı.

Yusufali ağabey, kafa tutar bir söyleyişle:

«Duydum ki bana sormadan danışmadan Nuriye'yi evermeğe kalkışmışsın gene...» dedi. serhoşluktan dili dolanıyordu.

Zühre ninem, alaycı bir aşağılamayla:

«Abe kel kafalı serhoş köpek! Sen kim olursun ki sana sorayım kızımı everirken?» diye bağırdı.

«Kim olacağım, beşik kertmesi yavuklusuyum ben Nuriye'nin. Anama söz vermişsin, Nuriye'yi doğurduğun gün... İlkinde haberimiz olmadan everdin kızını, ama bu sefer yapamaacağım bunu... Kıyameti koparırım zare... Eğerkim o burunsuz pezevenkle everirsen Nuriye'yi... çok fena olur, çok... Bak o kaa sülerim sana Zühre tete! Bozuşuruz sonra, elimden bir kaza çıkar.»

Zühre ninem, gene kapı arkasındaki demiri kavradı:

«Sonra bozuşacağımıza şimdi bozuşalım b're kel köpek!» diyerek Yusufali ağabeyin üzerine saldırdı. Salladığı demir, omuzunu sıyırdı. Kaçmasaydı, hiç kuşkusuz, usturalı kafasını yarıcaktı yeğeninin...

— 2 —

Mustafa dayımın Diyarbakır'dan attığı mektup, evimizde gene sevinç gözyaşlarına neden oldu. Çünkü dayım, cepheye giden piyade taburundan alınmış, muhabere birliğine verilmişti. İki ay Diyarbakır'da kalıp kurs görecekmış. (Res-ül Ayn'da bir hafta karantinada kaldıktan sonra kızgın güneş altında, kimi zaman kağrı arabalarıyla, kimi zaman yaya olarak Mardin'e, oradan da Diyarbakır'a geldik. Bu şehirde lotaryo vurdu bana... Enver Paşa buyurmuş: Çanakka-le'den gelen piyade taburunun iyi sicilli çavuşları muhabereye ayrılacakmış. Sarıkamış cephesinde savaşılan kıtalarımız muhaberece noksanlığı yüzünden çok zayıf veriyormuş. Her

neyse... İşte bu yüzden dört çavuş muhabereye ayrıldık. İki ay kurs göreceğiz burda... Ondan sonra cepheye gideceğiz. Görüyorsunuz, dualarınız yüzüsuyu hürmetine, Tanrı burada da koruyor beni.. Bundan sonra Çanakkale'den gelen biz dört arkadaş, cephe, önsafta dövüşmeyeceğiz. Geri hatlarda kalıp birlikler arasına muhabere telleri çekeceğiz.) Dayım mektubunun sonunda anneme vaadini hatırlatıyordu: (Artık en az iki ay yerim yurdum belli. Çektireceğiniz resimleri aşağıdaki adresime gönderirsin Nuriye... Ama doğan yavrumun ayrı bir resmini isterim. Göreyim bakayım kime benziyor yüzceği zi... Anasına mı, bana mı, yoksa sizden birinize mi?.. Adını Ağuş koydunuz değil mi?)

Mektup bitince Zühre ninem ayağa fırladı:

«Haden bakalım, hazırlanın! Muto'nun istediği resimleri çektirmeğe gidelim... Nerededir futuğrafane, bilir misin sen Nuriye?»

«Evet, biliyorum anne!. Birisi köprü üstünde, öteki sinamanın karşısında...»

«İyi... Yakınımış...» dedi, sonra bana döndü:

«Hade, anan seni bir lahzedeymiş de koş yengene! Resim çektirmeğe gideceğimizi söyle! Hazırlansın, Ağuş'cuğu da temiz pak giydirdin! Bir saate kaa, biz arabayla gelir, sizi alırız.»

Hazırlanıp kapıya çıktığımda Tüyübozuk'ların evi önünde arabalarını gördüm. Mahallenin çocukları arabanın çevresine toplanmışlardı.

Nineme seslendim:

«Nineciğim! Mestan ağa eve gelmiş... Arabasıyla sizi almasını söyleyeyim mi?»

«Söyle kızanım.»

Ellerim ceplerimde, kabarak gittim yanlarına... Atları yemleyen Tüyübozuk'a:

«Baban evde mi Tüyübozuk?» dedim.

Döndü, baktı bana. Dişleri arasından cırt diye bir tükürük attıktan sonra:

«Evde olmasa arabası kapıda durur mu 'lan?»

dedi terslenerek, «İçerde, analığının koynunda zıbarıyor her zamanki gibi...» Bir gözünü kırparak başını salladı: «Sorması ayıp, sen niye hindi gibi kabarmışsın öyle İспенç civcivi? Çavuş dayından yahşi bir haber mi var yoksa gene?»

«Var ya!» dedim, «Koca Enver Paşa, dayımı... şey... tel çavuşu yapmış. Tel çekip alayları, taburları birbiriyle konuşturacakmış.»

Tüyübozuk, gene bir tükürük attı dişleri arasından, burun kıvırdı:

«Hiç iyi haber değil bu,» dedi, «Allah vere de alayların, taburların konuşmağa daldıkları bir sıra Moskof'lar saldırıya geçmeseler. Geçerlerse anamızı kovalarlar billaha..»

Dayımı savunma zorunu duydum:

«Hiç te değil,» dedim. «Şimdiye kadar yeterince tel çekilmediğinden Moskof'lar askerlerimizi kırıyorlarmış. Dayım taburları, alayları tel-le bağlayınca canları kurtulacakmış.»

Tüyübozuk omuz silkti:

«Babama bu mavalı okumak için mi geldin sen?»

«Yoo..» dedim, «Babanın arabasıyla fotoğrafaneye gidip resim çektireceğiz... Çavuş dayım resimlerimizi istemiş te...»

«O başka... Yarım saate kalmaz kalkar bizim moruk... Söylerim sizi evden almasını...»

Yanlarından ayrıldım. Arkamdan bağırды:

«Resimcinin önünde de kabarak otur ki, dayın resmi görünce sevin sin, bizim İспенç civcivi yarka olmuş, desin...»

Fotoğrafhanede beş resim çektirdik. Birinci resimde hep biraradaydık. Kucağında Agus olduğu halde Zühre ninem koltukta oturuyor, ben yanında dikiliyordum, annemle Hatçe yengem de arkasında yer almışlardı. Yengem peştamalla örtmüştü başını, çenesi altından da iğnelemişti. Annem, yüzü iyice görülecek biçimde pe-

çesini kaldırmıştı. Zühre ninemse namahrem bürünüşünü korumuştı, şamisi ağzını tünden örtüyordu, salt gözleriyle burnu dışardaydı.

İkincileyin Hatçe yengemle oğlunun resmi çekildi. Yengem bu kez kundağa sarılı Ağuş'u, göğsü üzerinde sıkmış, çenesini küçüğün başı üzerine dayamıştı. Bakışlarında kıvancı ve mutluluğu okunuyordu. Resim çekileceği son anda Ağuş ağlamağa başladığından resim de öyle çıkmıştı.

Üçüncü resimde Ağuş yalnız çekilecekti. Başı kundağa gömülmüş olduğundan yüzü iyice görünmüyordu. Fotoğrafçı, Ağuş'un kundağını çözdürüp omuzları hizasından bağlattı, böylece Ağuş'un kıvrır kıvrır saçları meydana çıktı. Ne ki, başını dik tutamıyordu. Zühre ninem, sevecen ellerle torununun başını okşayarak:

«Elma kafacığını tutamaz daha bu kızancık amicası. Zahmet vermeyin maksıma! Boyuncuğu kırılacak toruncağzımın...» diye yakıldı. Ama fotoğrafçı, işinin ehli bir adamdı. Sağına soluna, arkasına yerleştirdiği yastıklar şiltelerle Ağuş'u, koltuk üzerinde rahatça oturur poza getirdi, resmini öyle çekti.

Resimleri fotoğrafhaneden bir hafta sonra aldık, birer kopyasını dayıma yolladık, birer kopyası bizde kaldı.

— 3 —

Mayıs sonunda, ağabeyimi almak üzere, annemin İstanbul'a gitmesi kararlaştırıldı. Yazdığı mektupta ağabeyim, Haziran başında okulların tatile gireceğini bildirmişti. Annesi olanlar yazın okulda kalamayacaklarından, yanımıza gelebilmek için yol parası da istemişti. Zühre ninem, ağabeyimin yalnız başına tiren yolculuğu yapmasına karşı çıktı:

«Burhancık daha süt gibi çocuk... İtin, uğur-

suzun arasında tek başına yolculuk edemez, Nuriye... Amicası neye getirmez kızancığımızı?»

Annem, biran duraksadıktan sonra:

«Getiremez, çünkü amcası İstanbul'da oturuyor artık,» dedi. «Üzülürsün diye gizlemiştim senden. Şimdi söylüyorum: Kayın biraderim kışın ağır bir zatürrie geçirmiş. Doktorlar İstanbul'da kalırsa hastalığın vereme çevirebileceğini söylemişler, kışı sıcak geçen bir yere yerleşmesini saalık vermişler. O da memuriyetini Adana'ya naklettirmiş... Şimdi orda oturuyorlar.»

Zühre ninem, dizlerini dövmeğe başladı:

«Vah vah vah! Demek Burhan'cığım o barhana gibi mektebin duvarları arasında mahpus kaldı bunca zaman... Hay taksiratlı kızancığım!. Kim bilir nasıl sıkılmıştır cancağzı orada...»

«Hiç te değil...» dedi annem, «Burhancığım hiç şikayetçi olmadı okulda kaldığından... Tersine evci çıkmadığı için çok memnun olduğunu yazdı. Hem eltimin eziyetlerinden, azarlarından kurtulduğu için, hem de evci çıkamayan arkadaşlarıyla Perşembe, Cuma günleri sinemalara, parklara, müzelere gittiği için...»

Zühre ninem kuşkuyla doğruldu, yüreğini tutarak:

«Nasıl?» diye bağırdı. «Perşembe, Cuma günleri lokma kadar yetimcikleri o koskoca şehire başıboş mu bırakarlarmış?»

Annem, tam bir güvenceyle:

«Hiç öyle şey yaparlar mı anneciğim Her hafta bir mubassır alıp gezdiriyormuş onları...» yanıtını verince ninem derin bir soluk aldı.

«Eh, neyse... Şimdi biraz rahatladı yüreciğim!» dedi.

Zühre ninem, genç bir kadın olarak, annemin yalnız başına tirende yolculuk etmesine de razı olamıyordu. Onu birinin gözediminde göndermenin yollarını ararken, ninemin ahret kardeşi, Köprülülü Hayriye abla imdada yetişti: Oğlu

polis memuru İbrahim efendi, on gündenberi Eskişehir İstanbul arasında işleyen yolcu tirenlerinde çalışıyormuş. Annemi ona emanet edebilirmiş.

Zühre ninem, sözleşilen günde, büyük bir yürek rahatlığıyla annemi istasyona götürüp polis İbrahim efendiye teslim etti. Annem onun eşliğinde İstanbul'a bir tirenle gidip öteki tirenle döndü, ama bu da Köprülüler arasında, annemin polis İbrahim efendiyle evleneceği söylenişinin yayılmasına yetti. Dedi-koduyu ben, ağabeyimi görmeğe geleri Naziye'den duydum. Bir ara beni yukarıki odaya götürdü. Bana ötesini berisini sıkıtırarak sanmıştım. Oysa kısık bir sesle o

«Haberin var mı » dedi, «Anan evleniyormuş.»

Burunsuz Hasan beyden söz açacağını sanarak:

«Yok!» dedim, «Evelenmeyecek... Ninem o burunsuz herifi çoktan kovaladı...»

Naziye:

«Benim söylemek istediğim o değil, başka biri...» dedi, «Bu seferkinin burnu yerli yerinde, üstelik genç ve de yakışıklı... Herhalde anan bunun için attan inip eşeğe binmeğe razı olmuştur. Ama ben serkomiser kocadan dul kalsaydım, yakışıklı da olsa, tirenlerde çalışan bir polisle, dünyada evlenmezdim...»

«Polis mi dedin Kimmiş bu adam?»

«Kim olacak? Hani annenin İstanbul'a gidip fingirdeştiği bir polis İbrahim efendi var ya, işte o!..»

«Hayriye ablanın oğlu mu? Uydurmuşlar... Evde böyle bir laf konuşulduğunu hiç duymadım.. »

«Merak etme, yakında duyarsın...»

Gerçekten de, daha o akşam, yemekten sonra Burhan ağabeyim bu evlenme sözünü ortaya atıverdi:

«Anneciğim! Evleneceğini söylüyorlar... doğru mu?»

Annem, şaşkınlıkla baktı ağabeyime, omuzlarını kaldırdı:

«Yok öyle bir şey yavrum! Kim uydurmuş gene bu söylentiyi?»

Zühre ninem araya girdi:

«Çiftlik çubuk sahibi Burunsuz Hasan bey, derler kaltabanın biri istemişti anacığını, ama verdik ağzının payını, savdık herifi... Budur herhalde sana söyledikleri...»

«O değil nineciğim. Onu da söylediler, ama o değil, bu başka biri. Hani annemle birlikte beni okuldan alınağa gelen polis ağabey vardı ya, işte onunla evlenecekmiş annem...»

Zühre ninem, birden celallandı:

«Hangi soysuz köpek uydurmuş bu dedi-koduyu? Bana söylesin de yırtayım ağzını. diye bağırdı, sonra böyle bir evlenmenin olamayacağına kanıtlar sıraladı: «Bir kerek o çöcük benim ahret kardaşımın oğludur, anandan da küçük... Dahası soylarında birkaç deli var.

Burhan ağabeyim kuşkudan kurtulamamıştı, anneme sarıldı:

«N'olursun anneciğim, onunla da, hiç kimseyle de evlenme!» dedi, «Babamın öldüğünü kesinlikle bilmiyoruz. Fransız konsolosunun onu Avrupa'ya kaçırıldığını söylemediler mi? Bakarsın bir gün çıkar gelir. O zaman n'aparız? Babacığımın yüzüne nasıl bakarız? Onun için yalvarıyorum sana anne! Birkaç yıl daha sabret!. Ben okulu bitirince memur da olabilirim, öğretmen de... Bakarsın amcam gibi müfettiş te yaparlar beni... O zaman sana da, kardeşime de, nineceğime de rahatça bakarım... Söz veriyorsun, evlenmeyeceksin değil mi?»

Annem çok duygulanmış, gözleri yaşarmıştı. Ağabeyimi sevecenlikle öptü:

«Merak etme yavrum! Söz veriyorum, hiç kimseyle evlenmeyeceğim,» dedi.

GÖRKEMLİ SÜNNET KARYOLASI

— 1 —

Ağabeyim, savaşa karşın, Darüşşafaka'da iyi beslendiğinden olacak, boylanmış, vücutça gelişmişti. Onun boyuna bosuna bakıp Zühre ninem bir akşam anneme:

«Mori kız Nuriye!» dedi, «Burhan'cığım koskoca adam olmuş, nerdeyse bıyıkları terleyecek... Güz'i beklersek oracığı daha da kartlaşacak, lazım sünnetçi baltayla kessin... İyisi mi, sıcaklar bastırmadan kestirelim bu çöcüklerin kapçıklarını...»

Annem de uygun gördüğünden, sünnetimizin bir hafta içinde yapılmasına karar verildi, hazırlıklara başlandı. Alınlarında *maşaallah* yazılı, sırma işlemeli sünnet takyelerimizin tedariki işini, mahallemizin çok bilmiş Sabriye ablası üstlendi. Sabriye abla, sünnet düğününde kullanılmak üzere ayvanlı, iki kişilik görkemli karyolasını da bize taşıttı. İşlemeli çarşaflarını, üzeri çilek resimleriyle süslü atlas yorganını da esirgemedi. Zühre ninem, Naciye'nin çeyizliklerini ortaya çıkardı. Sabriye abla kırep-ler, çevreler, yemeniler ve nakışlı çoraplarla karyolanın demirlerini, arkadaki duvarı bir güzel donattı. Kendisine annem de yardım ediyordu. Karyola öylesine görkemli görünüyordu ki bana, dayanamıyor, ikide birde:

«Anneciğim, sünnetçi amca ne zaman gelecek? Ne zaman bu düğün karyolasında yataca-

ğım?» diye soruyordum. Annem her seferinde:

«Perşenbeye!» diyordu, «O gün sünnet olacaksınız, o gün yatacaksınız...»

Sonunda annem kızdı:

«Perşenbeye dedik ya, ne laf anlamaz çocuksun sen? Haydi çekil başımızdan! Burada ahıret soruları soracağına, gidip oynasana sokakta arkadaşlarınla...» diye beni kovaladı. Süklüm püklüm çıktım sokağa... Ağabeyim, tüm çocukları başına toplamış, onlara okulda verdikleri müsamereleleri anlatıyordu. Oyundaki kişilerin konuşmalarını, ağız taklitleriyle öyle güzel yineliyordu ki, çocuklar gülmekten kırılıyorlardı. Tüyübozuk bile onun ağzına bakıyordu. Ama benim aklım fikrim, yukarıdaki görkemli karyoladaydı. Arada sırada usulca eve girip çıkıyordum. Annemlerin işlerini bitirip oturma odasına dönmelerini, bekliyordum. Onlar oturma odasına çekildi mi, usulca yukarı çıkacak, ağabeyimden önce atlas yorganlı karyolaya kurulaçaktım.

Bir keresinde sokak kapısından içeri süzüldüğümde, oturma odasından Sabriye ablanın kısık, ağlamaklı sesi kulağıma çalındı:

«...Ağabeyim üç beşibirlik diye dayatınca, bu son fırsatı da kaçırdım Nuriye'ciğim. Çeyizim duvağımla evde kaldım. Bir daha da kapımızı bir görücü çalmadı. Kendi göbeğimi kendim keseyim bari, diyerek Yukarı Mahalle'deki Arap Cinci Hoca'ya gittim. Kısmetimin bağlanan kapısını açtıracaktım, ama o kara herif öyle bir kapı açtı ki bana, insan içine çıkacak yüzüm kalmadı. Büyü mü yaptı, cinlerle mi bağladı beni, bilmem... Ne zaman istese, koşarak giderim ona, kendime nefes ettirmek için...»

Sünnet günü evimiz insanla doldu, taştı. Tüm akrabalar, penbe tüle sarılmış arınağanlarla gelmişlerdi. Kimisi oyuncak, kimisi pantolonluk kumaş, kimisi mintanlık, kimisi hokka takımı, ka-

lem getirmişti. Kimisi de, içinde bozuk paralar şıkırdayan para keseleri armağan etmişti. Dayımgil birşey getirmemişti: «Biz hediyemizi sonra vereceğiz... Kimsenin almadığı birşey olsun istiyoruz,» demişti dayım.

Zühre ninem, bunu öğrenince:

«Bakmayın öyle söylediğine... Diil mi ki dayınız hediyesini şimdi getirmede, bir daha da hiç getirmeyecektir. Zare unutacaktır benim aç köpek oğlum... Sade alacaklarını unutmaz o..» dedi, dediği de çıktı.

— 2 —

Mestan ağa, armağan olarak, bizi gezdirmişti diye üç fayton getirmişti. Bunlardan biri, şimi sürücülüğünü bir Tatarın yaptığı, dayımın faytonuydu. İçlerinde en gösterişli oydu, ama dayımın zamanındaki o bakımlı araba değildi, artık. Nakışları çamurdan bir kabuk bağlamıştı.

Burhan ağabeyim, bizim o arabaya binmemizi istemişti, ben olmaz, dedim: 'Dayımın arabasıydı o... Dayımsız binmem ben o arabaya... Ben, Mestan amcanın arabasıyla gezeceğim!'

Böylece bölündük. Ağabeyim, Dürye tete'nin torunu ve yeni edindiği arkadaşlarıyla baştaki yeni faytona bindi. Biz, Naziye, Pakize ve Şevket'le Mestan ağanın faytonuna yerleştik. Tüyübozuk bizim arabadaydı. Babasının yanına çıkmıştı. En arkadaki arabaya da davetli tanışların yavrularıyla mahallenin kalan çocukları doluştular.

Zühre ninem, faytonculara çarşıdan aldığı çevrelerden ikişer tane verdi. Arabacılar onları hayvanlarının yanak koşumlarına bağladılar. Ninem çocuklara, külahlar içinde leblebi şekeri, tal-kan dağıttı:

«Gezinirken yersiniz...» dedi, O sırada dayımı, kapı eşiğinde bizim için kurban ettiği horozun kanından da alınlarımıza birer parmak bastı. Arabalarımız hareket ederken, kapı önünde toplanmış olanlara maşallah! dedirtti.

Caddeye çıkınca Mestan ağa, kafilenin başına geçti. Kent içinde bir saatten fazla dolaştık: Tatar Mahallesi'nin tozlu sokaklarından geçerek Muttalip caddesine çıktık. O yolla Porsuk'a doğru indik. Salhane köprüsünden geçerek bahçeler arasından Yediler'e ulaştık. Oradan Tahılpazarına yöneldik. Hatçe yengemin yattığı hastane yolundan kavaflar çarşısına saptık. Köprübaşı'ndan İstasyon caddesine kıvrıldık. Ermeni Kulübü önünden geçerek Hoşnudiye mahallesine ulaştık.

Arabayla gezerken önceleri herkes bizi seyrediyor, diye utanıyordum, ama Tüyübozuk sululuğa başlayınca utancım dağıldı. Tüyübozuk hem kafiledeki curcunayı yönetiyor, hem de sokaktakilere laf yetiştiriyordu. Yaşlı kadınlardan biri kaldırımdan:

«Ne acırın bu sünnet çocuklarına... Kurbanlık kuzucuklar gibi meleşerek gezinirler,» deyince Tüyübozuk hemen:

«Üzme tatlı canını teyzeci'm! Bunların kafa-larını değil, çüklerini kesecekler,» yanıtıyla onu teselliye kalkışlıyordu. Tabii arabalardan bir kahkaha tufanı yükseliyordu. Kadınsa bu kez tümümüzü birden iyice bir kalaylıyordu.

Her yeni sokağa ya da semte girdiğimizde Tüyübozuk, sözlerini kendi uydurup (Yavuz geliyor yavuz da denizi yara yara - Kız seni alacağım da başına vura vura) türküsüne adapte ettiği sünnet türküsünü söyletiyordu çocuklara:

Sakarya'nın darısı da yumurtanın sarısı
Bileniyor berberde de sünnetçi usturası

Bir damla kan akacak ta biraz canın yanacak

Ama toplayacaksın da hem para hem oyuncak

Acep n'olacak bibim de diye korkma abisi
Kesilse de kalacak ya malınızın yarısı

Benim hiç korktuğum yoktu. Araba gezintimiz sona erse de sünnet olsam, o güzel karyolaya kavuşsam! diye sabırsızlanıyordum.

Oysa evin önünde arabalardan indiğimizde sünnetçi amcanın henüz gelmediğini öğrendik. İsmayıl dayım, arabacı Mestan ağaya:

«Berber Hakkı Çavuş'u sen gidip almazsan, bu evin yolunu bulamayacak galiba... Misafirlere ayıp oluyor. Bir zahmet Köprübaşı'na kadar gidip Hakkı Çavuş'u al, getir buraya...» dedi.

Mestan ağa, berber Hakkı Çavuş'un dükkanını biliyor olmalıydı ki; «Başüstüne!» diyerek dizginleri aldı.

Ağabeyim, babasının yanında oturan Tüyübozuk'a:

«Durun, ben de geleceğim. Sünnetçinin dükkanını biliyorum,» dedi

Tüyübozuk:

«Atla!» dedi, «Beleştten bir tur daha atarsın sünnet kılığınla.»

Meğer ağabeyimin muradı, Mestan ağaya yol göstermek değil, sünnetçiye ayarlamakmış. Sonradan Tüyübozuk söyledi, ağabeyim arabayla gelirken sünnetçiye:

«Berber amca!» demiş, «İlkin kardeşimi sünnet etmenizi yakaracağım. Kardeşim ufak bir çocuktur. İlkin ben sünnet olursam, belki canım yanacağı için bağırrır, ağlarım, o da korkar. Sıra ona geldiğinde belki işinizi zorlaştırır. Onun için önce o sünnet olsun...»

Berber Hakkı Çavuş, ağabeyimin yanaklarını okşamış:

«Sen iyi bir ağabeysin! Kardeşini düşündü-

gün için aferin sana! Hay hay, ilkin onu sünnet ederim,» demiş.

Merdüven başından İsmayıl dayım beni çağır-
dığında, yukarı katta, kadınlar arasındaydım.
Hanımlardan biri bırakıp öbürü alıyordu beni
kucağına. Acıdıklarını belli etmemeğe, aldığım
armağanlıkları, topladığım paraları sorarak be-
ni oyalamağa çalışıyorlardı. Oysa ben sünnet
olacağım için en küçük bir korku bile duymu-
yordum.

Babasının ünleyişi üzerine Naziye koştu, elim-
den tutup beni babasına götürdü. Merdüven-
den inerken kulağıma fısıldıyordu:

«Yumurtanın sarısı, gidecek çükün yarısı...
Zaten bir lokmacıktı, bakalım ne kalacak geri-
ye...»

Merdüvenin alt başında bekleyen dayım, kap-
tı beni:

«Aferim sana!» dedi, «Erkek olduğunu göster-
din, kendi ayacıklarınla geldin. Sünnetçinin ö-
nünde de ahlayıp oflamazsan, bir çeyrek altın
da ben takarım nazarlığına...»

Tam bir güvenle ona:

«Göreceksin hiç ağlayıp bağırmayacağım, da-
yıcığım,» dedim ama sözümü tutamadım:

Kollarımı bacaklarım arasından geçirerek sım-
sıkı yakalayan dayımla sünnetçinin önündeki
koltuğa oturduk. Yerde tıraş olanların çenesi al-
tına tutulan yüz yıkamağa özgü, bir tarafı ya-
rım ay gibi oyuk, pirinçten yapılmış berber le-
ğeni duruyordu. İçinde bir kıskaç, bir de ustura
vardı. Berber Hakkı Çavuş, rahat çalışa-
cak biçimde entarimi sıyırdıktan sonra bibimi
yokladı:

«Hımm!» dedi, «Perdeliymiş. İşimiz biraz zor.
Mil kullanacağız. Küçük yaştan ileri-geri oynatıl-
tılsa, şimdiye çoktan açılmış olurdu.»

Yanındaki sünnetçi çantasından fildişi bir mil
çıkararak berberin sözlerinden o zaman birşey

anlamamıştım, ama sonradan öğrendim: Sünnet edilecek kapçık kendiliğinden geriye açılmazsa, ona perdeli denirmiş. Sidik yarışı yaptığımız zamanlar, iyi fıskırtınlar diye, arkadaşlarımla kapçıklarını geri sıyırdıklarına dikkat etmiştim. Benimki sıyrılmıyordu. O yüzden ben ve benim gibi birkaç arkadaşım yarışı hep kaybediyorduk. Tüyübozuk, kapçığı her gün sıyırmaya zorlarsak, bizimkinin de zamanla rahatça geriye açılacağını söylemişti, ben de uğraşmağa başlamıştım. Ne var ki bir gün ninem, uğraşımı görmüştü:

«Sakin neneciğim, sakın oynamaasın götünle! Çok günahdır kızanım! Götüyle oynayanın, maazallah, anacığı ölür,» demişti. Ninemin yasakları için ileri sürdüğü bu türden gerekçelere öyle çocukça bir saflıkla inanırdım ki, konulan yasağa kesinlikle uyardım. Bu kez de öyle yapmıştım. Bibimle oynamak şöyle dursun, çişe gittiğim zamanlarda bile onu salt pantolonumdan dışarı çıkarasıya elleyordum.

Böylece sünnetim zor oldu. Ben de dayıma verdiğim sözü tutamadım. Sünnetçi, kapçığın yapışık olan yerlerini mil ile koparmağa çalıştıkça, evi çın çın çınlatan çığlıklar atmağa başladım. Tüm ev ayağa kalkmıştı. Annem, ninem, kadınlardan birkaçı baygınlık geçirmişlerdi. Kolonyalar koşturulmuştu. Yukarı katta olduğu gibi aşağı katta da panik egemendi. Koskoca erkekler, kan tutmasından kül gibi benizle kusmuşlardı. Ağabeyim de çok korkmuş, saklanacak bir yer aramıştı. Ne ki ancak mutfak yanındaki helaya kapanmayı akıl edebilmişti.

Sünnetçi, perdeyi yırttıktan sonra, elinin hünerini gösterebildi. Çabucak kapçığı çekip kısa içine yerleştirdikten sonra usturayı vurdu. Sünnetçinin çalışmasını izleyebilen erkekler:

«Oldu da bitti maşaallah, iyi olur inşaallah!»

diyerek el çırpıldılar. Sünnetçi, sarı toz serpip gazbezle sıkıca bağladıktan sonra doğruldu; elinin tersiyle alnındaki terleri silerek:

«Haydi ötekini getirin!» dedi. Ben hâlâ haykırıyordum. Dayım beni yukarı kata götürürken sünnetçi uyardı:

«Karyolaya yatırmayın. Örtülere kan sızabilir,» dedi. Böylece içinde yatmayı onca sabırsızlıkla beklediğim karyoladan uzaktaki bir şilteye yatırdılar beni. Aslında benim de karyola görececek halim yoktu. Kasıklarım arasında bir zonklama, şiddetli bir sancı dünyayı bana zinden ediyordu. Ağzıma şekerler, lokumlar tıktırtırmağa çalıştıkları halde beni susturamıyorlardı. Gene Zühre ninem beni kanatları altına almak zorunu duydu; yattığım şilteye oturarak başımı dizlerine aldı, terle ıslanmış saçlarımı okşayarak:

«Ağlama neneci'm, ağlama kızanım!» dedi, «Savacak bu ağrılar... Akşama birşeyciğin kalmayacak. Erkeksin madem, dayanaca'sın bu ağrıya... Peygamberler böyle buyurmuşlar... Ya maazallah Tanrı gökten kurbanlık birhangi koyuncuk göndermeseydi, nice olurdu erkeklerin hali? O zaman başçağzınız kesilecekti... Şükredin ki bu kadarla kurtuluyorsunuz... Ağlama neneci'm! Sık dişini biraz... Bu acıya dayan! Erkeksin sen!»

Ama dayanamıyordum. Gözyaşları içinde:

«Çok acıyor nineciğim! Çok acıyoor... Kasıklarımın arası zonk zonk zonkluyor,» diye sızlanıyordum.

Zühre ninem, mendiliyle terlerimi siliyordu:

«Geçecek neneci'm, geçecek kızanım! İstersen göğsüne vurayım, iyi gelir ağrıya?» diyerek göğsümü açtı, parmaklarını tuz serper gibi toplayarak yüreğimin üstündeki kaburga kemiğine, belli aralıklarla vurmağa başladı.

Zühre ninemde *yürek oynaması illeti* dediği

bir rahatsızlık vardı. Bu rahatsızlık, çok üzgün olduğu ya da birisiyle tartışmaya tutulup sinirlendiği zamanlarda kendini belli ederdi. Sol kolunu titreten bir yürek çarpıntısıydı bu. Çarpıntı tuttuğu zamanlarda ninem, mindere uzanır, göğsünü açar, şimdi bana yaptığı biçimde, yüreği üzerine vurdururdu. Vuruşlara başlayınca, yürek oynaması on dakika ya sürer, ya sürmez, iyileşirdi.

Ama Zühre ninemin vuruşları da para etmiyordu benim ağrılarıma... Tersine zaman ilerledikçe sancılarım da artıyordu.

Bu arada ağabeyim helada bulunmuş, perdeli olmadığı için, korku çılgınlıklarıyla ters orantılı bir kolaylıkla sünneti bitivermişti. Kendi ayağıyla çıkmıştı merdüvenleri. Ninemin, annemin, komşu kadınların ellerini öpüp kiminin hayır duasını, kiminin bağış parasını alarak karyolaya kurulmuştu.

Benim ağrılarım, çarpınmalarım, annemle ninemin çaresizlikten ne yapacaklarını şaşkınlıkları, yaptıkları türlü vaatlerin işe yaramadığını görerek, Düriye Tete'min öğüdüne uyup bana salıncak kurmağa kalkışmaları konukları rahatsız etti. Birer ikişer gitmeğe başladılar.

Sabriye ablanın bir komşudan ödünç alıp kurduğu kasnaklı salıncakta ağlayarak sabahı ettim. Sancı, sünnetçinin kanı dindirmek için gazbezi fazlaca sıkmasından ileri geliyormuş. Kan dolaşımı zorluğuyla meydana gelen ağrıya, işeyememenin acısı da ekleniyormuş. Ertesi gün yarayı kontrole gelen Berber Hakkı Çavuş'un gazbezini çözmesiyle oldukça rahatladım. Ne ki o güne değin sidik yarışmalarında görmediğim bir fışkırmayla boşaldı sidik torbam, odanın içi lök oldu. Temizlik konusunda çok titiz olan Zühre ninem, benim yerlerin haline korkuyla baktığını görerek:

«Oh oh oh!.. Yap kızanım yap çışani... Sakın

tutmaasın! Çok fenadır çışa tutmak... Tulum gi-bi şişer insan... Varsın kirlensin tahtalar Biz anacığınla lahzada yıkar, temizleriz... Sen üzöl-me kızanım!» diyordu.

Ağabeyimin sünnet yaraları beş günde iyi-leşti. Benimkiyse yirmi gün sürdü. Önceleri her pansımanda sünnetçi, gazbezi çıkarırken yaram kanıyor, ağrılarım tazeleniyordu. Bu yüzden sün-netçinin geleceği günler sabahdan başlıyordum ağlayıp sızlanmağa... Pansımandan sonra da birkaç saat gözyaşı döküyordum. Bu nedenle ni-nem beni salıncaktan indirmiyordu. Karyolanın keyfini hiç süremedim. Bu sünnet günlerinden kalan tek güzel anım, sünnet yatağı toplandığı gün Hatçe yengemin getirdiği saati, sevip okşa-yarak bileğime takmasıdır. Kadife kutular için-deki saatlerden birini bana, birini ağabeyime getirmişti:

«İyi günlerde gullanırsınız enşallah!» diyerek ikisini de kendi elleriyle taktı kollarımıza.

Saatimle çok gururlanıyordum, eve kim geise gösteriyordum:

«Bak saatime! Hatçe yengem aldı onu bana...» diyordum.

Ne yazık ki, bu güzel saatten hiç hevesimi ala-madım. Ayağa kalktığımda: (Küçüksün, çaldı-rırsın,) diyerek onu kutusuna yerleştirip sandı-ğa sakladılar. Ne var ki bu saat, günün birinde sandıktan yok oluverdi. Biri çaldı, ama kim? Zühre nineme göre, bunu İsmayıl dayımın gök-gözlü kızından başkası yapamazdı! 'Kimbilir saati çalınca kime sattı güvende...'

Şu da var ki, hiçbir zaman Naziye'yi, yüzüne karşı suçlamadı Zühre ninem.

Ağbeyimin saati ise, pantolon giyip sokağa çıktığı ilk gün, birdir-bir oynarken, bozulmasın diye kolundan çıkarıp ceketiyile birlikte duvar dibine koyduğu zaman çalınmıştı.

Eylül'da ağabeyimi gene annem götürdü İs-

tanbul'a... Oradan İspanyol nezlesiyle döndü. On gün yüksek ateşle sayıklayarak yattı. Zühre ninemin deyişiyle, öldü öldü de dirildi zavallı anneciğim. İspanyol nezlesi yurt içinde olduğu gibi Eskişehir'de de salgındı, ölümlere neden oluyordu. Mahallemizin bekçisiyle Tevfik'in lohusa annesi Azime hanım da salgının kurbanı oldular. Zühre ninem dizlerini dövüyordu:

«Onbeş günlük kızcağızını, yedi yaşındaki oğlancağızını öksüz bırakarak, genç yaşında kara toprağa girdi. Kim bakacak şimdi bu çöcüklerle? Hüseyin Avni efendinin kimsesi yok ki... Azime hanımın ise yaşlı bir anacığı, bir de kanbur kızkardeşçisi var. Ama ayrı evde otururlar. Bana kalsa Hüseyin Avni efendi o kanbur kızcağızı nikahlamalı... O sakat kızı almakla hem sevap işler, hem de çöcüklerini üveyana eline düşmekten korur.»

Oysa Hüseyin Avni efendinin böyle bir sevap işlemeğe hevesli olmadığı anlaşılıyordu. Zühre ninem çağırılmış, bir sütana buluncaya dek küçük Sabire'yi günde birkaç kez Hatçe yengemin emzirmesini reca etmişti. Hatçe yengemin südü boldu. Ağuş, yedi aylık doğduğu ve çelimsiz olduğu için yeterince boşaltamıyordu göğüslerini. Bu nedenle Hatçe yengem, öksüz Sabirenin sütanalığı önerisini geri çevirmedi. Zühre ninem de, südü bol olsun, diye Hüseyin Avni efendinin her gün yarım okka helva, bir okka has ekmek getirmesi koşuluyla kararı onayladı.

KARA HABER GELDİĞİNDE

— 1 —

Mustafa dayım, Ekim ayında hâlâ Diyarbakır'daydı. Muhabere kursunu bitirdiğinde âmiri onu kendisine yardımcı olarak alakoymuştu. Yeni gelenlere pratik muhabere derslerini dayım veriyormuş.

(...Ben şimdi Diyarbakır'da, kale içindeki bir evde oturuyorum.) diye yazıyordu dayım, (Avluda su dolu bir havuz var. Burası gündüzleri hâlâ cehennem gibi sıcak oluyor. Kurstan dönünce soyunup havuza giriyorum. Ama Erzurum, Sarıkamış taraflarını kar bastırmış bile... Bu yüzden o cephede savaşın tavsadığı söyleniyor. Ne var ki şimdi de askerlerimiztifüsten kırılıyorlarmış. Bizimkiler *bit humması* diyorlar bu hastalığa. Soğuktan yıkanamadıkları için askerlerimiz çok bitleniyorlarmış. Bu nedenle de hastalık gün günden daha da yayılıyormuş, ordu içinde... Bizim burada askerler haftada iki sefer hamamda yıkanıyorlar. Çamaşırları, elbiseleri, beylikleri de istimden geçiriliyor. Ama hastalığın önü bir türlü alınamıyor. Diyarbakır'ın Palu ilçesindeki hastanede her gün kırk-elli askerimiz ölüyormuş. Ölüler, kirece gömülüyormuş. Çanakkale cephesinde üç sefer muharebe-ye girip kurtulan gazilerimizin çoğu buralarda bit hummasından kırıldılar.)

Bu kez de evimizde, dayımı bit hummasından koruması için Tanrıya dua edildi. Yediler

türbesine mumlar götürüldü, kurban adakları adandı.

Hatçe yengem, dayımın Diyarbakır'da kaldığını öğrenince oraya gitmeğe kalkıştı. 'Madem cepheye göndermemişler, orada ev de tutmuş, biz neye duralım burada? Biz de erimin yanına gide'm! Bit hummasından ölürsez hep birlikte ölürüz bali...' diyordu. Ama Zühre ninem bu isteğe karşı çıkıyordu:

«Olmaz kızçağ'zım, olmaz! Hade bu kış kıyamette sağ salım oraya vardınız, deyelim, ya Mustafa'mı siz yoldayken cepheye gönderirlerse ne yaparsınız? Diyarbakır'da bir araya toplanalım. derken, diyar-ı gurbette Ağuş'çuğumla perişan mı olmak istersin?»

Bu varsayım, Hatçe yengemi tasarısından caydırdı. Ne ki akıllı fikri Diyarbakır'da kaldı. Ağuş'un beşiği yanında başbaşa söyleştığımızde korkularını açığa vururdu:

«Bit humması beni yıldırıyo' tosunum! O, gözle görükmez sinsi bi düşman... Gelir koynununa gire' de habarın olmaz... Döğüşeceğin düşman öyle mi ya? Top, tüfek atarak geli'. Kişi yiğitse, akıllıysa gendini o duşmandan koruyabili' Dayın da hem yiğit, hem akıllı olduğunu Çanakkale'de ispatladı. Ne ki şinci aslanım, görükmez düşmanlar ortasında kaldı. Sarıkamış cephesine sürseler de o sinsi düşmanlardan gurtuluş yok. Bu kez obir düşmanın topunu, tüfeğini, kılıcını süngüsünü hesaba katması gerekecek. İşi zor dayının. Bizim de tanrının merhemetine sığınmaktan başka çaremiz yok. Hep birlikte dua ede'm tosunum! Allah gençliğine acısın, yavrusuna, sevdiklerine bağışlasın onu..»

Ama bu kez dualarımız kâr etmedi. Kar yağışlı bir kış gecesi, ninem yatsı namazını kılar-ken Mustafa dayımın kara haberi geldi.

Böyle havada gece vakti kapımızın çalınması tedirgin etmişti annemi... Ninem, namazını

bozmadan, yüksek sesle: Allah-u Ekber! diye-
rek kapıyı açmaması için annemi uyardıysa da,
idare kandilini alarak kapıya gitti annem, ben
de arkasıındaydım. Kapıyı açmadan sordu:

«Kim o?»

Dışardan:

«Aç kızım,» dedi f'leri p söyleyen yaşlı bir er-
kek sesi, «Muhtar hafız Nail efendi ile ben imam
Abdülkerim, geldik!»

Annem, muhtarla imamın, evleri böyle gece
saatlerinde ziyaret etmesinin nedenini biliyor
olmalıydı ki, büyük bir acıyla inleyerek idare
kandilini yere bıraktı:

«Aman allahım! Korktuğumuz başımıza mı
geldi? Kardeşçiğime bir hal mi oldu?» diye mı-
rıldanarak kapının sürmesini çekti. Ama ge-
lenler içeri girmediler. Muhtar künye kağıdını
uzatırken Tatar hoca diye anılan İmam Abdül-
kerim efendi, bozuk şivesiyle:

«Tanrı sabırlar versin hanım kızım!» dedi,
«Arabacı Mustafa'fendi oğlumuz şehadet şer-
betini içmiş, cennet-i âlâya yükselmiş. Genç yaş-
ta ölümüne biz de çok yandık. Ne deyelim, Tan-
rı kalanlara başsağlığı, cümlemize sabırlar ver-
sin!»

Annem, kapıyı örter örtmez, saçını başını yo-
lalarak ağda durdu:

«Gitti, aslan gibi ağabeyciğim, gençliğine do-
yamadan, yavrusunu göremeden gittiii!» diye
haykırıyordu. Ben kavrayamadığım bir korku
içinde annemin eteklerine sarıldım:

«Nereye gitmiş Çavuş dayıc'ım anne?» diye
sordum, oysa nereye gittiğini biliyordum An-
nem bana sarıldı, gözyaşları yanaklarımı ıslattı:

«Cennete gitmiş yavrucuğum, cennete...»

Zühre ninem, annemin feryatlarıyla donmuş
kalmıştı. Ne selam verip namazı bozabiliyor, ne
de sürdürebiliyordu. Salt: Allah-u Ekber dedi-
ği duyuluyordu. Annem, kadıncağızın çaresizli-

ğini anlayıp koştu, sarıldı mindere götürdü onu. Birbirleriyle sarmaşıp ağlaştılar. Zühre ninem, ağıtlı bir sesle yakılıyordu:

«Muto'cuğum şehitlik mertebesine ulaşırsa da, kıyametecek yanacağım onun için. Hiç gün görmedi evlatçığım. Gençliğine de doyamadı. Karı-cığı da ikbalsiz kızmış. Üzerine titrediği yuvacı-ğı başına yıkıldı, lokma kadar yetimciğiyle genç yaşta dul kaldı.»

O gece ağlamalar, döğünmeler arasında ana-kız, Hatçe yengemle yavrusunu yanımıza alma-yı kararlaştırdılar. Ne ki, sabahleyin oraya var-dığımızda evin kapısını açık bulduk. Eşyalar yer-li yerindeydi, ama yengemle Ağuş'çuk ortalıkta görünmüyordu. Zühre ninem, dizlerini dövmə-ğe başladı:

«Demekkilim imam efendi dün gece ona da duyurmuş karahaberi... Kızcağız kocasının ölü-müne dayanamamış, Allah bilir, belki de yav-rusuyla birlikte gidip kendini Porsuk çayına at-mıştır.»

Nineciğimin dudakları, çenesi, elleri titriyor-du. Gene yürek oynaması tutmuştu. Gitti, min-dere yığıldı. Ben koşup entarisinin göğsünü ara-layarak yüreği üzerine vurmağa başladım. Ni-nem, boğuk ağlamaklı bir sesle anneme yalva-rıyordu:

«Durma, koş Nuriye! Karakola haber ver! Her tarafta arasınlar gelinciğimle yetimciğini... Onları ölü ya da diri bulana sarı lira vereceği-mi söyle!»

Ne var ki, Hayriye ablanın oğlu polis İbrahim efendinin tüm balıkçıları ve de bostan sahiple-rini harekete geçirmesine karşın, Posuk'ta, Sa-rısu'da, bostan kuyularında yapılan araştırma-lar sonuç vermedi. Hatçe yengemle oğlunun ölü-süne de, dirisine de rastlanmadı. Annemle Züh-re ninem de, komşularla hısımlar da yengemin yetimiyle canına kıymış olacağına inandılar. Oy-

sa üç-dört yıl sonra, Yunan saldırısıyla Eskişehir'den -Anadolu içlerine kaçtığımız göçmenlik yıllarında, Kayseri'deki yıkık Medrese'de, İsmayıl dayımgille rastlaştığımız günlerde, bir gece Naziye'nin kimseye söylemeyeceğime antiçirdikten sonra bana anlattıklarına bakılırsa, Hatçe yengem canına kıymamış, eski yaşamına dönmüştü. Naziye hem hınçlı, hem kınayan bir sesle konuşuyordu:

«Senin o çok sevdiğin Hatçe yengen, orospunun tekiydi. Kendisi için onca yaş döktüğünüz şıfıntı, oğlunu parayla bakacak bir kocakarıya emanet edip Tepecik umumhanesinde çalışınağa gitmiş. Umumhanenin çaçasını tanıyor-muş, İzmir'deki çaçanın kızkardeşiymiş. Haftada bir izinli çıkıp kocakarıya uğrayor, oğlunu görüyormuş. Ama bir gün kocakarı, mamasını yedirip Ağuş'u yatağına yatırdıktan sonra kendisi de biraz kestirmek için şilteye uzanmış. Uyandığı zaman bir de ne görsün, oğlanlık kustumukla boğulmamış mı?»

Naziye'nin yutkunup duraksamasından yararlanıldım:

«Hatçe yengemi sevmediğin için uyduruyorsun bu yalanları.» dedim, «Duydukların doğru olsaydı bunları o zaman gelir, anlatırdın Zühre nineme...»

Ellerini çaresizlikle uğuşturdu:

«Anlatamazdım,» dedi. «Çünkü Hatçe yengen oğlunun ölüsünü bir arabayla bize getirmişti. 'Kardeşinin kanına girdiğin gibi, yavrusunun ölümüne de sebep sensin... Al da gör hayrını!' diye bağırarak onu babamın kucağına bırakmıştı. 'Gayrı kıcınıza kına çalıp oynarsınız. Ben İzmir'deki eski yerime dönüyorum. Yaptıkların yanına kalmayacak elbet. Hiç değilse kıyamet gününde hesabı sorulacaktır. Yuvamızı dağıtmak için askerkaçağı diye müzevirlediğin kardeşin da, kustumukla boğulan bebem de o mah-

şer günü yirmişer tırnağıyla yakana sarılacaklar, senden canlarının davacısı olacaklardır. Bakalım o zaman da köçeklenip oynayabilecek misin Tanrının katında... Dilerim ki felek benim ecrimi de bu dünyada çektirsin sana... Evimi barkımı yıktın, kuracağın her dam da senin başına yıkılsın inşallah!» deyip kapıyı çarptı, gitti.»

Naziye'nin anlattıkları doğru muydu, yalan mıydı bilemiyorum. Ama ona içtiğim andı tuttum, bu gizi de belleğime gömüp sakladım. Bu güne değin kimseye söylemememin nedeni, belki de, temiz bir sevgiyle bağlandığım yengemin kutsallaştırdığım hayaline gölge düşmesini istemememdir.

— 2 —

Zühre nineciğim, geliniyle torununun akıbetinden kendini sorumlu tuttu hep:

«Bütün kabahatlar bende...» diyordu, «Köpek suratlı oğlumun şerrinden yıldığım için gevşek davrandım. Öyle yapmasaydım da Muto'm askere gidir gitmez onları kanadım altına alsaydım, bu hal gelmezdi başçağızlarına. Bu vebal bana dünyayı da, ahireti da haram edecek. Gece gündüz namaz kılıp dua etsem bile günahlarımdan arınamayacağım.»

Böyle söylemekle birlikte Zühre ninem hergün odasına kapanıyor, günahlarının bağışlanması için nafile namazlar kılarak Tanrısına yakarıyordu. Her Perşenbe, gündüzleri tekkelere, mevlutlara; geceleriye mescitlere camilere devam ediyordu. Çoğu zaman camilerdeki dualara beni de birlikte götürüyordu. Hatçe yengem gibi o da, günaha henüz bulaşmamış olduğumdan, dualarının Tanrı nezdinde daha makbul tutulacağına inanıyordu. Bana kısacık bir dua da belletmişti:

«Allah baba! Sen Hatce kulunu, canına kıydığı için, cehenneminde yakma! Merhametine sığınan Zühre ninemin de tüm günahlarını bağışla, onu kabir azabından koru; amin!»

Her vesileyle gözyaşı dökerdi ninem. Camide Kur'an ya da Mevlut okunurken ağlardı. Sokağımızdan, ilahi söyleyerek, bir dilenci geçse ağlardı. Hele ben, ne zaman Çanakkale türküsüne başlasam, daha bir içten ağlardı. Çocukça bir acımasızlıkla onu ağlatmak istedim mi, hemen bu türküye başlardım. Günde birkaç kez onu ağlattığım olurdu.

Giderek sabahları yataktan kalktığı zamanlarda da ağlar oldu:

«Karısına, yavrusuna arka çıkamadığım için Muto'm bana darıldı. Artıkın onu hiç göremeyim rüyamda...» diye yakılarak gözyaşı döküyordu. Onu sevindirmek için düşümde Mustafa dayımı görmeyi ben üstlendim. Dayımın şehit düşüp cennete gittiğini söylediklerinden onu hep orada görürdüm:

«Hayır inşaallah, de! nineci'm!»

«Hayırdır inşaallah, kızanım! Güzel bir rüya mı gördün gene?»

«Evet, güzel bir rüya gördüm nineci'm!.. A-ğaçlık, bahçelik güzel bir yermiş... Ortada kocaman bi havuz... Yere halılar serilmiş. Üstünde Mustafa dayım oturuyor.»

Başlardı gözleri ıslanmağa:

«Şehit evlatçı'm, bulmuş mertebesini... Cennetteki yerceğizine kavuşmuş... Ne yer, ne içerdi, seçebildin mi bare kızanım?»

Düşünmeden atardım:

«Koca bir tepsi irmik helvası vardı önünde, nineci'm! Onu iştahla kaşıklardı dayıcığım..»

Zühre ninem hemen toparlanır, kalkardı:

«Evlatçığımın cancağzı irmik helvacığı istemiş, demek... Bugün bir büyük tencere irmik helvası yapıp komşulara dağıtalım, cancağzına

değsin!» diyerek yağ, ırmık, şeker ya da pekmez tedarikine girişirdi. Helvayı ben dağıtırdım komşulara.

Nineciğimin bu zaafını, son göçmenlik yıllarında birçok kez sömürmüşüzdür. Parasız ve aç kaldığımız günlerde, yardımını istediğimizde Zühre ninem: 'Ölümlük paramdan başka param kalmadı.' diyerek gizli hazinesinden kırk para bile vermezdi. O zaman şehit dayımı imdada çağırırdık, o da gelir, düşüme girerdi:

Sabahları iki ezan arasında ninem, nafile namazı kılardı. Yatakta oturup onun selam vermmesini beklerdim. Önce sağa, sonra sola: 'Esse-lam-u aleyküm ve rahmetullah! deyince fırlar, kalkardım yataktan; koşar, ninemin boynuna sarılırdım:

«Nineci'm, hayırdır inşaallah, de!»

«Hayırdır inşaallah, kızanım!»

«Bu gece Mustafa dayımı gördüm düşümde..»

«Nice gördün bre kızanım dayıcığını?»

«Büyük bir çarşıdaymış dayıcığım, alış veriş ediyormuş.»

«Neler alırdı, seçebilmiş misin bare, evladım?»

«Elbette nineci'm!. Bakkaldan pirinç alırdı, yağ alırdı... Kasaptan da et alırdı... Ben de yanındaymışım... Bana dedi ki: 'Bunlarla Hatçe yengen akşama bir etli büryan yapsın da yiye-lim doyunca, olmaz mı yeğen!'"

Başlardı iki yana sallanmağa:

«Muto'cuğum cennet taamlarından usanmış demek... Cancağızı dünya nimetlerini çekmiş madem, vereyim paracık, anan tedarik görsün.. Evlatçığının canı için bir tepsi büryan pişirsin, yiyelim bu akşam!» derdi.

Aslında Zühre ninem, elinde avucundakini daha önce oğlunun ve gelininin hayrına harcamıştı. Ya fakir fukaraya yiyecek giyecek alıp dağıtmış, ya camilere, tekkelere kilimler halılar bağışlamış, (Ermeni komşumuzun değerli halı-

sı da bunlar arasında gitti.) ya da esirlikten dönen kimsesiz erkeklerle gelinlik çağındaki anasız babasız kızları evermiştir. Kendisi için salt ölümlük beş arşın patiska, birkaç havlu, bir beyaz tülbent ile uçkuruna düğümlediği iki altıncık ayırdığını söylerdi. Bunları, Yunan saldırısıyla başlayan İç Anadolu'daki son göçmenlik yıllarında hep yanında taşıdı. Ama Tanrının emanetini Anadolu topraklarında almasına razı olamıyordu. Bu yüzden:

«Tanrım! Senden, başka birşeycik istemem.. Bana Rumeli topraklarında gömülmek nasip eyle!» diye dua ediyordu. Yahşihan dekovilinde, küçük lokomotifin bacasından saçılan kıvılcımlarla o emektar göçmen feracesi delik deşik olurken de, göçmen kağrı komvoyunun konakladığı bozkır gecelerinde kaçamak denen pişmiş hamur yiyip kağrıların kuytusunda yatarak gökyüzündeki yıldız yağmurunu izlerken de, medrese ve kervansaray yıkıntılarında, yarı aç, yarı tok barınırken de bu dua dilinden hiç eksik olmuyordu.

Tanrı Zühre nineciğimin duasını kabul etmiş olmalı. Lozan barışını imzalayanları getiren tirenî, Hadımköy istasyonunda okulca alkışlamağa gittiğimiz sırada Zühre ninem, çamlar arasındaki ahşap evimizde, öğle üzeri, yatmakta olduğu döşekte, kimseye rahatsızlık vermeden dünyaya gözlerini vummuştı. Ertesi günü Hadımköy mezarlığında Rumeli toprağına gömüldü. Öldüğünde yetmişsekiz yaşındaydı. Nur içinde yatsın!

Etiler — 18 Mart 1979

YAZKO YAYINLARI

1. HALKALI KÖLE / Bekir Yıldız / roman
2. BEDOŞ / Kemal Bilbaşar / roman
3. İĞRİP / Erol Toy / roman
4. AL İŞTE İSTANBUL / Çetin Altan / anlatı
5. BOZGUNCU M. Gorki / öyküler
6. ŞÜPHE / Durrenmatt / roman
7. BİR GÜN MUTLAKA / Ataul Behramoğlu / şiir
8. HALKIN EKMEĞİ / Brecht / şiir
9. TÜRKİYEYİ SARSAN İKİ UZUN GÜN /
K. Sülker / inceleme
11. VAROLUŞÇULUK / J. P. Sartre / inceleme
12. YARIN... YARIN... / Pınar Kür / roman
14. TOHUM YEŞERİNCE / E. Zola / roman
15. NAZIM HİKMET'in BİLİNMEYEN İKİ
ŞİİR DEFTERİ / K. Sülker / inceleme
16. GECE GELEN ESKİ DOST / Afşar Timuçin /
roman
17. GÖZLERİ BAĞLI ADAM, YAĞMA /
A. Özyalçın / öyküler
18. SESLERİN AYAK SESLERİ / Arif Damar / şiir
19. DOSTLUKLARIN SON GÜNÜ / Selim İleri /
öyküler
20. CEPHEYE YOLLANIRKEN /
W Schnurre / öyküler
21. GERÇEKÇİLİK SAVAŞI / Attilâ İlhan /
denemeler
22. BENİM OĞLUM BİNA OKUR / Cengiz Bektaş /
deneme
23. POLİTİKADA BİR SARIÇİZMELİ /
Recep Bilginer / roman
24. KİTAPLAR KİTABI / İlhan Berk / şiir
25. ÇAMASAN Demirtaş Ceyhun / öyküler
26. DENİZLİ PENCERE / Afşar Timuçin / öyküler
27. MEMLEKETİN SAHİPLERİ - KÖYE GİDENLER /
Mahmut Makal / öyküler
28. YENİ ROMAN / A.R. Grillet / inceleme

ZÜHRE NİNEM

KEMAL BİLBAŞAR

roman

«Bildim bilesi Zühre Ninem, sokağa çıkışlarımızda başını, ş a m i dediği ak yaşamakla örter sırtına yeşile çalan soluk kara bir ferace giyerdi. Ayaklarına yazın kırmızı yemeniler, kışın kara kalaşlar geçirirdi. Rumeli'den göçmen olarak gelmiş tüm kadınların sırtında bu giysileri gördüğümde Zühre Ninem, bu kılığıyla, belleğimde göçmen simgesi gibi kazılmıştır Zaman zaman geçmiş günleri hüznün ve özlemle anımsayarak anlattıklarından, sütlaç kaymağı buruşuk yüzü, dipleri ak ak görünen kumral saçlarıyla Zühre Ninemin, öküzler tarafından çekilen bir arabada, bitip tükenmez bir gö yalculuğu yaptığını düşlerdim: Bana göre Zühre Ninem, oldum olası bu görüntüde yaşlı bir kadındı.»

ÖNEMLİ NOT

Bu kitap basılı fiyatının üzerinde satılamaz.

150 Lira